

**ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**

I СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ВСТУП ДО МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

EINFÜHRUNG IN DER INTERNATIONALER WIRTSCHAFT

- § 1. Міжнародна економіка як предмет вивчення**
- § 2. Класичні теорії міжнародної торгівлі**
- § 3. Неокласичні підходи до пояснення міжнародної торгівлі**
- § 4. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі**
- § 5. Загальна рівновага в міжнародній торгівлі**

§ 1. Міжнародна економіка як предмет вивчення

§ 1. Internationale Wirtschaft als Fachdisziplin

■ ■ ■

Світове господарство як єдиний наднаціональний простір. Багатомірність системи світового господарства. Національні економіки в системі світогосподарських зв'язків.

Поняття та структура міжнародної економіки. Міжнародна мікроекономіка. Міжнародна макроекономіка. Суб'єкти міжнародної економіки та їх класифікація.

Поняття міжнародного поділу факторів виробництва.

Групи країн в міжнародній економіці. Роль окремих країн в міжнародних економічних зв'язках.

■ ■ ■

Vokabel des Themas:

- Weltwirtschaft
- Binnenwirtschaft
- Außenwirtschaft
- internationaler Handel
- Export
- Import
- Güterverkehr
- Geldverkehr

Міжнародна економіка як навчальна дисципліна вивчає теоретичні закономірності формування та функціонування середовища міжнародних економічних відносин, емпіричні взаємозв'язки міжнародних ринків товарів, послуг, факторів виробництва з їх характерними рисами, особливостями та тенденціями, а також концептуальні засади регулювання економічних явищ та процесів на національному та міжнародному рівнях. В об'єктивному тлумаченні міжнародна економіка — це теорія, що застосовується для вивчення економіки сучасного взаємозалежного світу, а саме: теорії міжнародної торгівлі, закономірність взаємодії суб'єктів у міжнародному обміні товарами та послугами, русі факторів виробництва та формуванні міжнародної економічної політики держав.

Міжнародна мікроекономіка — це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного руху конкретних товарів і факторів їх виробництва та ринкові характеристики — попит, пропозицію, ціну тощо.

Binnenwirtschaft ist ein Wirtschaftsbereich, in dem der wesentliche Teil der Produktion, des Handels und Marktes von Konsumgütern und Produktionsmitteln innerhalb der Grenzen einer Volkswirtschaft vollzogen wird.

Міжнародна макроекономіка — це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства загалом. Водночас вивчення міжнародної економіки як системи неможливе без аналізу стану розвитку економік певних країн і регіонів.

Außenwirtschaft ist ein Wirtschaftsbereich, in dem grenzüberschreitenden Verkehr von Waren, Dienstleistungen und Produktionsfaktoren hängt zusammen.

Загалом, предметом курсу «Міжнародна економіка» є міжнародні економічні відносини як система господарських зв'язків різних країн, що засновані на міжнародному поділі праці. В контексті узагальнення напрямків вивчення дисципліни слід виокремити деталі предмету теорії міжнародної економіки:

- закономірності функціонування і розвитку в міжнародному масштабі ринкової системи організації господарського життя;
- закономірності формування сукупних попиту і пропозиції на товари та фактори виробництва, що перебувають у міжнародному обігу;
- інструменти аналізу і програмування відкритої економіки, зокрема її реального, бюджетного, грошового і зовнішнього секторів в умовах їх взаємодії з економікою інших країн;
- тенденція розвитку міжнародних фінансових ринків і механізмів, які обслуговують функціонування міжнародної економіки;
- інституційна структура регулювання міжнародної економіки, принципи її формування, тенденції розвитку та методи удосконалення.

Світове господарство — система національних господарств, що пов'язані й взаємодіють за законами міжнародного поділу праці.

Weltwirtschaft ist die Gesamtheit der internationalen Wirtschaftsbeziehungen, die die Grenze der Volkswirtschaft sprengt.

Взаємодія національних господарств відбувається на основі різноманітних виробничих, економічних та політичних відносин, які реалізуються через торгівлю, надання послуг, рух капіталу, обмін інформацією з наукових знань, обмін здобутками культури і через міграцію робочої сили.

Слід звернути увагу на те, що в економіці сучасного світу зберігається різка диференціація в рівнях розвитку окремих країн. Неоднаковими є економічні можливості країн різного типу,

а відтак — і цілі, до яких вони прагнуть, точніше прагнуть їх підприємницькі кола та політична еліта. І якщо головні економічно розвинуті країни змагаються за сфери економічного та політичного впливу, то країни, що розвиваються, ведуть боротьбу за стале існування, а постсоціалістичні країни (з перехідним типом економіки) переживають непросту та болісну перебудову своєї економіки на засадах ринку.

Загальною ж закономірністю є те, що економічні зв'язки між країнами різних типів стають дедалі різноманітнішими, всеохоплюючими і взаємовигідними. Це — торгівля товарами та сировиною, побудова спільних підприємств, науково-технічні зв'язки, всезростаючий міжнародний рух капіталу, туристський обмін та ін. Зміцнення економічних зв'язків між країнами різного рівня розвитку створює фундамент нових відносин добросусідства, сприяє взаєморозумінню. Постійне ж вдосконалення економічних систем життєдіяльності в світовому господарстві — необхідна умова розвитку суспільства, нехтування цього призводить до економічної відсталості і загострення соціальних проблем.

Характерними рисами сучасного світового господарства є:

- розвиток міжнародного переміщення факторів виробництва, передовсім у формах ввезення—вивезення капіталу, робочої сили і технології;
- зростання на цій основі міжнародних форм виробництва на підприємствах, розташованих у декількох країнах, насамперед у рамках ТНК;
- економічна політика держав у підтримці міжнародного руху товарів і факторів виробництва на двосторонній і багатосторонній основах;
- виникнення економіки відкритого типу в рамках багатьох держав і міждержавних об'єднань.

Регулюють світове господарство заходами національної та міждержавної економічної політики. У межах світового господарства економіка окремих країн стає все більш відкритою й орієнтованою на міжнародне економічне співробітництво.

Суб'єктами світової економіки є учасники міжнародних економічних явищ і процесів, котрі здатні самостійно і активно діяти з метою реалізації своїх економічних інтересів. Так, до них слід віднести: домогосподарства (національні та приватні); підприємства та транснаціональні компанії; країни як цілісні системи; міжнародні організації; інтеграційні об'єднання.

Subjekte der internationalen Wirtschaft: öffentliche und private Haushalten; Unternehmen; Länder; multinationale Unternehmen; internationale Organisationen; Integrationsvereins.

Світове господарство є складною комплексною системою з досить чіткими межами, якісними і кількісними параметрами. Відмінність світового господарства від світового ринку полягає в тому, що воно проявляється насамперед через міжнародний рух факторів виробництва та товарів. Для світового ринку характерне переважно міжнародне переміщення товару, міжнародна торгівля. Світове господарство поєднує всі основні параметри світового ринку і доповнює його новими суттєвими рисами, пов'язаними з міжнародною мобільністю факторів виробництва.

Güterverkehr konzentriert sich in die erste Linie auf die realen Gütertransaktionen in der internationalen Wirtschaft, d.h. auf diejenigen Transaktionen, bei denen tatsächlich Güter bewegt oder materielle ökonomische Ressourcen zugeteilt werden.

Міжнародна мобільність факторів виробництва – це їх здатність до переміщення з однієї країни в іншу. Ступінь міжнародної мобільності факторів виробництва залежить від функціонального типу, до якого відноситься кожний конкретний фактор.

За походженням фактори виробництва поділяються на:

- основні – фактори, які країна отримала від природи або ті, які накопичені нею в процесі тривалого історичного розвитку (географічне положення, клімат, корисні копалини, некваліфікована робоча сила, борги). Здебільшого основні фактори виробництва не є результатом затраченого робочого часу чи капіталу;
- розвинуті – фактори, які країна отримала в результаті значних капіталовкладень (сучасна технологія, кваліфікована робоча сила).

Unter **Produktionsfaktoren** (auch Input, Inputfaktoren) versteht man alle materiellen und immateriellen Mittel und Leistungen, die an der Bereitstellung von Gütern mitwirken. Die klassische Volkswirtschaftslehre betrachtet die Faktoren Arbeit, Kapital und Boden. Neuerdings werden häufig auch Wissen (Humankapital) oder die Führung eines Unternehmens als volkswirtschaftlicher Produktionsfaktor angesehen.

Очевидно, що **хороша озброєність країни розвинутими і спеціальними факторами та здатність їх ефективно розвиватись забезпечують країні лідируючу позицію у світовому господарстві**. І, навпаки, наявність у країні лише основних і загальних факторів виробництва не може забезпечити їй міжнародної конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Для дотримання оптимального переміщення товарів чи факторів виробництва в системі світового господарства необхідно забезпечити інший аспект матеріального руху, а саме – фінансовий або грошовий.

Geldverkehr konzentriert sich auf die monetärer Seite der internationalen Wirtschaft, d.h. auf Finanztransaktionen wie beispielweise den Kauf von US-Dollars durch das Ausland.

Сучасний світовий ринок характеризується високим ступенем динамізму, що пояснюється випереджаючим зростанням обсягів товарного обміну порівняно з обсягами національного виробництва, а також надмірно швидкими темпами оновлення асортименту продукції та послуг. Характерною особливістю сучасного світового ринку є нерівномірність розвитку міжнародної торгівлі окремих країн. Наприклад, показник зовнішньоторгового обороту, розрахований у доларах США на душу населення, в країнах ЄС більше, ніж вдвічі перевищує відповідний показник для США. При цьому необхідно відмітити активне розширення та збільшення обсягів міжнародної торгівлі держав, що входять до інтеграційних об'єднань.

Ще однією особливістю розвитку світового ринку є нарощування в загальній масі міжнародного обігу товарів і послуг

частки проміжних продуктів за рахунок відповідного скорочення частки кінцевої продукції. Це – результат лідирування у сфері зовнішньоторговельної діяльності транснаціональних (мультинаціональних) компаній, які стають основними суб'єктами міжнародної торгівлі сьогодні. Заснування дочірніх компаній ТНК в різних країнах світу перетворює їх у так звані «цехи» та «виробничі ділянки» однієї великої корпорації, розміщених в різних країнах світу. Таким чином, сучасна міжнародна торгівля поступово втрачає притаманні їй риси простої реалізації на світовому ринку надлишків продукції, та все більше набуває рис узгоджених торговельних потоків між структурними частинами великих корпорацій.

На підставі різноманітних критеріїв у світовому господарстві виділяється визначена кількість підсистем. Найбільш повне уявлення про групи країн у міжнародній економіці дають дані найбільших міжнародних організацій світу – ООН (UN), СОТ (WTO), МВФ (IMF), групи Світового банку (WB). Так, за методикою ООН у числі найважливіших показників рівня соціально-економічного розвитку будь-якої країни варто виділяти: ВВП/ВНП, а також ВВП/ВНП на душу населення; частку продукції обробної промисловості і сфери послуг у ВВП/ВНП; рівень освіти населення і тривалості життя.

За величиною ВВП на душу населення країни класифікуються на: найменш розвинуті країни (менше 400 дол. у рік); країни, що розвиваються; розвинуті країни.

Для цілей економічного аналізу ООН поділяє країни на: розвинуті країни (держави з ринковою економікою); країни з перехідною економікою (у минулому соціалістичні країни або країни з централізованим плануванням); країни, що розвиваються.

МВФ класифікує країни на дві великих групи: країни з розвинутою економікою та країни, що розвиваються. В межах кожної з груп виділяють регіональні підгрупи, що утворені за географічною ознакою.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке світове господарство, світовий ринок? Які їх характерні риси?
2. Як взаємодіють між собою потоки товарів і послуг та потоки фінансових ресурсів у світовому господарстві?
3. Хто є суб'єктами світової економіки сьогодні? Яку роль вони виконують?
4. Що розуміють під міжнародним поділом факторів виробництва?

Завдання для самої роботи:

1. Китай добре озброєний робочою силою, а Україна – землею. До яких факторів виробництва належить китайська робоча сила і українська земля? Чи можуть вони бути основою довгострокової конкурентної переваги цих країн? Чому? У виробництві яких товарів?

2. Іноземна компанія проводить реставраційні роботи у Києві. Які товари, що використовуються нею, можуть вважатись з точки зору міжнародної економіки торговими, а які неторговими?

3. У періодичних виданнях («Контракти», «Інвестгазета», «Форбс» тощо) знайдіть матеріали, де йде мова про події у сфері міжнародної економіки. На основі прочитаного скажіть:

а) як ці події впливають на економіку України?

б) як ці події впливають на Вас особисто?

в) чи можна на основі аналізу цих подій зробити висновок про економічну взаємозалежність країн? Якщо так, то чому?

§ 2. Класичні теорії міжнародної торгівлі

§ 2. Klassische Theorie des Internationalen Handels

Міжнародна торгівля та світовий ринок.

Гравітаційна модель міжнародної торгівлі.

Товарна та географічна структура міжнародної торгівлі.

Меркантилізм у становленні теорії міжнародної торгівлі. Сучасні прояви меркантилізму.

Теорія абсолютних переваг А.Сміта. Теорія порівняльних переваг Д.Рікардо.

Поняття альтернативної ціни.

Крива трансформації.

Значення теорії абсолютної та порівняльної переваги за сучасних умов.

Wörterverzeichnis:

- absoluter Vorteil
- Arbeitskoeffizient
- Außenhandelsgewinne
- komparativer Vorteil
- handelbare/nicht handelbare Güter
- Opportunitätskosten
- relativer Lohn

Історично міжнародна торгівля передувала іншим формам міжнародних економічних відносин, а тому першими з'явилися теоретичні концепції, що намагалися відповісти на запитання: «Чому країни торгують між собою?»

Першою давала відповідь на це запитання **концепція меркантилізму** (від італійського **mercante** - **торгівля**), в розробку якої впродовж XVII століття зробили Томас Ман, Жан-Батіст Кольбер, Вільям Петті та інші.

Merkantilismus ist ein nachträglich verliehener Begriff für ein Spektrum verschiedener wirtschaftspolitischer Konzepte, welche sowohl geldpolitische als auch handels- und zahlungsbilanztheoretische, aber auch finanzwirtschaftliche Ansätze verbinden.

Меркантилізм – теорія, яка дозволила вийти за рамки феодальних тверджень про самозабезпечення і започаткувала обґрунтування ролі товару в умовах нової господарської системи та економічної експансії національних держав за кордон. Представники цієї економічної думки дотримувались погляду, що світ має обмежений обсяг багатства. Тому добробут однієї країни може поліпшитись лише за рахунок зубожіння іншої. **Багатство нації визначалося меркантилістами обсягом дорогоцінних металів, які вона мала у своєму розпорядженні.** Тому кожна країна повинна накопичувати золото, срібло та інші коштовності. Водночас, рекомендувалось скорочувати імпорт, щоб не допускати впливу з даної країни так званих повноцінних грошей. Отже, меркантилісти розглядали міжнародну торгівлю як **гру з**

нульовою сумою, під час якої виграш однієї країни неминуче означає програш її торговельного партнера.

Меркантилісти першими описали те, що у сучасній економіці називається платіжним балансом, підкреслюючи необхідність реалізації такої зовнішньоекономічної політики, яка б сприяла досягненню позитивного сальдо торговельного балансу.

Die Kapitalmenge, die durch die staatlichen **Goldreserven** repräsentiert wird, werde am besten durch eine aktive Handelsbilanz mit hohen Exporten und niedrigen Importen erhöht.

Обмеженість меркантилістів полягала в неспроможності зрозуміти, що збагачення нації відбувається не лише за рахунок зuboжіння інших країн, а й за рахунок нарощування багатства, внутрішнього потенціалу і міжнародної торгівлі.

В чому полягає зміст теорії Адама Сміта?

Першим економістом який чітко визначив, що багатство країни залежить не від обсягів накопиченого нею золота, а від розвитку виробництва за рахунок розподілу праці та її кооперації, був Адам Сміт (Adam Smith, 1723–1790) – засновник класичної школи економічної думки. Максимальної вигоди від зовнішньої торгівлі країна, на думку А.Сміта, може досягнути лише в умовах повного невтручання держави в економіку і свободи конкуренції, тобто ним пропагувалася **ідея вільної торгівлі**, або як це звучало на той час, - «**лессе-фер**».

«**Laissez-faire**» [lɛsɛ'fɛʀ] ist ein aus dem Französischen entlehnter Begriff und heißt übersetzt «lasst machen» im Sinne von «einfach laufen lassen».

Принцип абсолютних переваг полягає в тому, що країни експортують ті товари, у виготовленні яких вони мають абсолютну перевагу порівняно з іншими країнами (виробляють з меншими витратами праці на одиницю продукції), і імпортують ті товари, які виробляють інші країни з меншими витратами (у виробництві яких абсолютні переваги належать їхнім торговим партнерам).

На противагу меркантилістам, Адаму Сміту вдалося довести, що торгівля може бути взаємовигідною для обох торгових партнерів. Інакше кажучи, вона має бути *не грою з нульовим результатом*, а **грою з позитивною сумою**. Якщо імпортний

товар дешевший від вітчизняного аналога, то країні вигідніше обмінювати такі товари на продукцію власного виробництва, стосовно яких вона має певну перевагу.

Das Prinzip der Theorie von absoluten Vorteilen: jedes Land die Güter produzieren soll, die es absolut kostengünstiger als das Ausland herstellen kann. Im Handel mit den anderen Ländern kann es diese dann gegen andere Güter tauschen.

Якщо, скажімо, для виробництва товару 1 слід затратити L_1 одиниць праці, а для виробництва товару 2 – відповідно L_2 одиниць праці, то в межах однієї економіки межі виробничих можливостей, можна відобразити за допомогою формули:

$$L_1Q_1 + L_2Q_2 \leq L,$$

де:

Q_1 та Q_2 – обсяги вироблених товарів 1 і 2,

L – обсяг наявної робочої сили в країні.

Принцип абсолютних переваг при торгівлі між двома країнами умовно можна також проілюструвати через порівняння виробітку продукції на одиницю затрат, наприклад:

Товар	Виробництво на 1 затрат	
	Україна	Польща
Молоко, тис. л	25	100
Зерно, т	50	40

Тобто, дві країни Україна та Польща виробляють 2 товари – молоко і зерно. Застосування принципу абсолютних переваг дозволяє нам зробити висновок, що виробництво зерна є більш ефективним в Україні ($50 > 40$), а виробництво молока – у Польщі ($100 > 25$). Іншими словами Україна має абсолютну перевагу у виробництві зерна, а Польща – у виробництві молока.

Таким чином, основні положення теорії А.Сміта, які були одним з найважливіших досягнень класичної школи економічної думки, можна звести до наступних:

- 1) урядам країн не слід втручатись у зовнішню торгівлю, а підтримувати режим відкритості ринків та свободи торгівлі;
- 2) країни (як і окремі домогосподарства) повинні

спеціалізуватись на виготовленні тих товарів, у виробництві яких вони володіють абсолютними перевагами (тобто виготовляють одиницю продукції із використанням меншої кількості ресурсів, або виготовляють більше продукції на одиницю витрачених ресурсів) і торгувати ними в обмін на товари, абсолютна перевага у виробництві яких належить країнам – їх торговельним партнерам;

3) концентрація зусиль (ресурсів) країн на виробництво товарів, за якими країни мають абсолютні переваги, призводить до збільшення загальних обсягів виробництва, зростанню масштабів обміну ними продуктами своєї праці;

4) вільна торгівля між країнами обумовлює ефективний розподіл ресурсів, забезпечуючи прибуток будь-якій країні, задіяній у міжнародній торгівлі.

Однак, незважаючи на революційний прорив в економічній думці, зроблений А.Смітом, деякі аспекти все таки ним не були враховані. Обмеженість концепції абсолютних переваг полягала в тому, що:

1) вона не могла пояснити феномену торгівлі між країнами, якщо жодна з них не мала абсолютної переваги у виробництві одного із товарів;

2) вона не враховувала виникнення транспортних витрат та їх вплив на результати торгівлі;

З таблиці випливає те, що кожна країна може збільшити чи зменшити виробництво одного або іншого товару при виконанні наступних умов:

а) Україна: зменшити виробництво молока на 0,5 тис. л для виробництва додатково 1 т зерна;

б) Польща – зменшити виробництво молока на 2,5 тис. л для виробництва додатково 1 т зерна.

В даному випадку мова йде про альтернативні витрати (або альтернативні ціни) двох товарів. **Альтернативна ціна (альтернативні витрати)** – робочий час необхідний для виробництва одиниці одного товару, який визначений через робочий час, необхідний для виробництва одиниці іншого товару.

Opportunitätskosten sind entgangene Erlöse (entgangener Nutzen), die dadurch entstehen, dass vorhandene Möglichkeiten (Opportunitäten) zur Nutzung von Ressourcen nicht wahrgenommen werden.

Межі виробничих можливостей графічно відображаються кривими, що мають назву **кривих трансформації**.

Die **Transformationskurve**, auch Produktionsmöglichkeitenkurve oder Kapazitätsslinie, ist in der Volkswirtschaftslehre die grafische Darstellung aller effizienten Gütermengenkombinationen bei gegebenem Ressourcen-Einsatz.

Виробничі можливості України та Польщі на одиницю затрат можна проілюструвати на рисунку. Проаналізувавши смаки і вподобання споживачів в обох країнах, можна дізнатись скільки і якої продукції споживає кожна країна в умовах автаркії.

Припустимо, що в Україні умови попиту склались таким чином, що із множини точок на кривій виробничих можливостей обирається точка S_0 з координатами: 15 тис. л молока і 20 т зерна (в розрахунку на одиницю ресурсів). Також припустимо, що у Польщі вибір виробництва склався на користь 70 тис. л молока і 12 т зерна.

За відсутності торгівлі ціни на зерно і молоко в Україні та Польщі є різними і визначаються відповідними альтернативними витратами, які наведено в таблиці вище.

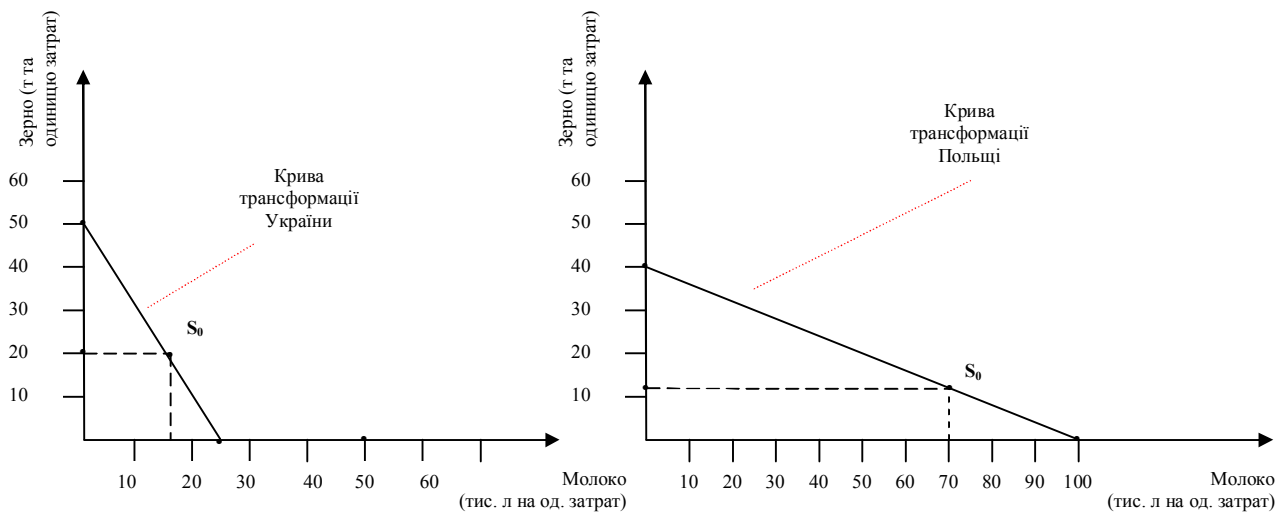

Рис. Моделі виробничих можливостей країн:
а – Україна, б – Польща.

Зокрема, в Україні 1 тис. л молока буде коштувати 2 т зерна, або, що однаково – 1 т зерна буде коштувати 0,5 тис. л молока. У Польщі за відсутності торгівлі співвідношення цін буде відповідати пропорції $2,5 = 100 / 40$ тис. л молока за 1 т зерна.

Тепер припустимо, що Україна встановлює торгові відносини з Польщею. Одразу помітно, що у двох країнах суттєва різниця цін в Україні дуже дешеве зерно: 1 т зерна можна купити за 0,5 тис. л молока, тоді як за кордоном за кожну 1 т зерна можна отримати 2,5 тис. л молока.

Якщо транспортні видатки є невеликими (а модель абсолютних переваг припускає, що транспортні видатки є нульовими), то спостережливий підприємець скористається можливістю і закуповуватиме 1 т зерна за 0,5 тис. л молока в Україні і продавати його закордонно (в Польщі) за 2,5 тис. л молока. Зрозуміло, що такий спосіб перетворення 0,5 тис. л молока в 2,5 тис. л швидко збагатить кмітливого підприємця.

Таким чином, очевидно, що напрямок торгівлі буде визначатись різницею альтернативних витрат виробництва. Оскільки в Україні відносно дешевим є зерно, а у Польщі – молоко, то Україна буде експортувати зерно, а імпортувати молоко.

Кожна країна, яка бере участь у міжнародній торгівлі, повинна отримувати від неї вигоду. Якими ж повинні бути умови взаємовигідної торгівлі загалом і у нашому конкретному випадку? Адже, якщо аналізувати хід дій підприємця, описаний вище, то Україні дана торгівля не принесе жодного вигоду.

За якими ж цінами Україні буде вигідно експортувати зерно на світовий ринок? Очевидно, за цінами, що перевищують 0,5 тис. л молока за 1 т зерна. В іншому випадку в неї не буде стимулів для експорту зерна. Світовому ринку (і, зокрема, Польщі) буде вигідно купувати в Україні зерно, поки його відносна ціна не досягла 2,5 тис. л молока за 1 тону.

Таким чином, співвідношення цін, яке забезпечує взаємовигідну торгівлю двох країн у торгівлі, можна записати наступним чином: $0,5 < t < 2,5$, де t – умови торгівлі (Terms of Trade).

Виграш від торгівлі (Ausßenhandelsgewinn) – це економічний ефект, який отримує кожна країна що приймає участь у торгівлі за умов її спеціалізації на виробництві того товару за яким вона має відносні переваги.

Unter **Außenhandelsgewinn** versteht man die Gesamtheit der Vorteile, die die Handel treibenden Länder durch Freihandel realisieren können.

Виграш від торгівлі виникає в тому випадку, коли країна може отримати за свої товари більше необхідних їй іноземних товарів з-за кордону, ніж в себе на внутрішньому ринку. Тобто, якщо t дорівнює одному з граничних значень умов торгівлі, то виграш від торгівлі отримує лише одна країна. В іншому випадку, одидві країни отримують торговельний виграш і підвищують свій добробут, оскільки їх можливості збільшуються без додаткових

затрат ресурсів. Проілюструємо це твердження, припустивши, що співвідношення світових цін встановилось на рівні 1 т зерна = 1 тис. л молока.

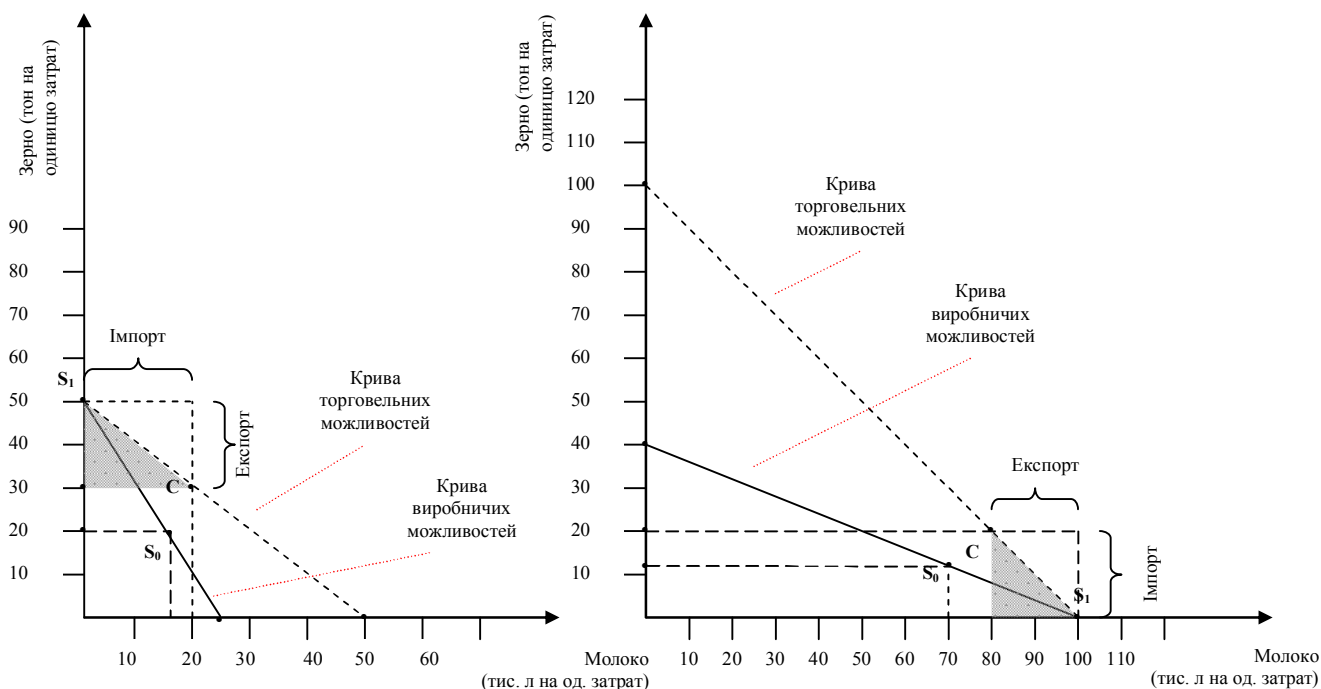

Рис. Ілюстрація ефекту міжнародної торгівлі для країн-торговельних партнерів: а) Україна; б) Польща.

В цьому випадку дві країни можуть вийти за межі національного споживання. Україна, наприклад, може повністю спеціалізуватись на виробництві зерна (точка S_1) та обмінювати деяку його кількість на молоко. Це змістить споживання в точку C на новій лінії торговельних можливостей (20 тис. л молока; 30 т пшениці). Зафарбовані на графіках трикутники називають «торговельними трикутниками».

Так само і Польща може спеціалізуватись на продукті, виробництво якого обходиться їй дешевше, і виробляти лише молоко (точка S_1), обмінюючи її потім на зерно, щоб досягнути рівня споживання, який відповідає рівню C (80 тис. л молока; 20 т зерна).

Таким чином, можливість спеціалізації та обміну за ціною, яка задовольняє обидві сторони, дозволить Україні та Польщі одночасно отримати вигоду від зовнішньої торгівлі. Розрахуємо його в таблиці.

Таблиця

Загальний ефект вільної торгівлі

Характеристика торгівлі	Продукція суб'єктів світової торгівлі			
	Україна		Польща	
	Зерно	Молоко	Зерно	Молоко

За умов автаркії	20	15	12	70
В умовах вільної торгівлі	30	20	20	80
Приріст обсягів виробництва	10	5	8	10

Загальний приріст виробництва зерна, обумовлений вступом країн у міжнародну торгівлю, складає на одиницю затрат ресурсів 18 т, загальний приріст виробництва молока – 15 тис. л.

Графічна ілюстрація загального ефекту збільшення сукупного виробництва в результаті участі сторін в міжнародному торговельному обміні, представлена на рисунку.

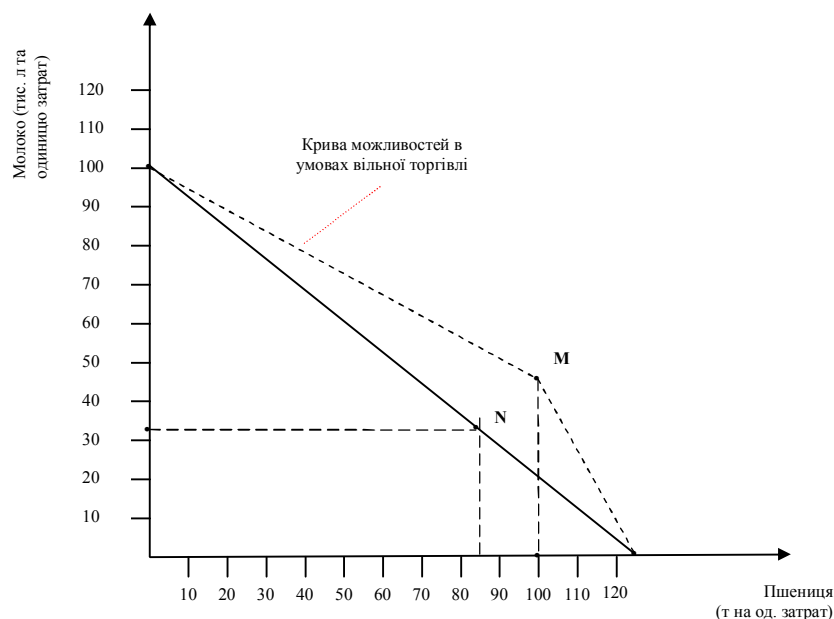

Рис. Графічна ілюстрація загального ефекту міжнародної торгівлі

До початку міжнародного обміну загальне споживання зерна і молока характеризується точкою N. Після того, як починається міжнародна торгівля, Україна, спеціалізуючись на виробництві зерна, обмянює його частину на молоко, на виробництві якого спеціалізується Польща. В результаті сумарне світове виробництво збільшується, а сумарне споживання зерна і молока зростає до рівня, що характеризується координатами точки M.

З врахуванням вищесказаного, можна зробити висновок, що міжнародна спеціалізація і зовнішня торгівля впливають на економіку так само, як і збільшення кількості і підвищення якості ресурсів. Іншими словами, міжнародна спеціалізація і зовнішня торгівлі є еквівалентними економічному зростанню.

Теорія абсолютних переваг набула подальшого розвитку в працях Давида Рікардо (David Ricardo, 1772–1823). Він висунув і обґрунтував **принцип порівняльних переваг**.

Принцип порівняльних переваг свідчить, що кожна країна матиме порівняльні переваги, якщо кожна з них вироблятиме такий товар, виробництво якого буде вигіднішим при існуючому співвідношенні витрат (якщо брати за точку відліку встановлення торговельних відносин), ніж виробництво інших товарів. Саме цей товар вона і повинна експортувати в обмін на інші.

Ein Land verfügt bei der Herstellung eines Gutes dann über einen **komparativen Vorteil**, wenn die Opportunitätskosten für dessen Produktion, ausgedrückt in anderen Gütern, in diesem Land niedriger sind als in anderem Land.

Аналітичною базою для виділення порівняльних переваг у країни є формула, в якій порівнюється відносна (альтернативна) ціна двох товарів. У випадку співставлення затрат праці на одиницю продукції у двох країнах, порівняльна перевага належить тій із них, де альтернативна ціна виявляється меншою.

Проілюструємо дію принципу порівняльних переваг на прикладі, змінивши деякі параметри.

Нехай між собою торгують дві країни – Україна та ФРН. На одиницю затрат в Україні можна виробити 50 т зерна або 25 тис. л молока, тоді як в Німеччині – 67 т зерна або 100 тис. л молока.

Таблиця.

Модель порівняльних переваг

Товар	Виробництво на 1 затрат	
	Україна	ФРН
Молоко, тис. л	25	100
Зерно, т	50	67

Як видно з таблиці, ФРН має абсолютну перевагу перед Україною як у виробництві зерна ($50 < 67$), так і у виробництві молока ($25 < 100$). Для того, щоб переконатись в тому, що і за цих умов Україна може мати виграти від торгівлі, розрахуємо альтернативні витрати обидвох сторін і проаналізуємо відповідні графічні моделі зовнішньої торгівлі партнерів.

Таблиця.

Альтернативні витрати в моделі порівняльних переваг

Товар	Альтернативні витрати	
	Україна	ФРН

Молоко, тис. л	2	0,67
Зерно, т	0,5	1,5

З таблиці, а також з графічної моделі зовнішньоторгового об'яну випливає, що вигідність зовнішньої торгівлі ніяк не залежить від того, що Україна може виробляти більше молока на одиницю затрат, ніж ФРН.

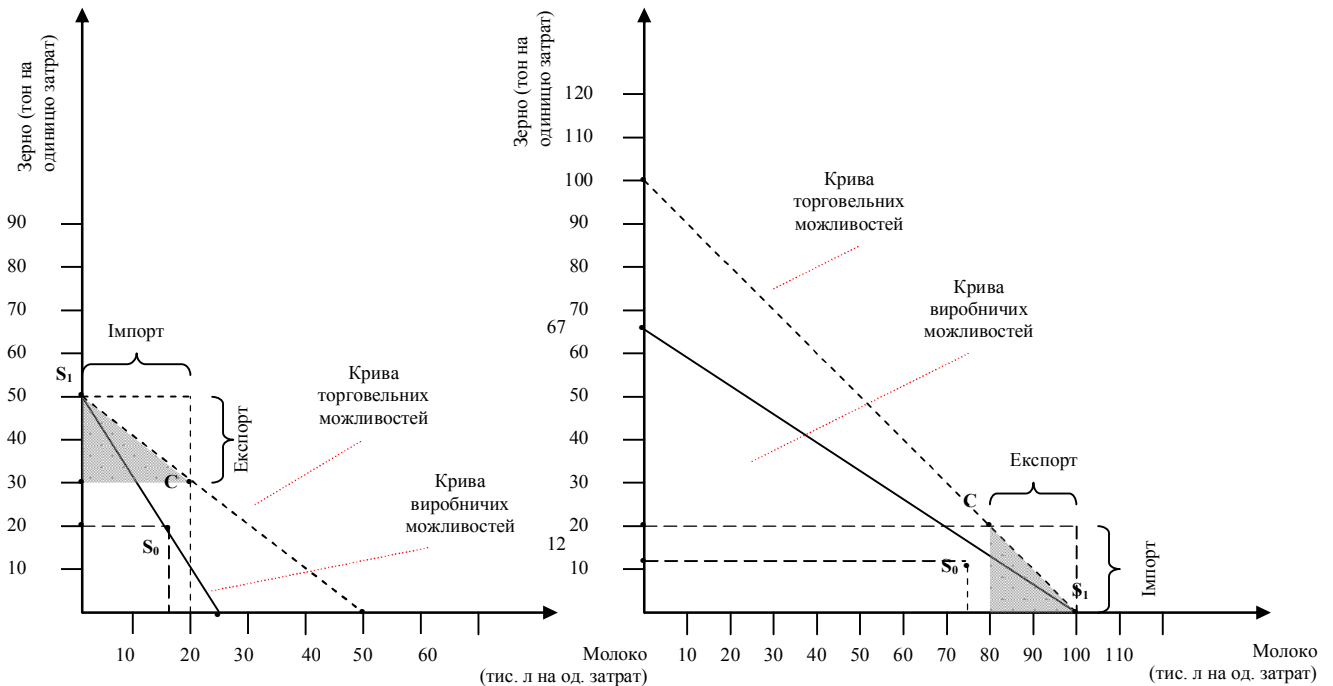

Рис. Модель зовнішньоторговельного об'яну за порівняльними перевагами

Виграш при обміні обумовлюється не абсолютною перевагою, а тим фактом, що співвідношення альтернативних витрат за відсутності торгівлі (нахили кривих трансформації) є різними. Як свідчить рисунок, встановлення торговельних можливостей і в цьому випадку розширює потенційні можливості України, незважаючи на те, що тут виробництво обидвох товарів обходиться дорожче, аніж у ФРН.

Як тільки можна буде торгувати, хтось зверне увагу на те, що можна купити 1 т зерна в Україні усього за 0,5 тис. л молока, відправити його закордон (у ФРН) і продати там за 1,5 тис. л молока. Умови торгівлі, таким чином, наступні: $0,5 < t < 1,5$.

Handelsbedingungen (Terms of Trade) ist eine volkswirtschaftliche Maßzahl für das reale Austauschverhältnis zwischen den exportierten und den importierten Gütern eines Landes.

WICHTIG! Ein Anstieg der Terms of Trade erhöht die Wohlfahrt eines Landes, ein Rückgang seines realen Tauschverhältnisses verringert sie.

Припустимо, що співвідношення світових цін буде таким самим, які і в попередньому прикладі – 1 т зерна = 1 тис. л молока. Знову, як і в ситуації абсолютної переваги обидвом сторонам буде вигідно забезпечувати найвищий рівень споживання, повністю спеціалізуватись на виробництві одного товару – зерна в Україні та молока у ФРН.

Припустимо, що кожна із країн досягне точки С у споживанні, при цьому Україна буде експортувати 20 тон зерна в обмін на 20 тис. л німецького молока. Виграш від торгівлі полягає, таким чином, у прирості споживання завдяки можливості переміщення в точки, подібні С. За відсутності торгівлі в точках типу S_0 , такий рівень споживання виявився би недоступним.

Отже, на основі наведених прикладів очевидним є такий висновок: міжнародна спеціалізація та вільна торгівля можуть дозволити країнам споживати на рівні, який перевищує їх виробничі можливості.

Необхідно відзначити, що теорія порівняльних переваг є базовою для всіх наступних досліджень у сфері міжнародної торгівлі, проте вона має кілька суттєвих недоліків:

- 1) передбачає крайню ступінь спеціалізації;
- 2) не бере до уваги відмінності у ресурсному потенціалі країни, які на практиці часто є однією з причин виникнення міжнародної торгівлі;
- 3) вважає виграш від зовнішньої торгівлі однозначним і беззаперечним для всіх її учасників, оскільки ґрунтується на ідеї безперешкодного переливу факторів виробництва з країни в країну.

Проте, значення теорії Д.Рікардо важко переоцінити. Протягом багатьох століть вона залишалась провідною теорією, що пояснювала міжнародну торгівлю між країнами. Це була перша спроба описати дію попиту і пропозиції.

Окрім цього, важливим досягненням теорії порівняльних переваг є те, що вона довела існування виграшу від торгівлі для усіх країн, що брали в ній участь, розвінчавши міф про те, що вигоди від торгівлі може мати лише одна країна, завдавши збитки іншій.

Запитання для самоконтролю:

1. В чому полягає принципова відмінність теорій абсолютних та відносних переваг? Чи можна визначити конкурентну перевагу країни, якщо за абсолютними витратами часу на виробництво одиниці продукції, такої переваги вона немає? Відповідь обґрунтуйте.

2. Що таке виграш від торгівлі і як його можна пояснити з точки зору класичних теорій міжнародної торгівлі?

3. В чому, на Вашу думку, полягає заслуга меркантилістів в теорії міжнародної торгівлі? Чи можна на прикладі окремих країн пояснити торгівлю між ними на основі принципів меркантилізму?

Завдання для самостійної роботи:

1. Виробничі можливості України та ФРН у виробництві масла та текстилю склались таким чином: 5 і 1 кг масла та 1 і 3 м текстилю на 1 годину робочого часу. Порахуйте виграш від торгівлі обидвох країн, якщо Україна обмінює 5 кг масла на 1 м текстилю.

2. Затрати робочого часу (в годинах) на виготовлення одного фотоапарату та 1 м тканини у Китаї складають 6 і 2 год. відповідно. Аналогічні затрати часу у Франції складають 1 і 4 год. Визначте, в якому діапазоні буде знаходитись світова рівноважна альтернативна ціна на фотоапарати у випадку розвитку вільної торгівлі між країнами.

§ 3. Неокласичні підходи до пояснення міжнародної торгівлі

§ 3. Neoklassische Begründungen des internationalen Handels

Теорема Гекшера-Оліна та її доведення.
Поняття факторонасиченості та фактороінтенсивності.
Теорія вирівнювання цін на фактори виробництва.
Теорема Столпера-Самуельсона. Теорема Рибчинського.
Парадокс Леонтєва та його емпірична перевірка.

Wörterverzeichnis:

- Budgetbeschränkung
- Faktorintensität
- Faktorreichtum
- Stolper-Samuelson Theorem
- Faktorproportionentheorie
- knapper Faktor
- reichlicher Faktor
- Leontief-Paradoxon
- Heckscher-Ohlin-Theorie

Теорія порівняльних переваг, заклавши базис для пояснення причин міжнародної торгівлі, створила умови і для появи припущень, що могли вплинути на її результати. В результаті аналізу таких припущень і виникла нова концепція (теорія) міжнародної торгівлі, яка пояснювала феномен міжнародної торгівлі за умови існування порівняльної переваги у виробництві певного товару одночасно у двох країн (наприклад, внаслідок застосування однакової технології виробництва цього товару).

Цю концепцію запропонували шведські економісти **Елі Гекшер (1879-1952)** та **Бертіль Олін (1899-1979)** у 20-х роках ХХ століття, які довели, що відмінності у порівняльних перевагах між країнами можна пояснити тим, що, *по-перше*, у виробництві різних товарів беруть участь фактори виробництва у різних пропорціях, і *по-друге*, забезпеченість країн факторами виробництва є неоднаковою. Отже, вчені-неокласики зосередили увагу на відмінностях у ресурсному потенціалі, який, на їх думку, і стає основною причиною появи інтересу країн щодо обміну товарами.

Факторонасиченість – це показник, що визначає відносну забезпеченість країни факторами виробництва.

Wenn ein Land mit einer Ressource im Verhältnis zu anderen Ressourcen besonders gut ausgestattet ist, spricht man von **Faktorreichtum**. Ein Land wird die Güter, bei deren Herstellung seine reichlichen Ressourcen intensiv genutzt werden, in relativ großen Mengen produzieren.

Фактороінтенсивність (факторомісткість) – це показник, що визначає відносні затрати факторів виробництва на створення певного товару.

Allgemein gesprochen ist eine Volkswirtschaft besonders zur Produktion der Güter geeignet, die einen **intensiven Einsatz** derjenigen Faktoren erfordern, mit denen das Land relativ gut ausgestattet ist. Z.B. wenn eine Boden-Arbeit-Verhältnisse in der Lebensmittelproduktion höher als in der Textilproduktion ist, bezeichnet man die Lebensmittelproduktion als **bodenintensiv** und die Textilproduktion als **arbeitsintensiv**.

Розглянемо приклад.

Нехай дві країни виробляють два товари – текстиль і харчі, витрачаючи при цьому два фактори виробництва – працю і капітал. Кожна з країн наділена різним обсягом факторів виробництва.

Товар	Затрати на одиницю виробленої продукції	
	Праця (L)	Капітал (K)
Текстиль	6 (L ₁)	2 (K ₁)
Харчі	8 (L ₂)	4 (K ₂)

Таким чином, оцінюючи співвідношення факторів виробництва для текстилю та харчів, очевидно, що $L_1/K_1 > L_2/K_2$, тобто товар 1 (текстиль) є працемістким.

$$6/2 > 8/4$$

І навпаки, якщо $K_1/L_1 < K_2/L_2$, то товар 2 (харчі) є капіталомістким.

$$2/6 < 4/8$$

Отже, підсумовуючи наведене вище, факторонасиченість можна визначити двома способами:

а) через відносні ціни кожного з факторів, тобто: якщо країна 2 краще забезпечена капіталом, ніж країна 1, то відносна ціна капіталу в країні 2 є **нижчою**, ніж в країні 1. Або:

$$PK_2 / PL_2 < PK_1 / PL_1$$

Якщо країна 1 краще забезпечена працею, ніж країна 2, то відносна ціна праці в країні 1 є **нижчою**, ніж в країні 2. Або:

$$PL_1 / PK_1 < PL_2 / PK_2$$

б) через наявний обсяг факторів, тобто: якщо країна 2 краще забезпечена капіталом, ніж країна 1, то вона є капіталонасиченою. Або:

$$K_2 / L_2 > K_1 / L_1$$

Якщо країна 1 краще забезпечена працею, ніж країна 2, то вона є працenasиченою. Або:

$$L_1 / K_1 > L_2 / K_2$$

Сутність теорема Гекшера-Оліна розкривається в наступному: *країна має порівняльну перевагу та експортує той товар, при виробництві якого використовується надлишковий фактор виробництва.*

Die Grundaussage der **Theorie des Außenhandels von Heckscher-Ohlin**: Länder exportieren die Güter, bei deren Produktion ihre reichlichen Faktoren intensiv genutzt werden.

Тобто, якщо припустити, що торгують Філіппіни (працемістка країна) і Великобританія (капіталомістка країна) двома товарами – машинами (капіталомісткий товар) і одягом (працемісткий товар), то Філіппіни будуть експортувати одяг, а Великобританія – машини.

Модель Гекшера-Оліна була доповнена американським економістом **Полом Самуельсоном** у 1948 р. і отримала назву **теорії вирівнювання цін на фактори виробництва**, яка говорить, що міжнародна торгівля призводить до вирівнювання

абсолютних і відносних цін на гомогенні фактори виробництва в країнах, які беруть участь у міжнародній торгівлі.

Das **Faktorpreisausgleichstheorem** läutet: der Handel zwischen zwei Ländern zu einer Anpassung der relativen und absoluten Faktorpreise von Arbeit und Kapital im Inland an die relativen und absoluten Faktorpreise des Auslands führt.

Тобто, згідно теореми про вирівнювання цін на фактори виробництва, навіть в умовах відсутності факту переміщення виробничих факторів вільна торгівля веде до міжнародного стану рівноваги, в якому робочі отримують практично однакову зарплату, а власники капіталу – однакову ставку процента.

Теорема Столпера-Самуельсона, яка стала здобутком двох вчених-економістів В.Ф.Столпера та П.Самуельсона, довела ще й інший ефект від міжнародного переміщення факторів виробництва між країнами. Так, збільшення відносної ціни товару підвищує реальну ціну фактора, який інтенсивно використовується в процесі його виробництва, і зменшує реальну ціну іншого (дефіцитного) фактора. Наприклад, збільшення відносної ціни текстилю (працемісткий товар) збільшує реальну заробітну плату і знижує реальний банківський процент за капітал.

Das Stolper-Samuelson-Theorem: unter bestimmten wirtschaftlichen Bedingungen (vollkommener Wettbewerb und konstante Erträge) führt ein Anstieg des relativen Preises eines Gutes (etwa in Folge der Aufnahme von Handelsbeziehungen), zu einem Anstieg der realen Entlohnung des Faktors, der in der Produktion intensiv genutzt wird. Die Entlohnung des anderen Faktors sinkt.

Сутність **теореми Рибчинського** розкривається в наступному: при заданих умовах виробництва та повністю використовуваних обсягах факторів виробництва, розширення обсягу одного з них збільшує випуск товару, який інтенсивно використовує «розширений» фактор, і зменшує обсяг випуску іншого товару.

Da die relativen Faktorpreise konstant sind und nur eine Ressource ausgeweitet wird, kann man eine einseitige Erhöhung der Produktionsmöglichkeiten in einem Sektor feststellen. Jedoch ist die Erhöhung in dem Sektor, der den Faktor nutzt, mit dem das Land am Besten ausgestattet ist, relativ zum anderen Sektor höher.

Die Transformationskurve der Faktorallokationen wird sich also unverhältnismäßig stark in Richtung des Sektors verschieben, der die Ressourcen am meisten nutzt. Dieser Effekt, der sogenannte **Rybczynski-Effekt**, wird als eine mögliche Erklärung für den Außenhandel gesehen.

Прикладом підтвердження теореми Рибчинського на практиці є т.зв. «голландська хвороба», коли під час активної розробки прибережного шельфу Голландії в пошуках природного газу, промисловий експорт стрімко скорочував свої обсяги. Пояснення наступне: видобуток корисних копалин «відтягнув» ресурси виробництва з промисловості, спричинюючи падіння виробництва у відповідних галузях. Рішенням цієї проблеми може бути встановлення податку на видобуток, який би субсидював промисловість і направив би кошти з видобувної галузі в промислове виробництво.

Після 2-ї світової війни модель Гекшера-Оліна (яка представлена в цілому чотирма вищезгаданими теоремами) піддавалась перевірці зі сторони багатьох економістів, котрі намагалися вияснити і довести існування кореляційної залежності між капіталомісткістю і трудомісткістю галузей промисловості окремих країн у порівнянні з реальною структурою їх експорту та імпорту.

В 1953 році американський економіст Василь Леонт'єв розробив таблицю витрат та випуску продукції на матеріалах економіки США, яка дала йому можливість визначити потребу певної галузі в факторах виробництва, а також сукупну потребу економіки в виробничих ресурсах. Вихідним пунктом дослідження була ідея емпіричної перевірки положення теорії Гекшера-Оліна. Відповідно до цієї теорії США, які вважалися однією з найбагатших і найбільш капіталонасичених країн з відносно

високим рівнем оплати праці, повинні були експортувати капіталомісткі товари, а імпортувати – працемісткі.

Результат перевірки В.Леонтьєва виявився приголомшливим: капіталомісткість американського експорту була меншою на 30% від капіталомісткості імпорту. Більшість імпортованих товарів США в 1947 році становили нафта, мідь, метали, паперова продукція, природна сировина, виробництво яких є капіталомістким. Перерахунок 1961 та 1962 рр. довів аналогічне: різниця у показниках капіталомісткості становила 6% та 27% відповідно.

Дослідження зовнішньої торгівлі Японії показало ті ж результати.

Парадокс Леонтьєва полягає в тому, що теорія Хекшера-Оліна не підтверджується на практиці – працемісткі країни експортують капіталомістку продукцію, а капіталомісткі – експортують праце- містку продукцію.

Unter **Leontief-Paradoxon** versteht man einen der stärksten Einzelbeweise, der gegen die Faktorproportionentheorie spricht: die Exporte des Landes weniger kapitalintensiv ist als die Importe Güter wenn das Land arbeitsreich ist, und umgekehrt.

Однак, економісти дають пояснення щодо виникнення парадоксу Леонтьєва, та доводять правильність попередніх теорем лише за умови чіткого розмежування передумов. Так, по-перше, необхідно поділяти робочу силу на кваліфіковану і некваліфіковану і враховувати їх витрати окремо на виробництво експортних товарів. По-друге, США імпортувала велику кількість сировини з країн, що розвиваються, добування якої потребувало великих витрат капіталу (капіталомісткий імпорт). По-третє, смаки і переваги американців традиційно спрямовані на капіталомістку технологічну продукцію, яку вони імпортують, незважаючи на те, що і сама країна забезпечена капіталом.

Запитання для самоконтролю:

1. В чому полягає внесок таких вчених як П.Самуельсон, Т.Рибчинський у загальну теорію порівняльних переваг?
2. Чому теорія Гекшера-Оліна не підтверджувалась на практиці? В чому був її недолік?

3. Як, на вашу думку, проявляється «голландська хвороба», виявлена Т.Рибчинським, у наш час?

Завдання для самостійної роботи:

1. Аргентина володіє трудовими ресурсами у кількості 1200 чол. і може виробляти яблука та банани з відносними затратами часу для яблук – 3 год., бананів – 2 год. Малайзія характеризується трудовими ресурсами у кількості 800 чол. і затратами часу для виробництва яблук та бананів відповідно 5 і 1.

Побудуйте графіки виробничих можливостей для обидвох країн. Визначте альтернативні витрати виробництва яблук і бананів у двох країнах. Побудуйте спільну криву виробничих можливостей для обидвох економік.

2. Дві країни – Україна і Білорусь вирощують пшеницю та картоплю. Україна на своїх землях може виростити 100 од. пшениці або 300 од. картоплі, а Білорусь – 80 од. пшениці або 400 од. картоплі. Визначте, чи може бути взаємовигідним обмін продукцією між країнами за таких умов торгівлі: 2 од. картоплі = 1 од. пшениці.

§ 4. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі **§ 4. Alternative Theorie des Internationalen Handels**

Причини появи альтернативних теорій міжнародної торгівлі. Вплив міжнародної торгівлі на доходи.

Теорія ефекту масштабу та недосконалої конкуренції (П.Кругман, М.Кемп).
Виникнення та умови реалізації ефекту масштабу.

Теорія конкурентних переваг М.Портера.

Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі Б.Баласа.

Теорія схожості уподобань споживачів, або теорія перехресного попиту
С.Ліндера.

Вплив науково-технічного прогресу на міжнародну торгівлю. Теорія

технологічного розриву М.Познера.
Поняття життєвого циклу продукту (Р.Вернон).

Wörterverzeichnis:

- externe Skaleneffekte
- Grenzerlös
- Grenzkosten
- interindustrieller Handel
- unvollständiger Wettbewerb
- Nettogewinn
- Nettoverlust
- Lebenszyklus

Впродовж останніх десятиліть в напрямках та структурі світової торгівлі відбуваються суттєві зрушення, які не завжди можливо пояснити класичними теоріями торгівлі. Це мотивує економістів до пошуку нових, альтернативних, теорій міжнародної торгівлі. В результаті з'явилися теорії, які повністю або частково заперечують теорію Гекшера-Оліна та пропонують абсолютно нові пояснення щодо ефективності зовнішньої торгівлі. Розглянемо деякі з них.

На початку 80-х рр. ХХ ст. американські економісти П.Кругман та К.Ланкастер запропонували альтернативне класичному пояснення причин міжнародної торгівлі. Згідно з цим підходом, країни з однаковою забезпеченістю факторами виробництва можуть отримати максимальний вигравш від торгівлі, якщо будуть спеціалізуватись на різних виробництвах, які характеризуються ефектом масштабу. Сутність цього ефекту полягає в тому, що за умови використання певної технології та організації виробництва довгострокові середні витрати скорочуються по мірі нарощування обсягу випущеної продукції, тобто виникає економія, обмовлена масовим виробництвом.

Zunehmende **Skalenerträge** bedeuten:

- Die proportionale Zunahme der Produktionsmenge übersteigt die proportionale Erhöhung der eingesetzten Faktoren.
- Die Durchschnittskosten (Stückkosten) sinken mit zunehmender Marktgröße.

Як функціонує торгівля в умовах економії на масштабах, як країни отримують від цього вигравш, ілюструє рисунок, де наведено приклад з американськими літаками та японськими кораблями.

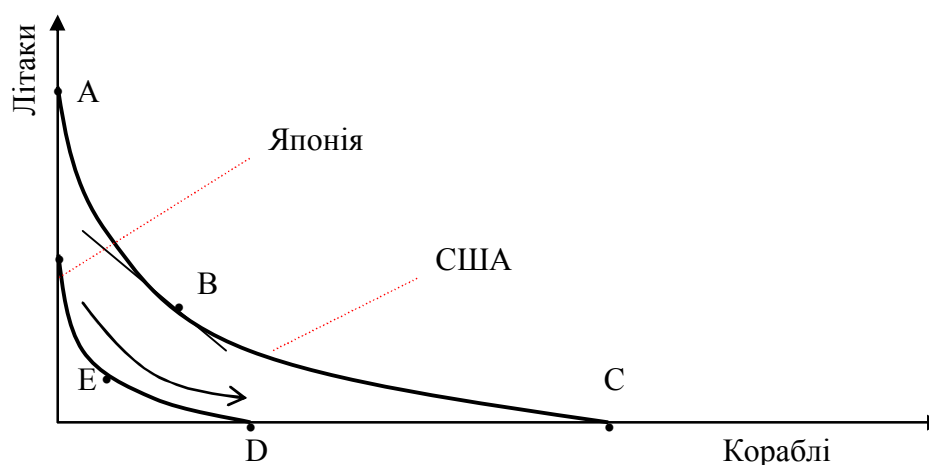

Рис. Модель теорії спеціалізації виробництва

За відсутності торгівлі, якщо б країни хотіли виробляти і кораблі, і літаки, їм довелося б виробляти їх у невеликій кількості у неефективних точках B (для США) чи E (для Японії). Обидві криві виробничих можливостей у цьому випадку є опуклими до системи координат, що відображає ефект економії на масштабах.

Графічна модель демонструє, що рухаючись по кривій виробничих можливостей США з точки B до точки A (при нарощуванні потужностей літакобудування і скороченні потужностей кораблебудування) витрати на кожен літак, в перерахунку на кораблі, від виробництва яких слід відмовитись, стає все менше (крива набуває кривизни). Відбувається це вірогідно тому, що у літакобудуванні виробництво йде у економічно ефективних масштабах, а у кораблебудуванні — навпаки. Також і тому, що з кожним недобудованим кораблем вивільнюється все більша кількість ресурсів. Те ж справедливо і для кривої виробничих можливостей Японії. Тут, як і в моделі

Д.Рікардо, у країн з'являється стимул до повної спеціалізації: для США – це точка А, для Японії – D. Необхідно також відмітити, що реалізація ефекту масштабу, як правило, призводить до порушення принципів досконалої конкуренції, оскільки вона пов'язана з концентрацією виробництва та укрупненням фірм, які перетворюються на монополістів. Відповідно міняється й структура ринків. Вони стають або олігополістичними з переважанням міжгалузевої торгівлі однорідними продуктами, або ж ринками монополістичної конкуренції з розвинутою внутрігалузевою торгівлею диференційованими продуктами.

Ist eine vollkommene Konkurrenz auf dem Markt nicht gegeben, bezeichnet man dies als **unvollständigen Wettbewerb**. Grund dafür ist die Preiskontrolle einzelner, weniger Anbieter. Durch eine Absatzerhöhung oder -senkung ihrer Produkte können sie dafür sorgen, dass der Marktpreis steigt bzw. sinkt. Im **vollständigem Wettbewerb** ist es einzelnen Anbietern, durch eine Veränderung ihrer Absatzmenge, jedoch nicht möglich den Marktpreis zu beeinflussen.

В цьому випадку міжнародна торгівля все більше концентрується в руках крупних міжнародних фірм, транс- та мультинаціональних компаній (ТНК, МНК), що незмінно призводить до зростання внутріфірмової торгівлі, напрямки якої часто визначаються не принципами порівняльних переваг або відмінностями у забезпечення факторами виробництва, а стратегічними цілями безпосередніх фірм – ТНК.

При збалансованому сальдо зовнішньої торгівлі (коли сальдо зовнішньої торгівлі дорівнює 0) індекс внутрісекторної торгівлі розраховується за допомогою формули:

$$I_t = 1 - \frac{\sum |x_i - m_i|}{\sum (x_i + m_i)}$$

У випадку незбалансованої зовнішньої торгівлі вигляд формули буде дещо іншим:

$$I_t = 1 - \frac{\sum \left| \frac{x_i}{x} - \frac{m_i}{m} \right|}{\sum \left(\frac{x_i}{x} + \frac{m_i}{m} \right)}$$

Важливо: якщо торгівля збалансована, індекс I_t (а його ще називають індекс Грубеля-Ллойда) буде дорівнювати 100. Якщо уся торгівля одностороння (тобто не існує внутрігалузевих потоків експорту та імпорту), то I_t буде дорівнювати 0. Таким чином, чим ближче I_t до 100, тим більш важливою є внутрігалузева торгівля. І навпаки, чим ближче індекс I_t до 0, тим більш важливою є міжгалузева торгівля.

Ansatzpunkt der **Theorie des intrasektoralen Handels** ist die Annahme, dass sich durch zunehmende Globalisierung die Produktionsbedingungen für Industrieprodukte international stetig annähern. Zudem erfolgt ein weitgehender Ausgleich von Angebot und Nachfrage durch die Imitation von Produktionstechniken in den Industrienationen. In diesem Fall lassen sich Exporte nicht mehr durch eine der oben stehenden Theorien erklären.

У 1961 р. англієць М. Познер (М. Pozner) запропонував теорію технічного розриву, яка є особливим частковим видом теорії Гекшера-Оліна з введеним у неї додатково технологічним фактором. Центральний пункт теорії Познера: міжнародна торгівля викликається технічними нововведеннями, які виникають спочатку в якій-небудь галузі в одній з країн, що торгують. Внаслідок цього обмін технікою та технологією асиметричний. Країна-інноватор володіє тимчасовою квазімонополією на виробництво продукції (нової або з меншими витратами) та експортує її, імпортуючи ненаукомістку продукцію. З часом технологічний розрив зменшується внаслідок передачі технології, заміщення імпорту, впровадження альтернативних технологій у відсталих країнах.

Спрощенням, а отже, і недоліком теорії технологічного розриву є те, що вона не враховує свідомого обмеження доступу до нових технологій з боку власника.

Die **Theorie der technologischen Lücke** erweitert das Konzept der komparativen Kostenvorteile auf die Technologie. Nach ihr exportiert ein Land, dessen Produkt gegenüber den anderen einen technologischen Vorsprung besitzt, dieses Produkt so lange, bis andere Länder in der Lage sind, dasselbe Produkt herzustellen.

У середині 60-х рр. американський економіст Р.Вернон висунув теорію життєвого циклу продукту, у якій намагався пояснити розвиток світової торгівлі готовими виробами на основі специфіки етапів їх «життя» на ринку, тобто такого періоду часу, протягом якого продукт володіє життєздатністю на ринку і забезпечує досягнення цілей продавця.

У відповідності до теорії Вернона, товар проходить 4 стадії життя у міжнародній торгівлі впровадження, зростання, зрілості та занепад; при цьому виробництво цієї продукції переміщується з країни в країну залежно від етапу циклу.

Der **Produktlebenszyklus** ist ein Konzept der Betriebswirtschaftslehre und beschreibt den Prozess zwischen der Markteinführung bzw. Fertigstellung eines marktfähigen Gutes und seiner Herausnahme aus dem Markt. Die Produktlebenszyklus-Theorien, die auf die Arbeiten von Raymond Vernon (1966) zurückgehen, unterteilen das „Leben“ eines Produktes auf dem Markt in **vier Phasen**: Entwicklung und Einführung, Wachstum, Reife/Sättigung und Schrumpfung/Degeneration.

Переваги теорії міжнародного життєвого циклу продукції полягають в тому, що вона пояснює закономірності розвитку зовнішньої торгівлі великою групою товарів, зокрема синтетичних матеріалів, консервів (у Аргентині та Бразилії), бавовняних тканин та виробів (Пакистан, Індія), шкіряних та гумотехнічних виробів, паперу, електроніки, технологічно складних товарів, нафтопродуктів, конторського обладнання.

Проте є і певні недоліки:

1. Існує багато видів продукції, які не проходять усі стадії життєвого циклу. До таких товарів належать товари з дуже коротким життєвим циклом, що робить неможливим зниження затрат за допомогою переміщення виробництва з однієї країни в іншу; предмети розкоші, вартість яких не має значення для споживачів; товари з такими високими транспортними витратами, що їх експорт недоцільний незалежно від етапу життєвого циклу; продукція, щодо якої застосовується стратегія диференціації з тим, щоб підтримати споживчий попит без використання цінової конкуренції.

2. Теорія закріплювала за США лідерство, оскільки вони його вже завоювали. Це робило безперспективними спроби СРК домогтися змін свого стану в міжнародному поділі праці. Важливі ролі відводилися країнам Європи та Японії.

Спробу поєднати на якісно новому рівні теорію факторів виробництва та теорію внутріфірмової торгівлі висунув американський економіст Майкл Портер. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. він провів масштабне дослідження близько 100 галузей у десяти найбільших промислово розвинутих країнах, на які припадало більше 50% світового експорту. У результаті М.Портер розробив оригінальну теорію конкурентних переваг країни.

Розроблена в результаті проведеного дослідження всеосяжна теорія конкурентної переваги країн, яка підтверджується достатньою кількістю фактів, розглянута у фундаментальній праці Майкла Портера «Конкурентна перевага країн» (The Competitive Advantage of Nations), опублікованій у 1991 р. нью-йоркським видавництвом Free Press.

Згідно з цією теорією відповідь на запитання: "Чому країна досягає міжнародного успіху в тій чи іншій галузі?" передбачає чотири властивості країни загального характеру, що формують середовище, у якому конкурують місцеві фірми. Це середовище може сприяти виникненню конкурентної переваги, а може і перешкоджати цьому. Ось ці чотири властивості.

1. Факторні умови, тобто ті конкретні фактори (наприклад, кваліфікована робоча сила певного профілю або інфраструктура), які необхідні для успішної конкуренції у даній галузі.

2. Умови попиту, тобто який на внутрішньому ринку попит на продукцію чи послуги, що пропонуються даною галуззю.

3. Споріднені галузі та галузі, що підтримують, тобто наявність або відсутність у країні споріднених галузей чи галузей, що підтримують, конкурентоспроможних на міжнародному ринку.

4. Стратегія фірми, її структура та конкуренти, тобто умови у країні, які визначають те, як утворюються та управляються фірми, і характер конкуренції на внутрішньому ринку.

Ці властивості національної конкурентоспроможності Майкл Портер назвав детермінантами, і розмістив їх на вершинах ромба, завдяки чому модель дістала другу назву – діамант Портера.

Das **Modell der nationalen Wettbewerbsvorteile** (auch Porter's Diamond genannt) ist eine von M. Porter entwickelte These zur Bewertung der Wettbewerbsfähigkeit von Staaten in Bezug auf einzelne Branchen. Nach Porters Ansicht bestimmen die folgenden Faktoren die Wettbewerbsfähigkeit eines Unternehmens gegenüber ausländischen Konkurrenten: Faktorkonditionen (es handelt sich hierbei um die Verfügbarkeit von Produktionsfaktoren); inländische Nachfragekonditionen (anspruchsvolle Kunden zwingen die Industrie innovativ und qualitativ hochwertig zu sein); verwandte und unterstützende Branchen (räumliche Distanz vor- und nachgelagerter Industrien, Kommunikation fördert Ideen und Innovation); Unternehmensstrategie, Struktur und Wettbewerb (direkte Konkurrenz fördert Innovation und Produktivität).

Одну із перших спроб пояснити особливості сучасної міжнародної торгівлі з позиції попиту, а не пропозиції (як всі його попередники) зробив Стефан Б. Ліндер у 1961 р. Розглядаючи особливості технологічно нових товарів (холодильники, телевізори), з якими американські фірми вийшли на європейський ринок у 40-50-х рр., він звернув увагу на те, що основні відкриття, покладені в основу розроблення цих товарів, були зроблені європейцями. Ці відкриття практично були втілені в Америці у вигляді технологічно нових товарів, які потім завоювали зовнішній ринок в Європі. Багатий американський споживач виявився схильнішим до споживання нових дорогих товарів. Потім зі зростанням життєвого рівня європейців нові американські товари знайшли шлях до Європи.

С. Ліндер зробив висновок про те, що технологічно складні вироби створюються фірмою як реакція на потреби, що вже існують, тобто передовсім на потреби внутрішнього ринку. І тільки після розширення виробництва, після насичення внутрішнього

ринку фірма прагне захопити зовнішній. Виходити на зовнішній ринок фірма буде на базі товару, підготовленого нею для національних споживачів, отже, структура споживання країни-імпортера має бути максимально подібною до структури споживання країни-експортера.

Таким чином, всупереч теорії співвідношення факторів виробництва, не тільки відмінності, але й подібність між країнами може бути передумовою для торгівлі.

Теорія подібності країн стверджує, що, розробивши нову продукцію у відповідь на знайдену ринкову потребу на внутрішньому ринку, виробник потім звертається до ринків, котрі найподібніші до ринків його країни. Ця теорія — одна з небагатьох новітніх теорій, яка пояснює міжнародну торгівлю переважно з боку попиту, а не пропозиції.

Переваги теорії полягають у тому, що вона пояснює торгівлю між подібними країнами.

Недоліком теорії подібності країн є те, що коли розрив у рівнях доходів різних груп населення дуже значний, застосування її для пояснення міжнародної торгівлі є дуже обмеженим

Die **Nachfragestruktur-Theorie** wurde von Linder entwickelt und 1961 veröffentlicht. Sie unterscheidet grundsätzlich zwischen Exporten von natürlichen Ressourcen und Industrieprodukten. Während sie beim Handel von natürlichen Ressourcen auf die Theorie der komparativen Kostenvorteile zurückgreift, wird der Handel von Industrieprodukten weiter untersucht. Nach Linder ist demnach grundsätzlich der Handel zwischen Ländern umso größer, je ähnlicher ihre Nachfragestruktur ist.

Слід відзначити, що існують інші теорії міжнародної торгівлі, не описані тут, однак це аж ніяк не применшує їх внеску у розвиток науки про міжнародну економіку та могут бути предметом факультативного вивчення.

Запитання для самоконтролю:

1. Які з альтернативних теорій міжнародної торгівлі базуються на вивченні сукупної пропозиції, а які – на вивченні сукупного попиту?
2. Як ви розумієте «діамант Портера»?
3. В чому зміст теорії внутріфірмової торгівлі? Які сучасні ТНК є її ілюстраторами?

Завдання для самостійної роботи:

1. Проілюструйте альтернативні теорії міжнародної торгівлі за допомогою графіків. При цьому зосередьте увагу на їх економічному змісті.
2. Розрахуйте рівень внутрішньогалузевої торгівлі, якщо країна А експортує та імпортує три групи товарів при збалансованій зовнішній торгівлі.

Товар	Експорт, дол. США	Імпорт, дол. США
I	250	200
II	350	300
III	400	500

§ 5. Загальна рівновага в міжнародній торгівлі

§ 5. Allgemeines Gleichgewicht in den internationalen Handel

Вигоди для сторін від участі у міжнародній торгівлі. Формування пропозиції експорту та попиту на імпорт. Встановлення світової ціни.

Стандартна модель міжнародної торгівлі. Вплив зовнішньої торгівлі на добробут споживачів та доходи виробників.

Виграш від міжнародної торгівлі та нерівномірність його розподілу. Економічний ефект міжнародної торгівлі в цілому для країни-експортера та для країни-імпортера.

Умови торгівлі. Товарні (бартерні), факторні та доходні умови торгівлі. Застосування цих показників для аналізу змін зовнішньої торгівлі країни.

Wörterverzeichnis:

- Produzentenrente
- Konsumentenrente
- Weltmarktpreis
- Handelsgewinn (Gains from Trade)
- exportlastiges Wachstum
- importlastiges Wachstum
- Indifferenzkurve
- Handelsbedingungen (Terms of Trade)
- marginale Ausgabenneigung

В результаті розвитку зовнішньоторговельних відносин країни-учасниці отримують відповідний вигравш від цього, який можна ототожнити із приростом загального добробуту країни. З'ясуємо, яким чином вигравш від торгівлі розподіляється між окремими країнами, а всередині країни – між окремими категоріями населення (виробниками та споживачами), які беруть участь у міжнародній торгівлі.

Очевидно, що розподіл вигравшу від міжнародної торгівлі як між країнами, так і всередині кожної країни в кінцевому результаті визначається тим, на якому рівні встановлюються ціни на товари, якими країни торгують між собою, та якими є обсяги торгівлі.

Розглянемо приклад.

Виробництвом зерна займаються Україна і Польща. Ціни в двох країнах за умов відсутності зовнішньої торгівлі становлять відповідно 200 і 120 дол. за 1 т зерна.

Існуюча різниця в цінах створює потенційні можливості для експорту Польщею та імпорту Україною зерна. Польським фермерам буде вигідно, коли світова ціна перевищить 120 дол. за тону, при цьому що вище підніматиметься світова ціна, тим більшим буде обсяг пропозиції зерна з боку польських виробників при одночасному зростанні внутрішньої ціни та зниженні обсягу внутрішнього попиту на зерно у Польщі. Таким чином обсяг експорту (пропозиції) зерна на світовому ринку (S_{exp}) буде визначатись різницею у обсягах пропозиції та попиту на внутрішньому ринку Польщі, що склалась в умовах зростанні цін на зерно: $S_{exp} = S_{Пол} - D_{Пол}$.

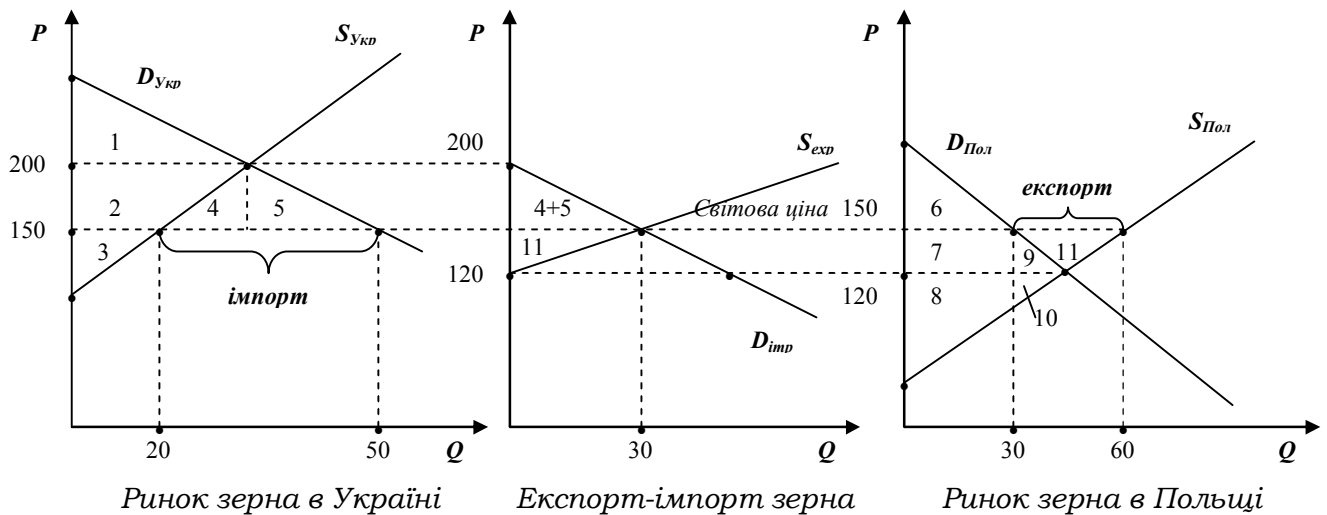

Рис. 5.1. Міжнародна торгівля зерном: розподіл виграшу між країнами

Українським споживачам буде вигідно купувати імпортне зерно, якщо світова ціна на нього є нижчою за автарічну ($P_{Ukr} < 200$). Що нижче опускається світова ціна, а відповідно в умовах вільної торгівлі і внутрішня ціна, то більшим буде обсяг попиту на зерно в Україні. Одночасно, українські виробники будуть скорочувати обсяг пропозиції зерна всередині країни. Таким чином, обсяг імпорту (попиту) на світовому ринку () буде визначатись різницею між обсягами попиту і пропозиції на внутрішньому ринку, які склались на ринку України в умовах падіння цін на зерно: $D_{imp} = D_{Ukr} - S_{Ukr}$.

Отже, в міру налагодження між Україною та Польщею торговельних відносин ціна на зерно у Польщі зростає і обсяг його пропозиції для продажу на зовнішньому ринку збільшується, а в Україні ціна знижується і обсяг попиту на імпорт зростає. На рисунку видно, як перехрещуються функції попиту на імпорт та пропозиції експорту на світовому ринку.

Хоча вільна торгівля в цілому є взаємовигідною для усіх країн, що беруть у ній участь, всередині цих країн одна частина населення виграє, а інша – програє.

Світова ціна та інтереси споживачів

Проаналізуємо вплив зовнішньої торгівлі на інтереси споживачів. До вступу у торговельні відносини покупці зерна в Україні отримували споживчий надлишок, що відповідає площі трикутника 1 (рис.а); для споживачів зерна у Польщі надлишок дорівнював величині, що відповідає площі фігур (6 + 7 + 9) (рис.в).

Після вступу у торгівлю Україна стає імпортером зерна і ціна її на внутрішньому ринку знижується з 200 до 150 дол. за 1 тону.

Споживчий виграш України зростає до величини, яка відповідає площі (1 + 2 + 4 + 5); чистий споживчий виграш складе при цьому величину (2 + 4 + 5).

У Польщі після вступу у торговельні відносини спостерігається протилежна ситуація: внутрішня ціна зростає зі 120 до 150 дол. за 1 тону, що призводить до падіння рівня внутрішнього попиту на зерно. Надлишок споживачів Польща скорочується до величини, яка відповідає площі фігури 6, визначаючи чисті втрати споживачів Польщі в обсязі (7 + 9).

Отже, в результаті розвитку торгівлі між двома країнами споживачі у країні-експортері програють, оскільки в результаті зростання ціни вимушені скорочувати обсяг споживання. Споживачі у країні-імпортері виграють, оскільки мають можливість купувати більші обсяги необхідного їм продукту за більш низькою ціною.

<i>Exportsland (Ukraine)</i>				<i>Importsland (Poland)</i>			
<i>Konsumenten</i>		<i>Produzenten</i>		<i>Konsumenten</i>		<i>Produzenten</i>	
Netto-gewinn	Netto-verlust	Netto-gewinn	Netto-verlust	Netto-gewinn	Netto-verlust	Netto-gewinn	Netto-verlust
-	7 + 9	7 + 9 + 11	-	2 + 4 + 5	-	-	2
11				4 + 5			
Nettogewinn des Landes				Nettogewinn des Landes			

Світова ціна та інтереси виробників

Розглянемо тепер вплив міжнародної торгівлі на інтереси виробників в країнах-торговельних партнерах. До встановлення торговельних відносин виробники в Україні та Польщі отримували надлишки виробника, що дорівнюють площам фігур (2 + 3) та (8 + 10) відповідно.

Після вступу у торговельні відносини канадські виробники зерна стають експортерами і отримують додаткові стимули для збільшення обсягів виробництва у вигляді більш високих цін і все привабливіших ринків збуту. В цих умовах їх сукупний виграш виробників буде відповідати площі фігури (7 + 8 + 9 + 10 + 11), а чистий виграш від розвитку міжнародної торгівлі – (7 + 9 + 11).

Що стосується українських виробників зерна, то вони в силу нижчої конкурентоспроможності свого виробництва поступаються позиціями на внутрішньому ринку іноземним конкурентам і скорочують виробництво. Їх сукупний вигрaш скорочується до величини, яка відповідає площі фігури 3, в результаті чого вони мають чистий збиток у розмірі, відповідному площі трапеції 2.

Таким чином, у результаті розвитку міжнародної торгівлі, виробники у імпортозаміщуючому виробництві програють, оскільки конкуренція з боку більш ефективних іноземних виробників вимушує їх знижувати ціни і скорочувати обсяги виробництва. А виробники у експортних галузях виграють, оскільки при виході на міжнародний ринок, вони отримують можливість розширювати виробництво і продавати свою продукцію за більш високими цінами.

Wachstum, das die Produktionsmöglichkeiten eines Landes überproportional in Richtung seines Exportgutes erweitert (Textilien in Inland, Lebensmitteln in Ausland), bezeichnet man als **exportlastiges Wachstum**. Eine entsprechende Erweiterung in Richtung des Gutes, das ein Land importiert, lässt sich als **importlastiges** oder **Import substituierendes Wachstum** charakterisieren.

Таким чином, проілюстрований приклад показує, що хоча міжнародна торгівля і являється взаємовигідною, вигрaш від неї розподіляється між країнами нерівномірно. Більше виграє та країна, у якій ціни змінились у найбільшій мірі.

За умови відсутності міжнародної торгівлі економіка країни може бути інтерпретована як окремий споживач, лінія бюджетного обмеження якого може бути заданою кривою виробничих можливостей, або кривою трансформації.

Transformationskurve, auch Kurve der Produktionsmöglichkeiten genannt, beschreibt die maximale Menge an Gut 1, die Inland bei einer gegebenen Produktionsmenge an Gut 2 herstellen kann, und umgekehrt.

Як правило, смаки і вподобання споживачів графічно представлені т.зв. соціальними картами байдужості, або **кривими байдужості**.

Die Präferenzen eines Individuums können grafisch durch **Indifferenzkurven** dargestellt werden. Eine Indifferenzkurve zeigt verschiedene Mengenkombinationen von Gütern 1 und 2, deren Konsum ein Individuum jeweils gleichermaßen zufrieden stellt.

Загальна рівновага буде досягаться у точці дотику кривої виробничих можливостей та кривої байдужості, яка знаходиться в максимально можливому положенні (рисунок).

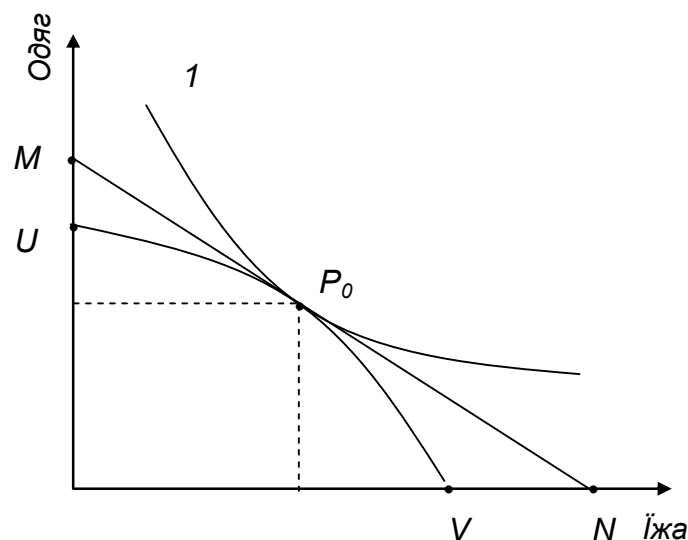

Рис. Загальна рівновага у закритій економіці

Кути нахилу кривої виробничих можливостей (UV) та кривої байдужості 1 в точці P_0 співпадають і дорівнюють куту нахилу дотичної MN до цих кривих в точці P_0 .

Для детального пояснення стандартної моделі міжнародної торгівлі, розглянемо приклад. Припустимо:

- країни, що беруть участь в торгівлі, виготовляють 2 товари – їжу та одяг.

- кут нахилу UV до вісі абсцис в точці P_0 дорівнює альтернативним витратам виробництва (*гранична норма трансформації*) їжі в точці P_0 .

- кут нахилу дотичної MN – це відносна ціна їжі, виражена через ціну одягу (P_x/P_y).

- кут нахилу кривої байдужості 1 в точці P_0 визначається граничною нормою заміщення (MRS) (це така кількість одиниць товару 2 – одягу – яким потрібно поступитись, щоб отримати додаткову одиницю товару 1 – їжі – і при цьому забезпечити збереження існуючого рівня споживання).

Die **Grenzrate der Substitution** ist ein volkswirtschaftlich verwendetes Konzept, das auf der Existenz verschiedener Zustände beruht, die von einem Entscheider gewählt (also substituiert) werden können. Mathematisch ergibt sich die Grenzrate als Ableitung einer Funktion, die die verschiedenen Zustände abbildet. Bei der GRS handelt es sich also um die Steigung der Indifferenzkurve in einem bestimmten Punkt. Enthält beim Vergleich zweier Punkte einer Indifferenzkurve eine Güterkombination mehr von dem einen Gut, so muss die zweite Güterkombination mehr von dem zweiten Gut beinhalten.

Припустимо, що в результаті зниження затрат на транспортування продукції чи усунення обмежувальних бар'єрів нашої закритій економіці вдається вийти на міжнародні ринки одягу та продовольства. Економічна система – мала (тобто, розмір експорту чи імпорту не впливають на рівень світових цін). Як в цих умовах буде досягнуто стану рівноваги?

Однією з особливостей міжнародної торгівлі є те, що рішення виробляти товари в цьому випадку не залежить від рішення їх споживати. Рішення про те, які товари виробляти, обумовлюється критерієм максимізації прибутку фірми, а про те, які товари споживати – критерієм максимізації корисності для індивідуальних споживачів (рисунок). Рівновага в умовах автаркії (з попередньої ситуації) – в точці P_0 .

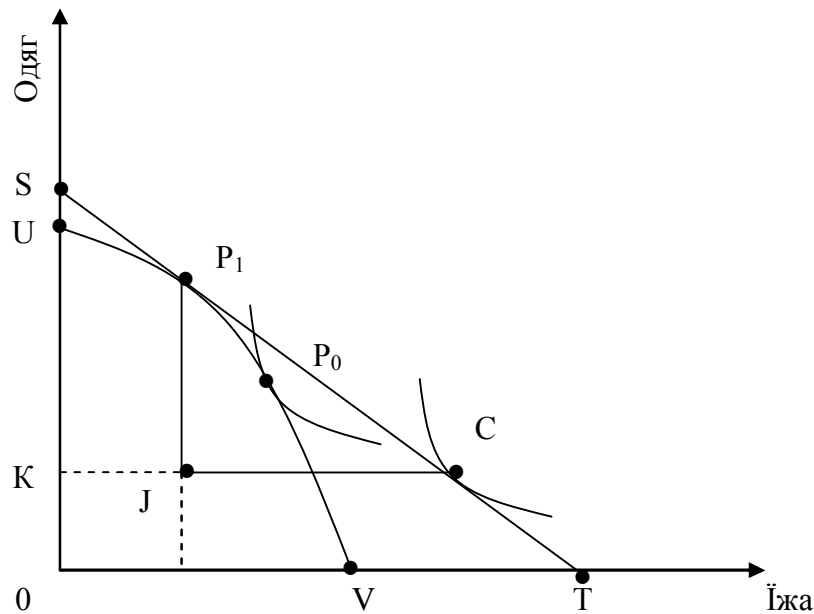

Рис. Загальна рівновага у малій відкритій економіці

Припустимо, що країна має порівняльну перевагу у виробництві одягу. Тоді з початком торгівлі вона буде нарощувати виробництво одягу, скорочуючи при цьому виробництво продовольства. Цей процес продовжуватиметься до тих пір, поки альтернативні витрати виробництва одягу не порівняються з відносною ціною одягу на світовому ринку.

ST – міжнародне цінове співвідношення. Тоді економіка країни буде зміщуватись з точки P₀ в точку P₁, де альтернативні витрати (нахил межі виробничих можливостей) дорівнюють міжнародному ціновому співвідношенню.

Лінія ST може бути інтерпретована як межа можливостей споживання. Це означає, що виробляючи обсяги продукції, які відповідають точці P₁, наша економіка може фактично споживати будь-яку комбінацію продовольства і одягу, що відповідає точкам кривої. Практично це саме можна реалізувати і за допомогою міжнародного обміну товарами.

Як співвідносяться між собою межі виробничих можливостей UV і можливості споживання ST? Вони мають лише одну спільну точку P₁ – точку оптимальних обсягів виробництва. У всіх решта випадках межа можливостей споживання знаходиться поза межами виробничих можливостей, забезпечуючи тим самим можливість споживання обсягів продукції суттєво більші, аніж ті, які може виготовити національна економіка. Так наочно ілюструються економічні вигоди міжнародної вільної торгівлі.

Це і називається виграшем від торгівлі, який складається з виграшу від обміну товарами та виграшу від спеціалізації на виробництві одного з них.

Виходячи із представлених на рисунку частин виграшу, рух від точки R до точки E (що рівносильно участі країни у міжнародній торгівлі за світовими цінами, але без спеціалізації, пов'язаної із зміною структури виробництва) являє собою виграш від обміну; рух з точки E до точки N (що відповідає розширенню обсягів виробництва одягу у зв'язку із спеціалізацією) означає виграш від спеціалізації.

Якщо ми маємо справу із відсталою економікою, яка не в змозі змінити автаркічний стан рівноваги, межа її виробничих можливостей буде задаватись прямокутником OGRH. В умовах вільної зовнішньої торгівлі ця країна продовжувала б виробляти такий обсяг продукції, який відповідає точці R (таким чином, виграш від спеціалізації був би нульовим), але змістила б своє споживання у точку E. Рух від R до E забезпечив би країні певний виграш від обміну.

Баланс в умовах торгівлі

Розглянемо 2 країни, наприклад Німеччину та Францію. Кожна країна виробляє 2 товари при умові зростаючих альтернативних витрат. Баланс у умовах автаркії (як ми з'ясували раніше) встановлюється шляхом взаємодії між граничною нормою трансформації (пропозицією) та граничною нормою заміщення (попитом).

Проілюструємо це графічно.

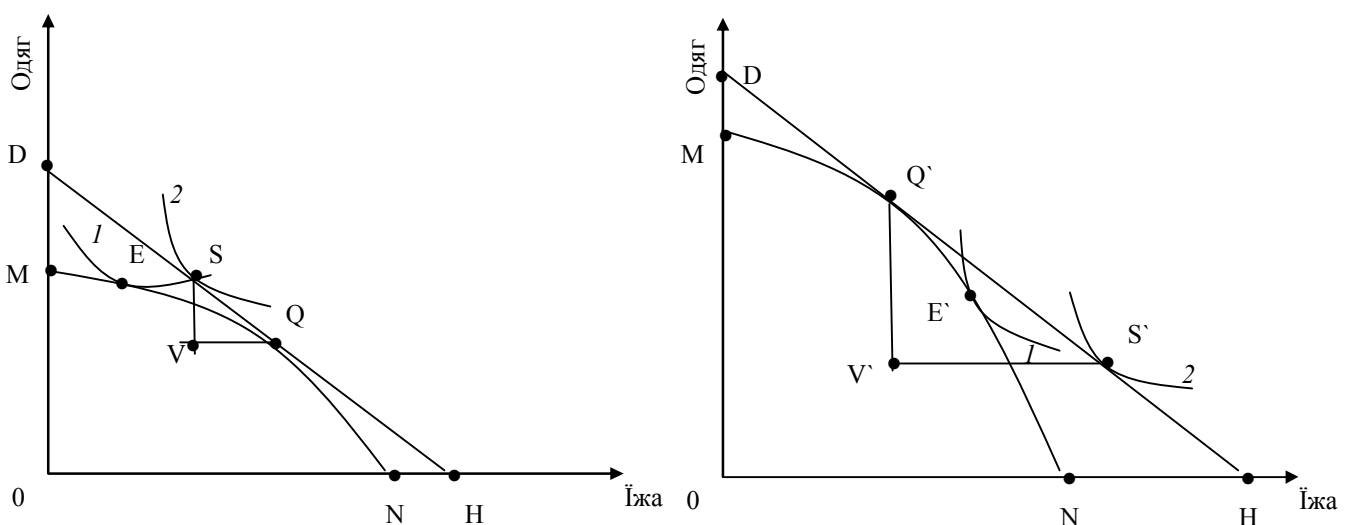

Рис. Спеціалізація, що базується на порівняльній перевазі:
 а) ФРН; б) Франція

Для Німеччини в умовах автаркії – рівновага попиту і пропозиції в точці E (точці дотику кривої виробничих можливостей MN та кривої байдужості 1). Для Франції – в точці E' (криві $M'N'$ і $КБ 1$).

З початком торгівлі виробництво в ФРН зсувається з точки E в точку Q , а споживання в точку S . Обсяг німецького експорту складе VQ одиниць продовольства, а обсяг імпорту – VS одиниць одягу. Країна отримує від МТ значний вииграш, оскільки точка S , яка відповідає обсягам споживання продукції в ФРН, знаходиться на значно більш високій кривій байдужості, ніж точка E .

Франція з початком торгівлі з ФРН такою зсуває обсяги виробництва з точки E' в точку Q' , а споживання – з точки E' в точку S' . Відповідно, добробут Франції також зросте.

Торговельні трикутники SVQ та $S'V'Q'$ ідентичні.

Відмітимо, що ілюстрації МТ у цьому конкретному випадку є заключним етапом процесу спеціалізації виробництва у відповідності з принципом теорії порівняльних переваг. В реальності відносна ціна рівноваги, яка балансує торгівлю між країнами, визначається методом спроб і помилок протягом довгого часу. І при цьому, зберігаються 2 умови:

1. альтернативні витрати виробництва певного товару однакові у двох країнах ($P_1/P_2 = 1,0$);
2. торгівля збалансована, тобто одна країна експортує той обсяг товару, який друга країна зможе імпортувати, і навпаки. (у нашому прикладі $VS = V'Q'$, а $VQ = S'V'$).

Модель загальної рівноваги міжнародної торгівлі

Подальший розвиток теорії загальної рівноваги відбувався шляхом побудови кривої пропозиції експортного товару з врахуванням попиту на відповідну кількість імпортного товару, отриманого в результаті міжнародного торговельного обміну.

Для того щоб зрозуміти, як будується крива (функція) пропозиції країни, повернемося до попереднього рисунку і нагадаємо, що ФРН виробляє в споживає таку кількість продукції, що задана відповідними точками Q та S . Відповідно перша точка на шуканій кривій пропозиції ФРН буде визначатись наступними координатами: VQ на осі експорту (продовольства) та VS на осі імпорту (одягу).

Для визначення інших точок кривої пропозиції ФРН за інших умов торгівлі слід повторити цю процедуру: зобразити графічно лінії умов торгівлі (ТОТ), побудувати нові відповідні точкам дотику торгівлі трикутники, визначити в кожному конкретному випадку

обсяги експорту та імпорту, а після цього нанести на графік пропозиції точку з відповідними координатами.

Сполучивши усі точки на графіку безперервною лінією, отримаємо криву пропозиції ФРН, яка показує як власне пропозицію (експорт) країни. Так і відповідний цьому попит (імпорт).

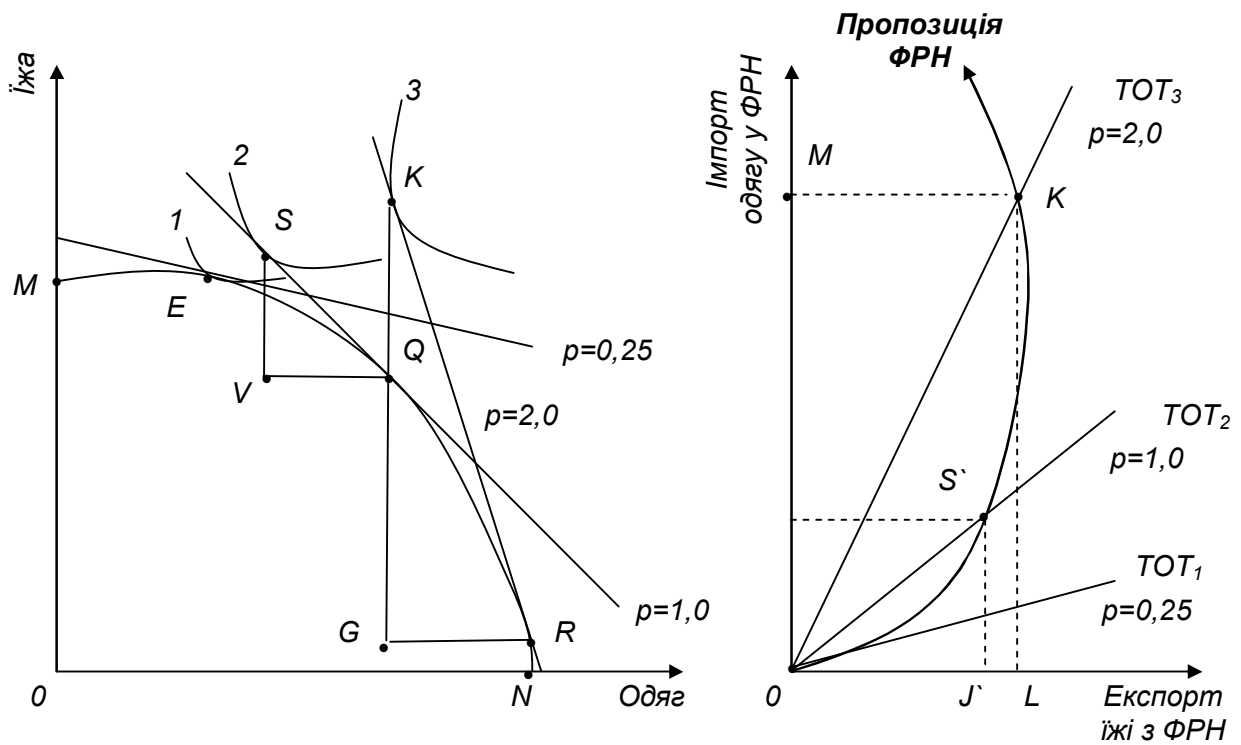

Рис. Пропозиція однієї країни в моделі загальної рівноваги:
а – виробництво та споживання ФРН; б – експорт та імпорт ФРН.

Нагадаємо, що у розглядуваних моделях економіка ФРН має порівняльну перевагу у виробництві продовольства, а французька – у виробництві одягу.

Так, у 1-ому випадку ($p=0,25$) за автаркічною ціною рівноваги ФРН виготовляє та споживає обсяги продукції, що відповідають точці рівноваги E . Експортна пропозиція ФРН в цьому випадку дорівнюватиме 0 , і на другому графіку представлено початком координат.

При зростанні відносної ціни ($p=1,0$) у ФРН зсуваються обсяги виробництва у точку Q , а споживання характеризується координатами точки S . Обсяги експорту продовольства та імпорту одягу відповідають катетам торговельного трикутника SVQ . Відмітимо, що трикутник $S'J'O$ на графіку 2 ідентичний торговельному трикутнику SVQ , а саме – він є дзеркальним відображенням SVQ .

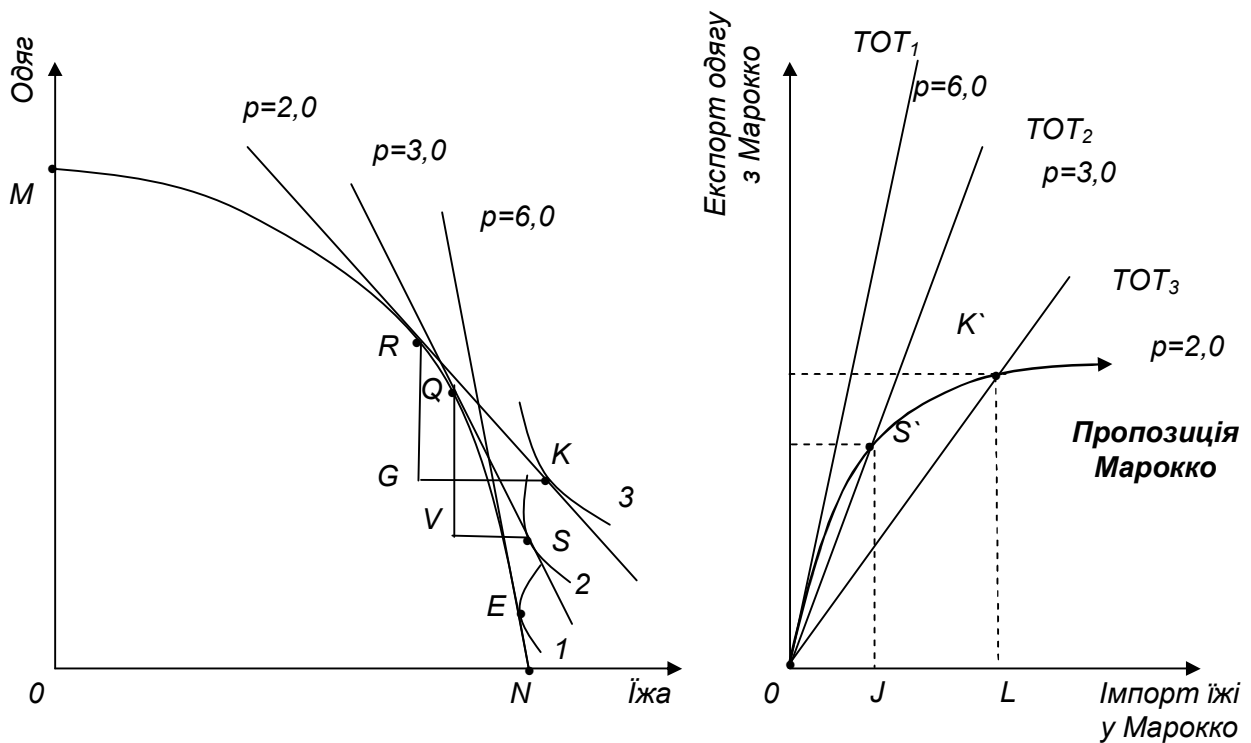

Рис. Пропозиція країни-партнера в міжнародній торгівлі:
 а – виробництво та споживання Марокко; б – експорт та імпорт Марокко.

Аналогічно при TOT ($p=3,0$) ФРН виготовляє товари в обсягах, що відповідають точці R , а споживають – у точці K . Відповідні трикутники на графіках за даних умов торгівлі також є ідентичними.

Наступний рисунок ілюструє графічне відображення пропозиції країни-партнера ФРН по торгівлі – Марокко, яка має порівняльну перевагу у виробництві одягу. Автаркічна рівновага досягається в точці E , яка виникла за умов відносної ціни продовольства $p=6,0$. В цих умовах пропозиція марокканського товару на світовому ринку є нульовою.

ПР_БР-МР-РМ

При $p=3,0$ обсяги виробництва у Франції показані в точці Q , а споживання характеризується координатами точки S . Її пропозиція визначається катетами торговельного трикутника QVS .

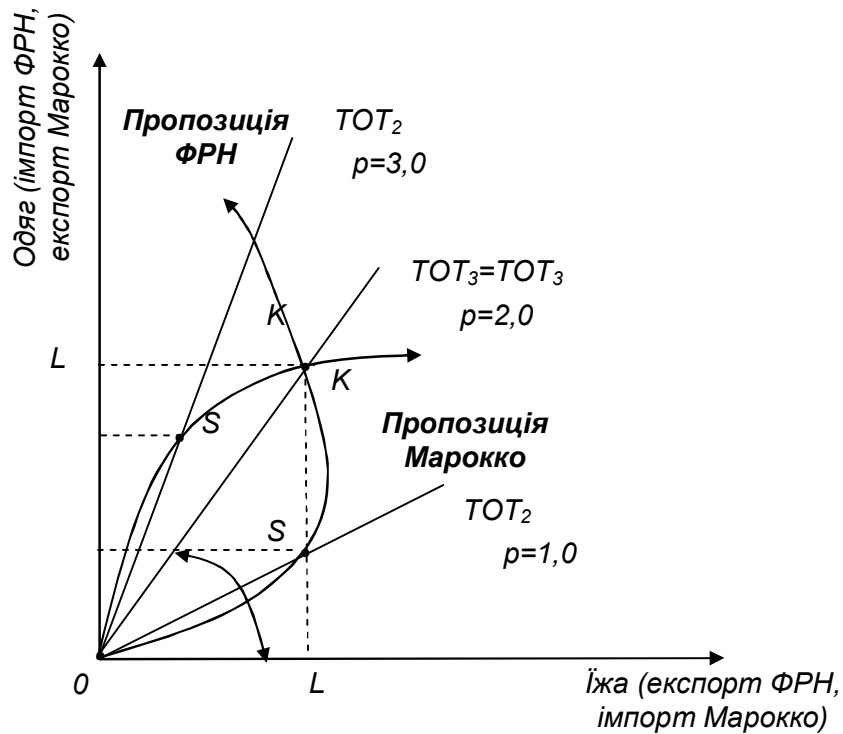

Рис. Модель міжнародної рівноваги

Далі – аналогічно... За умов $p=2,0$... Крива пропозиції Франції..

Для забезпечення загальної рівноваги експорт продовольства з ФРН повинен дорівнювати імпорту продовольства у Францію, а імпорт одягу в ФРН = обсягу експорту одягу з Франції. (усі виробники продають те, що вони бажають продавати, а споживачі купують все те, що бажають купити)...

Міжнародна рівновага матиме місце в точці перетину кривих пропозиції двох країн, що торгують. Об'єднавши криві з попередніх рисунків, отримаємо:

На графіку: $TOT_3 = TOT^*_3$ (відносна ціна, за якою відбувається торгівля), OL – кількість продовольства, експорт з ФРН, імпорт у Францію, OL' – кількість одягу, експорт з Франції, імпорт у ФРН.

3. Інструменти аналізу міжнародної торгівлі.

Теорія загальної рівноваги в МТ дозволяє вивчати не лише торгівлю, а й той вплив, який вона вправляє та економічне зростання і розподіл доходів між країнами.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть два джерела вигащу від торгівлі. Яким чином міжнародна торгівля дозволяє країнам примножувати свій добробут?
2. Поясніть, що таке умови торгівлі (Terms of Trade)? Що означає покращення умов торгівлі? Як це впливає на загальний добробут країни?
3. У чому відмінність часткової та загальної рівноваги на ринку?

Завдання для самостійної роботи:

1. В країні А функції попиту і пропозиції для конкретного товару мають вигляд: $Q_D^A = 100 - P$ та $Q_S^A = -50 + P$. Світова ціна на даний товар дорівнює 50 грош. од. Визначте зростання чи втрату вигоди від торгівлі вітчизняних споживачів та виробників в умовах вільної торгівлі.

2. У таблиці представлені виробничі можливості двох країн: Марокко та Алжир.

Виробничі можливості, тис. тонн	Марокко		Алжир	
	Виноград	Соя	Виноград	Соя
A	60	0	40	0
B	50	10	32	20
C	40	20	20	50
D	30	30	16	60
E	0	60	0	100

Припустимо, що в умовах автаркії обсяги виробництва і споживання даних товарів в обидвох країнах відповідають варіанту С. Відповідно до заданих умов визначте: на виробництві якого продукту буде спеціалізуватись кожна країна в умовах

виробництва винограду і сої в результаті встановлення вільної торгівлі між країнами при повній їх спеціалізації; межі, в яких може встановитись рівноважна світова відносна ціна на дані товари?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА

AUSSENHANDELSPOLITIK

§ 6. Міжнародна торгова політика: теоретичний базис

§ 7. Міжнародна торгова політика: інструменти регулювання

§ 8. Зовнішньоторговеельна політика країн світу: політекономічний аспект

§ 6. Міжнародна торгова політика: теоретичний базис

§ 6. Außenhandelspolitik: theoretische Grundlagen

■ ■ ■

Необхідність цілеспрямованого впливу держави на торгові відносини з іншими країнами. Основні види торгової політики.

Поняття вільної торгівлі та принципи її реалізації.

Протекціонізм: суть, види та форми.

Тарифні та нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.

■ ■ ■

Vokabel des Themas:

- Handelspolitik
- Freihandel
- Protektionismus
- tarifäre Handelsbedingungen
- nicht-tarifäre Handelsbedingungen
- Autarkie
- profitieren

Зовнішньоторговельна політика – цілеспрямований вплив держави на торговельні відносини з іншими країнами.

Unter **Außenhandelspolitik** versteht man alle staatlichen Maßnahmen, die in den freien Ex- und Import von Gütern eingreifen. Die Strategie der Außenhandelspolitik kann somit einerseits darin liegen, Handelsbarrieren abzubauen und den *Freihandel* zu fördern oder andererseits durch entsprechende Maßnahmen Exporte des eigenen Landes zu fördern und/oder Importe aus dem Ausland zu begrenzen (*Protektionismus*).

Основними цілями зовнішньоторговельної політики є :

- зміна ступеня і способу участі країни в міжнародному поділі праці;
- зміна обсягу експорту та імпорту;
- зміна структури зовнішньої торгівлі;
- забезпечення країни необхідними ресурсами (сировиною, енергією і т.п.);
- зміна співвідношення експортних та імпортних цін.

Існує два основних види зовнішньоторговельної політики:

1. Політика вільної торгівлі (Freihandel) – політика мінімального державного втручання у зовнішню торгівлю, яка розвивається на основі ринкового попиту і пропозиції. Проте, це не означає повного усунення держави від можливості впливати на напрями господарської діяльності. Держава укладає договори з іншими країнами, щоб надати максимальну свободу усім своїм господарським суб'єктам.

2. Протекціонізм (Protektionismus) - політика державного захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції за допомогою використання тарифних і нетарифних інструментів торгової політики.

Крайній ступінь протекціонізму – *економічна автаркія*, при якій країни намагаються обмежити імпорт лише тими товарами, виробництво яких в даній країні неможливе. Експорт допускається тією мірою, якою він забезпечує імпорт. Тобто автаркійна політика передбачає, що будь – який імпорт повинен бути замінений на вітчизняну продукцію.

Протекціонізм проявляється у декількох основних формах.

Коли він спрямований проти окремих країн чи товарів, то мова йде про **селективний протекціонізм**.

Якщо йдеться про конкретні галузі, перш за все сільське господарство, то такий протекціонізм називають **галузевим**.

Протекціонізм, який проводиться об'єднанням країн стосовно до країн, які в нього не входять, називається **колективним**.

Розрізняють також **прихований** протекціонізм, якщо він здійснюється методами внутрішньої економічної політики.

Державне регулювання міжнародної торгівлі може бути:

1. **Одностороннім**, коли інструменти державного регулювання використовуються урядом країни в односторонньому порядку без згоди або консультації з її торговими партнерами. За звичай, односторонні заходи застосовуються у відповідь на аналогічні кроки інших країн і приводять до виникнення напружених політичних відносин між торговими партнерами (обкладення окремих товарів митом, введення квот на імпорт і ін.).

2. **Двохстороннім**, коли заходи торгової політики погоджуються між країнами, які є торговими партнерами. Наприклад, за взаємною домовленістю кожної з сторін можуть вводитися конвенційні мита, які не ущемляють інтереси іншої країни, країни можуть погоджувати технічні вимоги до маркування, упаковки, домовлятися про взаємне визнання сертифікатів якості і ін.

3. **Багатостороннім**, коли торгова політика погоджується і регулюється багатосторонніми угодами. Приклади багатосторонньої політики включають Генеральну угоду з тарифів та торгівлі (ГАТТ/СОТ), угоди в сфері торгівлі країн-членів Європейського Союзу (ЄС).

Загалом інструменти зовнішньоторговельної політики поділяються на **економічні** та **неекономічні**. Економічні методи поділяються на: **тарифні** і **нетарифні**.

Als **Außenhandelsinstrumente** werden alle staatlichen Maßnahmen bezeichnet, die dazu geeignet sind, den Freihandel zu fördern oder ihn zu begrenzen. Zu ihnen gehören: tarifäre und nicht-tarifäre Handelshemmnisse.

Тарифні заходи зовнішньоекономічної політики пов'язані безпосередньо з митними тарифами та тарифними квотами.

Митний тариф – систематизований відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності перелік товарів із

зазначенням мит, якими вони обкладаються під час перетину митного кордону держави.

Als **tarifäre Handelshemmnisse** werden direkte protektionistische Maßnahmen der Außenhandelsbeschränkung verstanden. Zu diesen direkten handelspolitischen Einschränkungen gehören: Alle Sorten von Zöllen, Abschöpfungen (Mindestpreise), Exportsubventionen, Verbrauchssteuern. Sie dienen der Wettbewerbsbeschränkung des Außenhandels und der Abschottung der eigenen Volkswirtschaft und somit primär dem Schutz der nationalen Unternehmen.

Нетарифні методи торгової політики поділяються на: **кількісні обмеження; приховані та фінансові методи.**

Unter **nichttarifären Handelshemmnissen** versteht man indirekte protektionistische Maßnahmen der Außenhandelsbeschränkung, die nicht Zölle, Abschöpfungen oder Exportsubventionen sind. Sie erschweren den Marktzugang ausländischer Anbieter. Darüber hinaus haben auch eine Reihe sozial- und umweltpolitische Vorschriften handelshemmende Auswirkungen. Dazu gehören: Importquoten, freiwillige Exportbeschränkungen, Local-Content-Klauseln, weitere Formen.

Кількісні обмеження є адміністративною формою регулювання торгового обороту встановленням кількості та номенклатури товарів, дозволених для експорту чи імпорту.

До кількісних інструментів торгових обмежень відносять: квотування, ліцензування, «добровільне» обмеження експорту.

Запитання для самоконтролю:

1. Вкажіть на спільні та відмінні риси різних видів мит?
2. Що таке ефективний тариф? У чому полягає взаємозв'язок при обчисленні ефективного мита?
3. Що таке демпінг? Які види демпінгу Ви знаєте? Чому демпінг називають обмежуванням торгівлі?

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть принципові відмінності двох видів зовнішньоторговельної політики, вказавши, які цілі переслідує кожна з них, та проаналізуйте досвід їх застосування на прикладі конкретних країн. Який вид зовнішньоторговельної політики притаманний Україні? Чому? Відповідь підкріпіть фактичними даними.

§ 7. Міжнародна торгова політика: інструменти регулювання

§ 7. Die Instrumente der Außenhandelspolitik

Поняття мита та митного тарифу.

Основні види та функції мита. Номінальне та ефективне мито. Економічні наслідки введення мита на імпорт (випадок малої та великої країни). Експортне мито.

Аргументи «за» і «проти» митних тарифів.

Класифікація нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі. Квотування і ліцензування в міжнародній торгівлі. Наслідки введення квот на імпорт.

Добровільні експортні обмеження. Експортна субсидія і компенсаційне мито.

Демпінг та антидемпінгові мита у міжнародній торгівлі. Приховані інструменти регулювання міжнародної торгівлі.

Wörterverzeichnis:

- Gravitationsgleichung
- Zoll (Tarif)
- Effektivzoll
- Quotierung
- Effizienzverlust
- Exportsubvention
- freiwillige Exportbeschränkung
- Wohlfahrt des Landes

Мито – це обов'язків грошовий збір, що отримує держава через мережу митних закладів з товарів під час перетину ними кордону країни. Мито накладається на митну вартість товару, яка визначається у відповідності із законодавством кожної країни і може відрізнятися від зафіксованої статистикою експортної або імпоротної ціни товару.

Ein **Zoll**, die einfachste handelspolitische Maßnahme, ist ein Steuer auf den Import eines Gutes. Spezifische Zölle werden in einer festen Höhe auf jede importierte Gütereinheit erhoben (z.B. 3 Euro pro Barrel Öl). Wertzölle werden anteilig auf den Wert des Güterimports erhoben (z.B. 25 Prozent auf jeden in die USA eingeführten LKW).

Митна вартість – ціна товару, яка склалася на відкритому ринку між незалежними продавцями і покупцями, за якою він може бути проданий в країні призначення в момент подачі митної декларації.

Мито виконує три основні функції:

- 1) *фіскальну* – мито є однією з доходних статей бюджету (цю функцію виконують як імпортні так і експортні мита);
- 2) *протекціоністську* – стосується імпортних мит та захищає місцевих виробників від небажаної іноземної конкуренції;

3) *балансуючу* – стосується експортних мит, які встановлюються з метою захисту держави від небажаного експорту товарів, внутрішні ціни на які нижчі від світових.

Ein Zoll auf ein Importgut erhöht die Preis, den die einheimischen Produzenten dieses Gutes erhalten- Darin besteht **das Hauptziel des Zolls**: im Schutz einheimischer Produzenten vor den niedrigen Preisen, die sich infolge der Importkonkurrenz einstellen würden.

За способом стягнення мита бувають:

- ◆ *адвалорні*, які встановлюються як відсоток від митної вартості товару (наприклад, 1% митної вартості);
- ◆ *специфічні*, що визначаються у вигляді фіксованої суми з одиниці товару (наприклад, 10 євроцентів за кілограм);
- ◆ *комбіновані*, які поєднують обидва вказаних види мит (наприклад, 20% від митної вартості, але не більше 10 доларів за 1 т).

Тариф за розмірами ставок поділяється на три види:

1. *преференційні ставки*, включаючи звільнення від сплати податку (застосовуються щодо товарів, які походять з країн, котрі: входять разом з Україною в митні союзи; утворюють спеціальні зони; яким наданий спеціальний режим у відповідності до міжнародних угод; а також з країн, які розвиваються).

2. *пільгові ставки* (застосовуються щодо товарів, які походять з країн, котрі користуються в Україні режимом найбільшого сприяння).

3. *повні ставки* застосовуються щодо решти товарів.

За об'єктом обкладання мита поділяють на: *імпортні; експортні; транзитні* (накладаються на товари, які перевозяться транзитом через територію даної країни, використовуються дуже рідко, в основному як засоби торгової війни).

За характером мита бувають :

- *сезонні* – використовуються для оперативного регулювання міжнародної торгівлі продукцією сезонного характеру;

- *антидемпінгові* – використовуються у випадках імпорту товарів за цінами, що є нижчими за їхні передбачувані витрати виробництва;

- *компенсаційні* – застосовуються у випадку виявлення факту отримання експортером державної субсидії з метою підвищення його конкурентоспроможності на світовому ринку.

За походженням мита поділяють на:

- *автономні* – вводяться на основі односторонніх рішень органів державної влади;

- *конвенційні (договірні)* – встановлюються на базі двосторонніх або багатосторонніх угод;

- *преференційні* – мита, які мають нижчі ставки порівняно із діючими, накладаються на основі багатосторонніх угод на товари, які походять із країн, що розвиваються.

За типами ставок мита бувають: *постійні; змінні* (використовуються дуже рідко за умов зміни рівня цін, рівня державних субсидій, наприклад, використовуються в Західній Європі в рамках єдиної сільськогосподарської політики).

За способом нарахування мита поділяють на:

- *номінальні* – тарифні ставки зазначені у митному тарифі;

- *ефективні* – реальний рівень митних ставок на кінцеві товари із врахуванням рівня ставок, які діють по відношенню до імпортованих вузлів та деталей цих товарів.

Um den Weltpreis und das Handelsvolumen zu bestimmen, sollen zwei neue Kurven definiert werden: die **Importnachfragekurve** von Inland und die **Exportangebotskurve** von Ausland. Sie werden von den jeweils gegebenen einheimischen Angebots- und Nachfragekurven abgeleitet. Die **Importnachfrage** von Inland ist die von den Inlandskonsumenten nachgefragte Gütermenge, die über das von den Inlandsproduzenten bereitgestellte Angebot hinausgeht. Das **Exportangebot** von Ausland ist sein Produktionsüberschuss über die von den Auslandskonsumenten nachgefragte Menge hinaus.

Захист національних товаровиробників шляхом запровадження ефективних мит.

Номінальні тарифні ставки, що діють в країні, не завжди дозволяють точно оцінити реальний рівень тарифного захисту для

національних товаровиробників в основному тому, що номінальний тариф визначається тільки загальною вартістю імпортованої продукції, тоді як ефективний (фактичний) рівень захисту – додано вартістю вітчизняних товарів.

Розглянемо приклади, які дозволяють проілюструвати ефективне мито.

I. Припустимо, що ціна пари шкіряного взуття на світовому ринку складає 40 дол. і для виробництва однієї пари взуття країна, наприклад, Італія, використовує імпортовану шкіру за ціною 30 дол. (для однієї пари взуття). Додана вартість італійського взуття, що визначається як різниця між ціною за одну пару взуття і вартістю придбаної для її виготовлення сировини, дорівнює в цьому випадку 10 дол. ($40 - 30 = 10$ дол. за пару).

Припустимо, що італійський уряд вводить 25-% номінальне мито на імпортоване в країну взуття. Внутрішня ціна однієї пари збільшується на 50 дол. Яким тоді буде фактичний рівень захисту для італійських товаровиробників? Номінальна тарифна ставка, яка дорівнює 25%, збільшує додану вартість від її початкового рівня – 10 дол. – до 20 дол. ($50 - 30 = 20$ дол. за пару), що свідчить про 100% збільшення доданої вартості. Це і є захистом вітчизняної взуттєвої галузі, ініційованої італійським урядом через запровадження мита.

II. Припустимо тепер, що додатково до 25% номінальної тарифної ставки на імпортоване взуття італійський уряд запроваджує 10% мито на імпорт шкіри. Як це вплине на рівень захисту взуттєвої промисловості?

Як і в попередній ситуації, початкова величина доданої вартості становить 10 дол. ($40 - 30$). Додана вартість з врахуванням тарифів на готову продукцію (25%) та на шкіру (10%) складе 17 дол. ($50 - 33 = 17$ дол. за пару), що можна проілюструвати на рисунку.

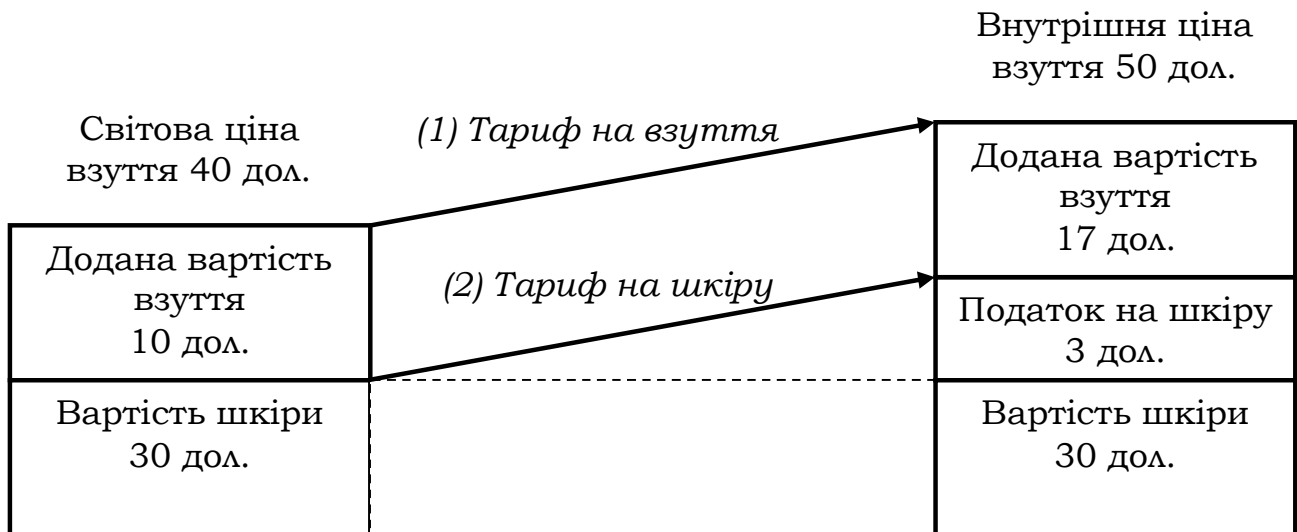

Рисунок. Розрахунок реального захисту національного товаровиробника в умовах запровадження ефективного мита

Відносний приріст доданої вартості в цьому випадку склав 70% $((17 - 10) / 10 * 100)$.

Розглянуті приклади свідчать про те, що товар на проміжний товар (в нашому випадку – шкіру) суттєво впливає на реальний рівень захисту на кінцевий продукт.

В загальному випадку реальний рівень захисту національних товаровиробників можна розрахувати за формулою:

$$F = (V^{\wedge} - V) / V * 100, \text{ де}$$

V – додана вартість при виробництві товару в умовах вільної торгівлі; V^{\wedge} – додана вартість в умовах впровадження інструментів тарифного захисту.

Власне рівень ефективного мита на кінцевий продукт, який враховує мито на проміжні деталі чи компоненти, розраховують за формулою:

$$E_F = E_n - \alpha E_m / 1 - \alpha, \text{ де}$$

E_n – ставка номінального мита на кінцевий продукт; E_m – ставка мита на проміжну продукцію (комплектуючі деталі, вузли, сировину тощо); α – частка вартості проміжної продукції (комплектуючих деталей, вузлів, сировини тощо) у вартості кінцевої продукції.

Зважаючи на приклад застосування ефективного мита та наведені формули для його розрахунку, сформулюємо деякі важливі положення теорії ефективного митного захисту.

1. Коли номінальні митні ставки на кінцеву продукцію та на імпортовані проміжні продукти є рівними ($E_n = E_m$), ефективний митний тариф дорівнює номінальному митному тарифу.

2. Коли номінальні митні ставки на кінцеву продукцію та на імпортовані проміжні продукти різні ($E_n \neq E_m$), необхідно розрізнити два випадки:

а) якщо номінальне мито на кінцеву продукцію перевищує ставку на проміжні імпортовані товари (тобто якщо $E_n > E_m$), фактичний рівень захисту, тобто ефективне мито, є вищим за номінальне мито на кінцевий продукт;

б) якщо номінальне мито на кінцеву продукцію є меншим за ставку на проміжні імпортовані товари (тобто якщо $E_n < E_m$), фактичний рівень захисту, тобто ефективне мито, є меншим, ніж номінальне мито на кінцевий продукт.

ВАЖЛИВО! Фактичний рівень тарифного захисту може бути від'ємним! Це відбувається у випадку перевищення мита на проміжні товари номінального мита та високій питомій вазі вартості комплектуючих у кінцевій ціні товару.

На основі розрахунків фактичного рівня митного захисту приймаються важливі рішення зовнішньоторговельної політики. Припустимо, уряд хоче захистити вітчизняних виробників готової продукції. Для цього необхідно встановити імпортне мито на готову продукцію на рівні, який перевищує ставку імпортного тарифу на проміжну продукцію. А якщо уряд ставить за мету захистити від іноземної конкуренції сектори економіки, які виробляють проміжну продукцію, але стимулювати конкуренцію в секторах, що виробляють готову продукцію, то можна встановити високий митний тариф на проміжну продукцію. В результаті номінальна ставка тарифу на готову продукцію буде фактично означати більш низький, а деколи і від'ємний рівень дійсного тарифного захисту.

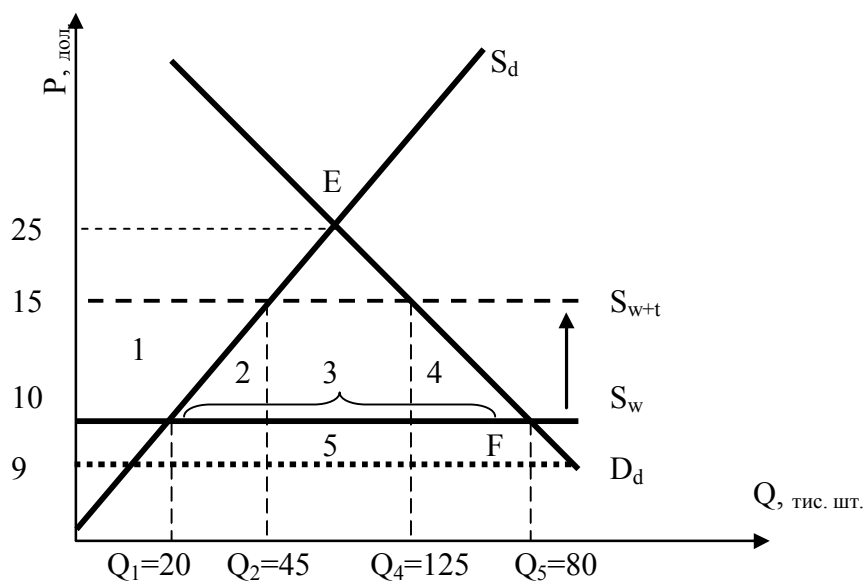
Структура тарифів багатьох країн забезпечує захист національних виробників готової продукції, не перешкоджаючи ввозу сировини та напівфабрикатів. У відповідності до цього розрізняють таке поняття як **тарифна ескалація** – підвищення рівня митного обкладання товарів в залежності від зростання ступеня їх обробки.

Der **effektive Protektionssatz** eines Sektors ist definiert durch $(V_T - V_W) / V_W$, wobei V_W für die Wertschöpfung des Sektors in Weltmarktpreisen und V_T für die Wertschöpfung unter Bedingungen protektionistischer Maßnahmen steht. Ein Beispiel: P_A ist der Weltpreis eines fertigen Autos, P_C der Weltpreis seiner Bestandteile, t_A der Wertzollsatz für importierte Autos und t_C der Wertzollsatz für Autoteile. Unter der Voraussetzung, dass die Zölle die Weltpreise nicht beeinflussen, bieten sie den Montagefirmen folgende **effektive Rate der Produktion**:

$$\frac{V_T - V_W}{V_W} = t_A + P_C \cdot \frac{t_A - t_C}{P_A - P_C}$$

Вплив тарифу на економіку малої країни.

Розглянемо вплив митного тарифу на економіку малої країни, при цьому, розіб'ємо модель на три складових: до початку торгівлі (коли товар виробляється і споживається всередині країни); при вільній торгівлі (коли імпорт товару нічим не обмежується); та після введення імпортного тарифу. При цьому нагадаємо, що більшість країн світу є малими з точки зору міжнародної економіки, оскільки зміна попиту з їх боку на імпорт не призводить до зміни світових цін.

а) до початку торгівлі: маленька країна виробляє і споживає товар у точці E , при цьому крива внутрішньої пропозиції – S_d , а крива внутрішнього попиту – D_d . Числовий приклад: країна виробляє і споживає 50 од. товару за ціною 25 дол. за 1 шт.

б) при початку вільної торгівлі: країна відкривається світовій торгівлі і бачить, що світова ціна на її товар (P_w) нижче, ніж її внутрішня ціна. Оскільки світовий ринок може забезпечити країну необмеженою кількістю товару за ціною P_w , то крива пропозиції товару буде представлена кривою S_{d+w} , яка покаже обсяг товару, доступний покупцям країни і з внутрішнього, і з зовнішнього джерела пропозиції. Рівність попиту і пропозиції в умовах вільної торгівлі досягатиметься в точці F , в якій обсяг попиту на товар складе Q_5 , тоді як його внутрішня пропозиція – лише Q_1 . Кількість товару Q_1Q_5 , якої бракує за наявного рівня попиту, імпортується. В результаті імпорту внутрішня ціна товару впала з рівня P_d до рівня P_w , а місцеві виробники продають його на Q_3Q_1 менше, ніж до торгівлі. Числовий приклад: При вільній торгівлі ринкова ціна товару падає до 10 дол., споживання зростає до 80 одиниць, тоді як внутрішнє виробництво скорочується до 20 одиниць. Щоб забезпечити потребу споживачів доводиться імпортувати у розмірі $(80-20=60)$ одиниць.)

в) після введення тарифу: уряд вирішує захистити місцевих виробників, які несуть втрати через приплив більш дешевого товару з-за кордону, і вводить імпортний тариф. Оскільки мова йде про малу країну, факт введення нею імпортного тарифу не має впливу на рівень світових цін, який залишається попереднім. Це означає, що умови торгівлі країни не змінюються, а зростає лише внутрішня ціна імпортного товару на розмір мита з P_w до P_{w+t} , що лягає тягарем на споживача. Крива сукупної пропозиції зміщується вгору на величину введеного тарифу (t) на рівень S_{d+w+t} . За нового рівня пропозиції рівність внутрішнього попиту і сукупної пропозиції (внутрішньої і зовнішньої) досягається в точці M , в якій під захистом імпортного тарифу внутрішнє виробництво збільшується на Q_1Q_2 , а внутрішнє споживання зменшується на Q_5Q_4 . Імпорт скорочується з Q_1Q_5 до Q_2Q_4 . В результаті введення тарифу, відбулося скорочення внутрішнього споживання і збільшення внутрішнього виробництва товару, що в свою чергу призвело до скорочення імпорту.

Числовий приклад: Після введення мита внутрішня ціна одиниці товару зростає з 10 до 15 дол., його внутрішнє

споживання скоротилось з 80 до 60 одиниць, внутрішнє виробництво зросло з 20 до 40 одиниць, а імпорту скоротився до $(60-40=20)$ одиниць).

В цілому, в результаті обкладення імпорту тарифом виникають дві групи економічних ефектів:

- 1) ефекти перерозподілу (ефект доходів та ефект розподілу);
- 2) ефекти втрати (ефект захисту і ефект споживання).

Die **Nutzen** eines Zolls für die inländischen **Produzenten** bestehen darin, dass sie erhalten einen höheren Preis, womit die Produzentenrente steigt (auf die Abbildung die Fläche 1). Die inländischen **Konsumenten** sehen sich ebenfalls einem neuen Preis gegenüber, der jedoch ihre Stellung verschlechtert (auf die Abbildung die Flächen 1, 2, 3, 4). Die Nutzen der **Staat** besteht in den Zolleinnahmen. Diese entsprechen dem Zollsatz t , multipliziert mit dem Importvolumen Q_T (auf die Abbildung die Flächen 3, 5).

Ефект доходів – це осяг збільшення доходів державного бюджету внаслідок обкладання імпорту митом.

Ефект переділу – це перерозподіл доходів від споживачів до виробників продукції, що конкурує з імпортом.

Ефект захисту – це економічні втрати країни внаслідок необхідності внутрішнього виробництва додаткової кількості товару під захистом тарифу.

Ефект споживання – виникає внаслідок того, що скорочується споживання товару через зростання його ціни на внутрішньому ринку.

Тарифний захист: аргументи «за» і «проти».

Історично суперечки між прихильниками та противниками тарифів базувалися на доведенні відповідних аргументів «за» і «проти».

Противники тарифів переконані:

- 1) тарифи уповільнюють економічне зростання;
- 2) одностороннє введення тарифів нерідко призводить до виникнення торгових воєн;
- 3) тариф призводить до посилення податкового тиску на споживачів;

4) тариф на імпортовані товари опосередковано «підриває» експорт країни;

5) тариф призводить до скорочення загального рівня зайнятості;

Незважаючи на досить переконливу аргументацію, в реальному світі імпортовані мита використовують в якості основного інструмента торговельної політики більшість країн світу. Набір аргументів на користь тарифів достатньо великий і кожна країна робить акцент на ті з них, які більше пасують її умовам торгівлі.

Отже, ***прихильники тарифів вважають:***

1) тариф – це захист молодих галузей економіки;

2) тариф – засіб стимулювання вітчизняного виробництва;

3) тариф – важливе джерело бюджетних доходів;

4) тариф – це захист національної безпеки, міжнародного престижу країни, її культури і традицій.

Митні тарифи залишаються найважливішим інструментом зовнішньоторговельної політики. Проте в останні роки набули значного розширення форми і методи нетарифних торговельних обмежень. За оцінками фахівців, їх нині існує не менше п'ятдесяти. Особливо активно нетарифні методи регулювання торгівлі використовують промислово розвинені країни. В середині 90-х рр. приблизно 14% товарів, які імпортуються країнами ЄС, США та Японією, підпадали під основні нетарифні обмеження: імпортовані квоти, добровільне обмеження експорту та антидемпінгові заходи. Нетарифні обмеження є менш відкритими, ніж митні податки, а тому надають урядові більше влади при здійсненні економічної політики та створюють певну невизначеність у міжнародній торгівлі. У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань, які стоять перед Світовою організацією торгівлі, є поступова заміна кількісних обмежень, або так звана тарифікація їх (заміна кількісних обмежень еквівалентними за рівнем захисту митними тарифами).

Розрізняють **дві групи нетарифних обмежень** у зовнішньоторговельній політиці:

- *кількісні,*

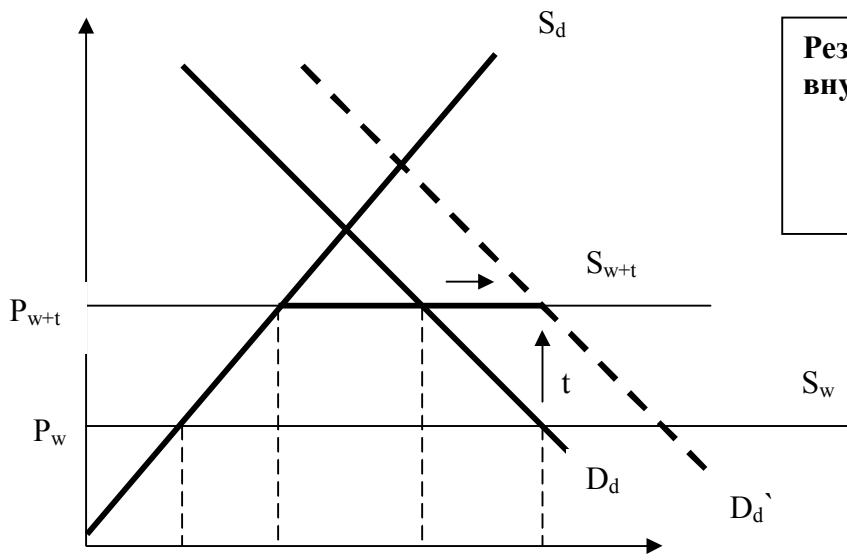
- *фінансові.*

Серед кількісних методів розрізняють: квотування, ліцензування та добровільне обмеження експорту.

Найпоширенішою формою кількісних нетарифних обмежень є квотування (контингентування). ***Квотування*** – це обмеження в кількісному чи вартісному вираженні обсягу продукції, яку дозволено ввозити до країни (імпортована квота) чи вивозити з країни (експортна квота) за певний період.

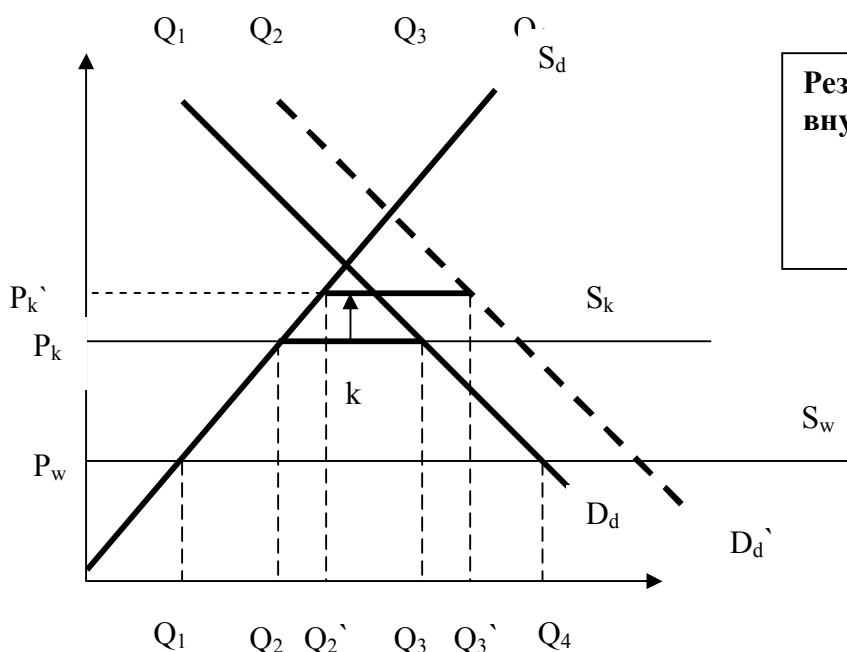
Як правило, квотування зовнішньої торгівлі здійснюється шляхом її **ліцензування**, коли держава видає ліцензії на імпоррт чи експорт обмеженого обсягу продукції і водночас забороняє неліцензовану торгівлю.

Ліцензії бувають чотирьох видів – генеральні, глобальні, індивідуальні та автоматичні. Вони можуть мати і самостійне значення, як інструмент зовнішньоторговельної політики, коли, наприклад, держава надає право якому-небудь імпортереві завозити товари без обмеження або лише із зазначених країн (так звана генеральна ліцензія). Існує також практика автоматичного ліцензування, коли для ввезення чи вивезення певних товарів потрібно одержати ліцензію, що дає змогу державі здійснювати нагляд за торговельними потоками і, в разі необхідності, швидко запроваджувати обмежувальні заходи.

Результат введення мита на внутрішню кон'юнктуру:

- імпоррт зростає
- ціна товару залишається незмінною

Результат введення квоти на внутрішню кон'юнктуру:

- кількість імпоррту незмінна
- ціна товару зростає

Розглянемо як приклад наслідки запровадження квот на імпорту. Припустимо, що країна є імпортером зерна. За умов вільної торгівлі внутрішня ціна на зерно не відрізнятиметься від світової ціни. За такої ціни вітчизняні виробники не можуть забезпечити весь попит, і буде необхідний певний обсяг імпорту. Якщо уряд має намір обмежити обсяг імпорту і запровадити певну квоту, то загальна пропозиція зерна на внутрішньому ринку з урахуванням імпортних надходжень зменшиться. Тепер за світовою ціною виникає розрив між попитом і пропозицією: внаслідок кількісного обмеження імпорту залишається «непокрита» частина попиту на зерно, і це призводить до підвищення внутрішньої ціни. Вищий рівень внутрішньої ціни стимулює вітчизняне виробництво зерна, але водночас попит скорочується.

Eine **Importquote** stellt eine direkte Mengenbeschränkung für ein Importgut ein. Ihre Umsetzung erfolgt für gewöhnlich durch die Vergabe von Lizenzen an einige Einzelpersonen oder Unternehmen. **Wichtig!** *Eine Importquote erhöht stets den Binnenpreis des Importgutes.* Das Resultat einer Einfuhrbeschränkung besteht darin, dass die Nachfrage zum ursprünglichen Preis über das Binnenangebot plus Importe hinausgeht. Dadurch wird der Preis so weit nach oben getrieben, dass der Markt gerade noch geräumt wird. Im Endeffekt hebt eine Importquote die Binnenpreise im denselben Betrag wie ein Zoll, der die Importe auf dasselbe Maß beschränkt.

Ми можемо тепер оцінити вплив квотування імпорту на добробут нації. Споживачі внаслідок підвищення ціни зазнають втрат. Вітчизняним виробникам запровадження квоти дає додаткові вигоди – вони нарощують обсяги виробництва і реалізують свою продукцію за вищою ціною. Якщо ліцензії продаються, то є доход держави або ж додатковий виграш імпортерів, якщо вони отримують ліцензії безкоштовно. За будь-яких умов цей виграш розподіляється між тими, хто видає ліцензії, і тими, хто їх отримує.

Отже, внаслідок запровадження імпоротної квоти виникають чисті втрати для країни в цілому, тобто наслідки впливу квоти і тарифу на рівень добробуту ідентичні. Різниця між цими двома інструментами зовнішньоторговельної політики полягає лише в тому, що при запровадженні ввізного мита держава завжди отримує додатковий дохід, а при використанні квоти цей дохід повністю або частково може дістатися імпортерам.

Der **Unterschied zwischen einer Quote und einem Zoll** besteht darin, dass die Quote dem Staat keine Einnahmen beschert. Wenn Importe nicht mit einem Zoll, sondern mit einer Quote beschränkt werden, fließt die Geldsumme, die im Falle eines Zoll an den Staat gegangen wäre, stattdessen den Inhabern der Importlizenz zu.

Водночас з метою обмеження імпорту держава часто надає перевагу саме квотам. По-перше, квота – це гарант того, що обсяг імпорту буде суворо обмежений і не перевищуватиме певної величини. А це означає, що іноземний конкурент, навіть зменшуючи ціни, не зможе розширити обсяги реалізації на ринку. Ввізне мито такої гарантії не дає. По-друге, квотування є гнучкішим та оперативнішим інструментом політики, оскільки зміна тарифів, як правило, регламентується національним законодавством та міжнародними угодами. По-третє, використання квот робить зовнішньоторговельну політику більш селективною, бо, розподіляючи ліцензії, держава має змогу надавати підтримку конкретним підприємствам.

Разом з тим використання імпортних квот може призводити до додаткових негативних ефектів. З одного боку, обмежуючи цінову конкуренцію і гарантуючи вітчизняним фірмам певну частку національного ринку, квота може сприяти монополізації економіки. З іншого боку, сам розподіл ліцензій рідко відбувається на відкритих аукціонах, в умовах чесної конкуренції імпортерів, а тому може призводити до розвитку корупції.

Положення ГАТТ/СОТ дозволяють запроваджувати кількісні обмеження імпорту у випадку різкої незбалансованості платіжного балансу.

З початку 70-х рр. великого поширення набула особлива форма кількісного обмеження імпортних надходжень – **добровільні обмеження експорту** (ДОВЕ), коли не країна-імпортер запроваджує квоту, а країни-експортери самі беруть на

себе зобов'язання щодо обмеження експорту в певну країну. Звичайно, на практиці такі експортні обмеження є не добровільними, а вимушеними: вони вводяться або під політичним тиском країни-імпортера, або ж під впливом погроз застосувати жорсткіші протекціоністські заходи (наприклад, почати антидемпінгове розслідування).

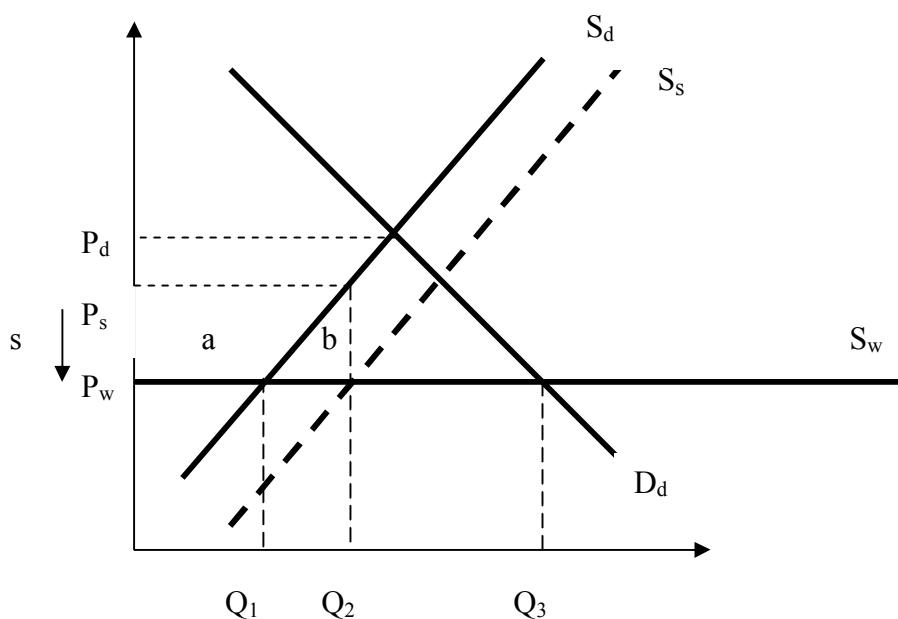
Eine Spielart der Importquote ist die **freiwillige Exportbeschränkungen**. Dabei handelt es sich um ein Handelskontingent, das nicht vom Import-, sondern vom Exportland selbst festgelegt wird. Eine f.B. ist für das Importland immer kostspieliger als ein Zoll, der die Importe auf dieselbe Menge beschränken würde. Denn die Gelder, die im Falle eines Zolls als Staatseinnahmen verbucht würden, fließen im Falle einer f.B. dem Ausland zu, sodass sie dem Importland eindeutige Verluste beschert.

Добровільне експортне обмеження є, по суті, тією ж квотою, але запроваджує її не країна-імпортер, а країна-експортер. Проте наслідки застосування такого інструменту регулювання зовнішньої торгівлі для економіки країни, яка імпортує, мають ще негативніший характер, ніж при використанні митного податку чи імпоротної квоти. Якщо імпорт у дану країну внаслідок угоди з торговельними партнерами про ДОЕ дорівнює певній величині, то внутрішня ціна підвищується, попит скорочується, пропозиція з боку вітчизняних виробників зростає і т.д. Проте, замість того щоб отримати доход від ввізного мита або від продажу імпортних ліцензій на аукціоні, держава тепер ніби віддає частину вигод зарубіжним експортерам. Окрім цього, навіть після введення ДОЕ звичайно зберігається ввізне мито, яким раніше оподатковувався імпорт даного товару. Оскільки імпорт скорочується, то скорочується й доход держави від імпортного мита.

Водночас, незважаючи на додаткові втрати, країни-імпортери часто наполягають на тому, щоб їхні торговельні партнери вводили ДОЕ. Основною причиною, напевне, є те, що цей досить дієвий інструмент кількісного обмеження імпорту і захисту внутрішнього ринку раніше формально не заборонявся положеннями ГАТТ.

З метою захисту національних виробників держава може не тільки обмежувати імпорт, але й стимулювати експорт. Однією з форм стимулювання експортних галузей є **експортні субсидії** - один з методів регулювання міжнародної торгівлі фінансового характеру, який надається державою експортерам для розширення вивозу товарів за кордон. Внаслідок таких субсидій експортери отримують можливість продавати товар на зовнішньому ринку за нижчою ціною, ніж на внутрішньому. Експортні субсидії можуть бути прямими (виплата дотацій виробникові, коли він виходить на зовнішній ринок) і непрямими (пільгове оподаткування, кредитування, страхування тощо).

Наслідки надання експортної субсидії зображено на рис.

Припустимо, що в малій країні внутрішня пропозиція товару становить S_d , а попит - D_d . Пропозиція цього ж товару з-за кордону необмежена і становить S_w за ціною P_w . В цій ситуації внутрішнє виробництво товару складе Q_1 , споживання - Q_3 , а імпорт відповідно $Q_3 - Q_1$. Щоб підтримати виробників, що конкурують з імпортом, держава вирішує надати їм внутрішню субсидію. Ціна на субсидований товар зменшується на розмір субсидії s , і крива пропозиції переміщується в позицію S_s . Внутрішнє виробництво зростає до Q_2 , а імпорт скорочується до $Q_3 - Q_2$. При внутрішньому обсязі виробництва Q_2 виробник отримує за свій товар ціну P_s , яка складається з ціни, яку платить споживач (P_w), і субсидії (s). Видатки держави на виплату субсидії складають добуток розміру субсидії та обсягу виробництва, що досягається в результаті її отримання, тобто $P_w - P_s \cdot Q_2$.

В результаті надання субсидії виникають два економічних ефекти. Частина субсидії потрапляє до більш ефективних національних товаровиробників даного товару у вигляді надлишку

виробника (сегмент *a*). Ефект захисту (сегмент *b*), що являє собою прямі втрати для економіки, виникає в силу того, що в результаті отримання субсидії неефективні місцеві товаровиробники, тим не менше, отримують можливість продавати свій товар.

Субсидії виробникам товару, що конкурує з імпортом, вважаються економічно більш виправданим методом обмеження імпорту, порівняно з імпортним тарифом чи квотою.

Часто держави не лише субсидують галузі, які конкурують з імпортом, але і надають субсидії експортерам.

Експортна субсидія – це фінансовий нетарифний метод торгової політики, який передбачає бюджетні виплати національним експортерам, що дозволяє продавати товар іноземним покупцям за більш низькою ціною, ніж на внутрішньому ринку, і відповідно форсувати експорт.

Експортна субсидія

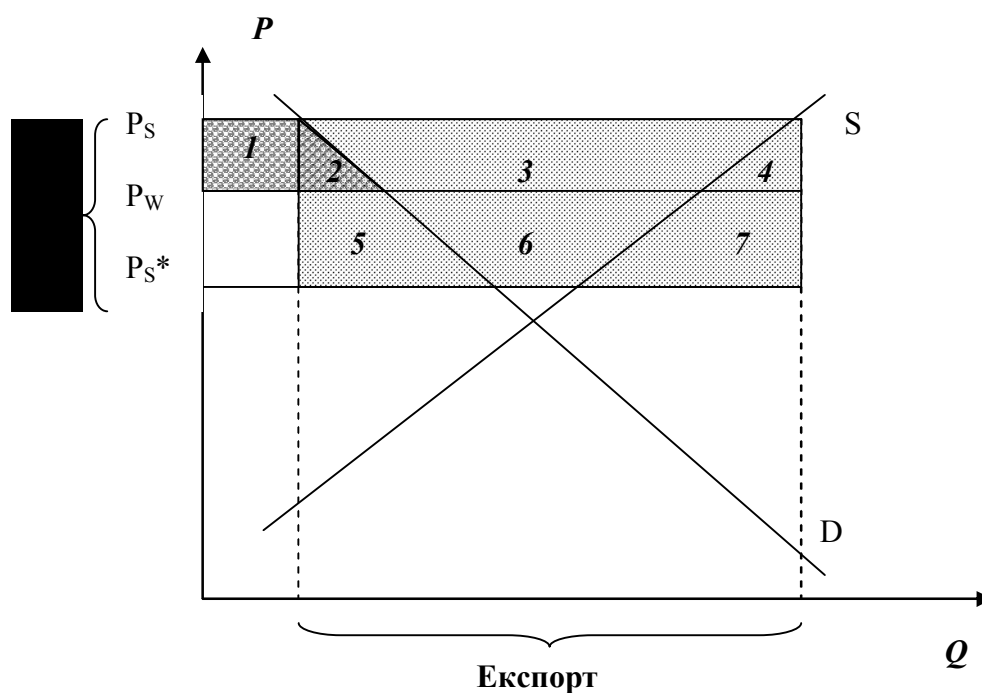

Рис.

Eine **Exportsubvention** ist eine Zahlung an ein Unternehmen oder eine Einzelperson, die ein Gut ins Ausland liefert. Wenn der Staat eine Exportsubvention zur Verfügung stellt, exportieren die Anbieter das Gut so lange, bis sein Binnenpreis den Auslandspreis um die Höhe der Subvention übersteigt.

У відповідності із правилами ГАТТ/СОТ, застосування експортних субсидій заборонене. Якщо ж вони все-таки використовуються, то країнам, які імпортують, дозволено запроваджувати протекціоністське компенсаційне ввізне мито. Воно завдає шкоди країні, яка його впроваджує, але в цілому для світового господарства комбінація експортних субсидій та компенсаційного мита вигідна, оскільки залишає сукупний добробут у світі без змін.

Eine **Exportsubvention** hat die umgekehrte Wirkung auf die Preise wie ein Zoll. Der Preis des Exportlandes steigt, weil jedoch der Preis des Importlandes sinkt. In Exportland leiden die Konsumenten, gewinnen die Produzenten und verliert der Staat, weil er für die Subvention aufkommen muss (auf die Abbildung dem Verlust von Konsumenten entspricht die Fläche 1, 2; dem Gewinn der Produzenten - die Fläche 1, 2, 3; der staatliche Subvention – die Fläche 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Поширеною формою конкурентної боротьби на світовому ринку є **демпінг** – міжнародна дискримінація в цінах, коли країна, яка експортує, продає свій товар на якому-небудь закордонному ринку дешевше, ніж на іншому (найчастіше вітчизняному).

Демпінг може спричинятися, по-перше, державною зовнішньо-торговельною політикою, коли експортер отримує субсидію. По-друге, демпінг може бути наслідком типово монополістичної практики дискримінації в цінах, коли фірма-експортер, яка займає монопольне становище на внутрішньому ринку, при нееластичному попиті максимізує доход, підвищуючи

ціни, тоді як на конкурентному закордонному ринку при достатньо еластичному попиті вона досягає максимізації доходу шляхом зменшення ціни та розширення обсягу продажів.

In Märkten mit unvollständigem Wettbewerb verlangen Unternehmen bisweilen für ein Gut unterschiedliche Preise, je nachdem, ob es exportiert oder im Inland verkauft wird. Im Allgemein bezeichnet man die Berechnung unterschiedlicher Preise für unterschiedliche Kunden als Preisdiskriminierung. Die häufigste Form der **Preisdiskriminierung** im internationalen Handel ist das **Dumping**, eine Praxis, bei der ein Unternehmen auf den Exportmärkten für dieselben Güter einen geringeren Preis verlangt als auf dem Inlandsmarkt.

У відповідності із правилами ГАТТ/СОТ, з метою захисту від демпінгу держава-імпортер може запроваджувати **антидемпінгове мито**. Це стає можливим за умови, коли спеціально проведеним дослідженням вдається довести сам факт демпінгу. Проте часто фірми, які виробляють імпортозамінну продукцію, ініціюють антидемпінгове розслідування, коли насправді демпінгу немає, а низькі ціни імпортних товарів пояснюються нижчим рівнем витрат у іноземних конкурентів. У цьому випадку існує небезпека зловживання антидемпінговим законодавством і перетворення його в чисто протекціоністський інструмент, що може призвести до підвищення ціни імпортних товарів та обмеження конкуренції на внутрішньому ринку.

Запровадження антидемпінгового мита, як і звичайного ввізного мита, підвищує внутрішні ціни і призводить до втрат у добробуті країни. Проте, якщо введення антидемпінгового мита примусить фірму, яка здійснює демпінг, ще більше знизить експортну ціну, то країна-імпортер зможе отримати додатковий вигравш.

Надзвичайною формою державного обмеження зовнішньої торгівлі є економічні санкції, наприклад, **торговельне ембарго** – заборона державою ввезення до якої-небудь країни або вивозу із якої-небудь країни товарів.

Країна вводить ембарго на торгівлю з іншою країною, як правило, з політичних мотивів. Економічні санкції стосовно якої-

небудь країни можуть також мати колективний характер, наприклад, коли вони вводяться за рішенням ООН.

Із теорії зовнішньої торгівлі очевидно, що наслідком запровадження ембарго є економічні втрати як для країни, котра його вводить, так і для країни, проти якої воно вводиться. Але, для третіх країн, які не приєдналися до ембарго, з'являється можливість отримати додатковий вигаш.

Серед прихованих методів регулювання МТ виділяють:

- ◆ *технічні бар'єри* (технічні, адміністративні норми, правила);
- ◆ *внутрішні податки* (в т.ч. і місцеві, насамперед, акцизи, ПДВ, портові збори);
- ◆ *політика в межах державних замовлень* (вимога щодо державних організацій купляти товари у національних фірм);
- ◆ *вимога про вміст місцевих компонентів* (законодавчо встановлена частка кінцевого продукту, яка має бути вироблена національним виробником).

Eine **Local-Content-Klausel** schreibt vor, dass ein bestimmter Anteil des Endprodukts aus inländischer Herstellung stammen muss. In einigen Fällen ist dieser Anteil in physikalischen Einheiten definiert, wie z.B. die Ölimportquote der USA in den 1960-er Jahren. Bisweilen wird er auch in Wertangaben gefasst, sodass ein Mindestanteil des Güterpreises auf einheimische Wertschöpfung zurückgehen muss. Local-Content-Gesetze wurden in großem Umfang von Entwicklungsländern eingesetzt, die versuchten, ihre Industrie von der reinen Endmontage auf die Herstellung von Zwischenprodukten umzustellen.

Weitere Instrumente der Außenhandelspolitik:

Exportkreditförderung (entspricht im Wesentlichen der Exportsubvention, wird aber in Form eines geförderten Kredits an den Käufer gewährt);

Nationale Beschaffung (Der Staat oder stark regulierte Firmen können bei Einkäufen einheimische Produkte auch dann bevorzugen, wenn sie teurer sind als Importe);

Bürokratische Schikanen (Manchmal wenden Staaten versteckte Importbeschränkungen an. Leider ist es einfach, normale Gesundheits-, Sicherheits- und Einfuhrvorschriften zu erheblichen Handelshemmnissen umzugestalten).

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні функції мита та класифікуйте його за різними критеріями.
2. В чому полягає відмінність тарифних та нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі?
3. Який інструмент зовнішньоторговельної політики є найбільш дієвим в короткому періоді, який – в довгому? Поясніть.

Завдання для самостійної роботи:

1. У двох гіпотетичних країнах А і В функції попиту і пропозиції конкретного товару мають вигляд: $Q_D^A = 40 - 2P$ та $Q_S^A = -20 + 3P$, $Q_D^B = 35 - P$ та $Q_S^B = -25 + 2P$. Вільна торгівля даним товаром між країнами у певний момент часу була замінена режимом протекціонізму з боку країни, що імпортувала даний товар.

Результатом введення імпортного мита стала зміна рівноважної світової ціни товару на 0,75 грош. од. Визначте величину відповідного мита, що призвело до вказаного результату.

2. Функція попиту і пропозиції для мобільного телефону у Кореї мають вигляд $Q_D = 2600 - 10P$ та $Q_S^A = -400 + 5P$. Імпортуючи також цей товар з-за кордону, країна стягала з його виробників мито, обмежуючи обсяг імпорту в межах 900 од. продукції. Після

відміни мита витрати споживачів на придбання імпортової продукції зросли в умовах вільної торгівлі на 24000 грош. од. Визначте, як в результаті відміни митного тарифу змінились доходи корейських виробників мобільних телефонів.

§ 8. Зовнішньоторговельна політика країн світу: політекономічний аспект

§ 8. Die politische Ökonomie der Handelspolitik

Аргументи на користь і проти вільної торгівлі. Практика зовнішньоторговельної політики розвинутих країн світу.

Лібералізація зовнішньої торгівлі. Імпортозаміщення та експорторозширення.

Зовнішньоторговельна політика країн, що розвиваються.

Сучасні принципи міжнародної торгівлі (ГАТТ/СОТ).

Вплив і наслідки глобалізації на зовнішньоторговельну політику країн світу.

Wörterverzeichnis:

- Liberalisierung
- Vorteile/Nachteile
- profitieren
- Wertschöpfung
- Marktunvollkommenheit
- Wettbewerbsmarkt
- Globalisierung
- GATT/WTO

Торговельна політика і проблеми світової торгівлі є об'єктом діяльності багатьох регіональних, галузевих глобально – універсальних інститутів, як міжурядових, та і неурядових. Усі вони створюють систему міжнародних організацій, що здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міжнародної торгівлі.

Das **Effizienzargument für Freihandel** ist einfach die Kehrseite der Kosten-Nutzen-Analyse eines Zolls. Ein Handelshemmnis bewirkt Produktions- und Konsumverzerrungen.

Die zusätzlichen Gewinne aus Freihandel (**dynamische Gewinne**) betreffen die Skaleneffekte. Geschützte Märkte führen nicht nur zu einer internationalen Fragmentierung der Produktion. Der reduzierte Wettbewerb und die erhöhten Gewinnaussichten veranlassen darüber hinaus zu viele Unternehmen zum Eintritt in den geschützten Sektor. Wenn die Anzahl der Unternehmen in den kleinen Inlandsmärkten überhandnimmt, wird ihr Produktionsniveau ineffizient.

Das **politische Argument für Freihandel** ergibt sich aus der Tatsache, dass der politische Einsatz für den Freihandel in der Praxis auch dann gute Erfolge zeitigt, wenn im Prinzip bessere Möglichkeiten denkbar sind.

Основні напрями діяльності в цій сфері передбачають створення договірно-правової основи торговельно-економічних відносин, включаючи найважливіші принципи та норми; вироблення домовленостей щодо застосування на національному рівні комплексу торговельно-політичних засобів впливу на міждержавні зв'язки; сприяння досягненню домовленостей і розв'язанню спірних проблем; обмін інформацією і досвідом організації торговельно-економічних зв'язків.

Провідну роль у регулюванні міжнародної торгівлі відіграє **Світова організація торгівлі (СОТ)** – законодавча і інституційна основа міжнародної торгової системи, механізм багатостороннього узгодження і регулювання політики країн-членів в галузі торгівлі

товарами і послугами, урегулювання торговельних суперечок і розробки стандартної зовнішньоторгової документації.

СОТ почала функціонувати у 1995 р на основі Маракешської угоди, підписаної у квітні 1994 р у м. Маракеш (Марокко) в результаті закінчення Уругвайського раунду багатосторонніх торгових переговорів у рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Угода про створення СОТ містить 29 правових документів і 25 міністерських декларацій, що визначають права і обов'язки країн в рамках багатосторонньої торгової системи, які увібрали в себе все найкраще, що було досягнуто в рамках ГАТТ, котра вступила в силу у 1948 р., і додали багато нового.

Основні функції СОТ:

- нагляд за виконанням багатосторонніх торгових угод;
- проведення багатосторонніх торгових переговорів;
- сприяння вирішенню торгових суперечок;
- контроль за розвитком міжнародної торгівлі і торгової політики;
- надання технічного сприяння і навчання персоналу;
- співробітництво з іншими міжнародними організаціями з питань торгової політики.

Регулювання СОТ міжнародної торгівлі полягає у реалізації узгоджених принципів поведінки країн у міжнародній торгівлі і комплексі заходів, що проводяться під егідою СОТ за участю більшості країн світу. Найважливішими принципами, на яких базується багатостороння договірна система торгівлі є:

1. торгівля без дискримінації;
2. лібералізація міжнародної торгівлі;
3. використання заходів, що обмежують імпорт, лише на основі правил СОТ;
4. передбачуваність торгової політики;
5. сприяння конкуренції.

Ein **Argument zugunsten der Abweichung vom Freihandel** ergibt sich direkt aus der Kosten-Nutzen-Analyse: Ein großes Land, das die Auslandsexportpreise zu beeinflussen vermag, kann mithilfe eines Zoll die Importpreise senken und seine Terms of Trade verbessern. Diese Nutzen muss gegen die Kosten des Zolls abgewogen werden, die sich aus dem Anreiz zur Produktions- und Konsumverzerrung ergeben.

Das **Argument des Marktversagens**, das gegen den Freihandel ins Feld geführt wird, ist ein Sonderfall einer allgemeineren Theorie, die in den Wirtschaftswissenschaften als die **Theorie des Zweitbesten** bezeichnet wird. Diese Theorie besagt, dass der Verzicht auf jegliche staatliche Intervention für einen Markt nur dann angezeigt ist, wenn alle anderen Märkte einwandfrei funktionieren. Andernfalls kann eine staatliche Intervention, die eigentlich in einem Markt die Anreize verzerrt, die Wohlfahrt durchaus erhöhen, indem sie die Folgen des Versagens anderer Märkte aufhebt.

GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) ist ein **Allgemeines Zoll- und Handelsabkommen**, der im Jahr 1947 bei Gruppe aus 23 Ländern gegründet wurde. Im Jahr 1995 folgte die Gründung der **Welthandelsorganisation – WTO** (World Trade Organisation).

Die achte **Welthandelsrunde** im Rahmen des GATT begann 1986 in Küstenstadt Punta del Este in Uruguay (daher der Name Uruguay-Runde). Die wichtigsten Resultate davon fallen jedoch in zwei Kategorien: Handelsliberalisierung und Verwaltungsreformen.

Generell gibt es zwei Möglichkeiten, wie zwei oder mehr Länder untereinander Freihandel einführen können. Die erste ist eine **Freihandelszone**, innerhalb derer die Güter eines Landes zollfrei von einem Land ins andere gebracht werden. Die Zweite Möglichkeit ist die Schaffung einer **Zollunion**, innerhalb derer sich die beteiligten Länder auf gemeinsame Zölle einigen.

Ще однією впливовою організацією у сфері регулювання міжнародної торгівлі є **Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)**, яка утворена у 1964 р. ЮНКТАД охоплює практично всі економічні та правові аспекти сучасної міжнародної торгівлі і пов'язані з нею питання економічного розвитку.

Основні функції ЮНКТАД:

- сприяння інтеграції країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою у міжнародну торгову систему;
- задоволення спеціальних потреб найменш розвинутих країн, сприяння їх розвитку через підключення до міжнародної торгівлі;
- проведення багатостороннього діалогу з проблем глобалізації і розвитку, міжнародної торгівлі, інвестицій і послуг.

Практичними досягненнями ЮНКТАД у сфері регулювання міжнародної торгівлі стали:

- укладення низки міжнародних товарних угод і створення Загального фонду товарів у 1989 р для фінансування товарних угод і проведення досліджень товарних ринків;
- прийняття Загальної системи преференцій – досягнуте у 1968 р. узгоджене рішення розвинутих країн відмінити митні тарифи на імпорт товарів із країн, що розвиваються;
- ряд політичних ініціатив на користь найменш розвинутих країн в рамках міжнародних конференцій з питань найменш розвинутих країн;
- технічна допомога переважно найменш розвинутих країнам, що фінансується Програмою розвитку ООН і країнами членами.

Комісія Організації об'єднаних націй з прав міжнародної торгівлі – ЮНСІТРАЛ заснована у 1966 р. Вона є головним правовим органом ООН в галузі прав міжнародної торгівлі.

Функції ЮНСІТРАЛ:

- уніфікація права міжнародної торгівлі;

- координація роботи міжнародних організацій в сфері права міжнародної торгівлі;
- сприяння широкої участі держав в існуючих міжнародних конвенціях з права міжнародної торгівлі;
- підготовка кадрів в галузі права міжнародної торгівлі, особливо для країн, що розвиваються.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть основні результати Уругвайського раунду переговорів ГАТТ? Яке значення мали вони для подальшого розвитку міжнародної торгівлі та її лібералізації?
2. Чому наслідки вступу України до СОТ є неоднозначними та протирічливими?
3. В чому полягають відмінності у функціонуванні СОТ та ЮНКТАД?

СОТ та ЮНКТАД?

Завдання для самостійної роботи:

1. Країна експортує товар за рівноважною ціною світового ринку 60 дол. за одиницю. Функції попиту і пропозиції товару всередині країни мають вигляд: $Q_D = 400 - 5P$ та $Q_S = -50 + 5P$. В умовах вступу до СОТ та з метою покращення своїх умов торгівлі країна вирішує запровадити експортне мито.

Визначте обсяг експорту до і після введення експортного мита у розмірі 10 дол. на кожну одиницю товару та дохід держави, який обумовлений введенням експортного мита.

2. Дослідіть зміни у зовнішньоторговельній політиці України до і після її вступу до Світової організації торгівлі. Відповідь підготуйте у вигляді реферативної доповіді.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

МІЖНАРОДНИЙ РУХ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

INTERNATIONALE BEWEGUNG DER PRODUKTIONSFAKTOREN

§ 9. Міжнародна міграція робочої сили

§ 10. Міжнародні позики та кредитування

§ 11. Міжнародне інвестування та транснаціоналізація

§ 12. Міжнародна економічна інтеграція

§ 9. Міжнародна міграція робочої сили

§ 9. Internationale Arbeitsmigration

Еволюція фактору «праця» та його місце в міжнародному русі факторів виробництва.

Сутність і причини міжнародної трудової міграції. Характеристика видів міжнародної міграції робочої сили.

Позитивні і негативні наслідки трудової міграції для країни-імпортера.

Позитивні і негативні наслідки трудової міграції для країни-експортера.

Графічне пояснення економічних ефектів, що виникають в результаті переміщення трудових ресурсів між країнами.

Світовий ринок праці, його структура і сучасні особливості розвитку. Україна в процесах міжнародної трудової міграції.

Vokabel des Themas:

- Faktorenbewegung
- arbeitsintensiv
- Arbeitsmigration
- Grenzprodukt der Arbeit
- Migrationsbeschränkungen
- Bevölkerung
- Beschäftigte
- Lohn

Міжнародна міграція робочої сили – явище складне і неоднозначне, оскільки може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на економічний та соціальний розвиток країн, що беруть у ній участь.

Internationale Faktorbewegungen können unter Umständen Handel ersetzen. Hinsichtlich ihrer Ursachen und Folgen ähnelt die internationale Arbeitsmigration daher dem durch unterschiedliche Ressourcenausstattung bedingten Außenhandel.

Die Arbeit bewegt sich von Ländern, in denen sie reichlich vorhanden ist, in Länder mit knapper Arbeitsausstattung. Diese Bewegung hebt die Weltproduktion, hat jedoch auch starke Auswirkungen auf die Einkommensverteilung, sodass einige Gruppen darunter leiden.

Die Produktionsfunktion - $Q(T, L)$ – kann Aufschluss darüber geben, in welcher Weise die Produktion vom Angebot eines bestimmten Produktionsfaktors abhängt, indem das Bodenangebot konstant gesetzt wird. Die Steigung der Produktionsfunktion misst die Produktionssteigerung, die durch eine geringfügige Erhöhung des Arbeitseinsatzes erzielt werden kann, und wird daher als **Grenzprodukt der Arbeit** bezeichnet. Je größer das Arbeitsangebot, desto größer die Produktion.

Migrationsbeschränkungen
Bevölkerung

Das Grenzprodukt der Arbeit sinkt mit zunehmender Beschäftigtenzahl. Die Fläche unter der **Grenzproduktkurve** gibt die Gesamtproduktion wieder. Bei gegebenem Beschäftigungsniveau wird der **Reallohn** durch das Grenzprodukt bestimmt.

Наслідки трудової міграції для країн-експортерів робочої сили.

Позитивні:

- Зниження рівня безробіття і скорочення, пов'язаних з ним витрат.
- Підвищення середнього рівня заробітної плати і реальних доходів населення.
- Поповнення вітчизняної економіки валютними ресурсами. Можна визначити чотири прямих джерела валютних надходжень від експорту робочої сили: податки з прибутку фірм-посередників; податки з переказів мігрантів на батьківщину для підтримки сімей; особисте інвестування мігрантів (ввіз на батьківщину засобів виробництва і предметів тривалого користування, купівля земельних ділянок, нерухомості, цінних паперів); фінансова допомога від країн імпортерів робочої сили, яка часто направляється в соціальну сферу.
- Покращення кваліфікаційного рівня трудовемігранта.

Негативні:

- Як свідчить досвід багатьох країн світу, країни-донори здебільшого втрачають від переміщення робочої сили: розмір втрат від недоотримання податкових надходжень від мігрантів, звичайно перевищує економію від скорочення використовуваних суспільних благ та послуг (багато з них є суспільним товаром, який використовується всім населенням, незалежно від його чисельності).
- Національна економіка втрачає наймобільнішу і, як правило, найконкурентоздатнішу частину трудового потенціалу, що спричиняє збитки, які за деякими оцінками становлять до 10% ВВП. Це також веде до старіння структури трудових ресурсів.
- Відплив висококваліфікованих спеціалістів та вчених («відплив інтелекту»), що призводить до зниження технологічного потенціалу, падіння культурного та загального наукового рівня.
- Декваліфікація робочої сили за умови роботи не за спеціальністю.
- Додаткові витрати на підготовку нових спеціалістів для власного ринку праці.
- Відсутність у суспільстві віри в перспективи національної економіки, зниження рівня інвестицій в країну в результаті постійної орієнтації на експорт робочої сили.

Наслідки трудової міграції для країн-імпортерів робочої сили.

Позитивні:

- Іноземна робоча сила – фактор розвитку власних продуктивних сил.
- Трудоемігрантів залучають до виконання трудомістких і шкідливих для здоров'я видів робіт.
- Іноземні працівники – джерело дешевої робочої сили.
- Країни реципієнти заощаджують витрати на підготовку кадрів для власного ринку праці.
- Міграція веде до міжнародного переливу знань та інтелектуального капіталу, які мають значну економічну цінність.
- Посилюється конкуренція на ринку робочої сили, зростає продуктивність та ефективність праці.
- Робітники-емігранти сприяють омолодженню структури трудових ресурсів країн імміграції.
- Імміграція дозволяє промислово розвинутих країнам в період відносно високих темпів розвитку з меншими затратами

здійснити переміщення трудових ресурсів і згладити диспропорції у їх перерозподілі між країнами та галузями.

- Грошові перекази емігрантів на батьківщину сприяють розширенню реалізації товарів країн імміграції закордоном.

Негативні:

- Наплив робітників з-за кордону ускладнює проблему зайнятості в країні, негативно впливає на економічне становище місцевих працівників.

- Виникає конкуренція як між іноземною і національною робочою силою, так і серед іммігрантів.

- Збільшення витрат на соціальне забезпечення та захист трудоемігрантів.

- Відплив національної валюти за кордон у вигляді грошових переказів мігрантів.

- Поряд з економічними, виникають соціальні, культурні, правові та інші проблеми. Наслідки міжнародної міграції носять досить часто конфліктний, дестабілізуючий характер, який проявляється в міжетнічних непорозуміннях, посиленні позицій антидемократичних сил, в страйках та акціях протесту іноземців.

Запитання для самоконтролю:

1. Які форми руху факторів виробництва прийнято виділяти у міжнародній економіці?
2. В чому полягає специфіка міжнародної трудової міграції? Який критерій при цьому є вирішальним для працівників-мігрантів?
3. Вкажіть основні наслідки міжнародного руху трудових ресурсів?

Завдання для самостійної роботи:

1.

2.

§ 10. Міжнародні позики та кредитування

§ 10. Internationale Kreditaufnahme und Kreditvergabe

Сутність та передумови міжнародного кредитування. Основні інструменти міжнародного кредитування.
Теорія міжчасової торгівлі в поясненні міжнародного руху позичкового капіталу.

Форми міжнародного кредиту.
Міжнародні кредити і міжурядові позики. Оцінка обсягів міжнародного кредитування.

Wörterverzeichnis:

- intertemporaler Handel
- Kreditaufnahme
- Kreditvergabe
-
-
-
-
-

Ebenso wie eine Einzelperson kann auch ein Land durch **Kreditaufnahme** oder **Kreditvergabe** den Handel zeitlich strecken. Wenn eine Einzelperson einen Kredit aufnimmt, kann sie zunächst mehr ausgeben, als sie verdient; mit anderen Worten, sie kann mehr konsumieren, als sie produziert. Später muss sie den Kredit mit Zinsen zurückzahlen und konsumiert daher in Zukunft weniger, als sie produziert.

Die internationale Aufnahme und Vergabe von Krediten kann als eine Form des Außenhandels aufgefasst werden, bei der nicht Güter, sondern gegenwärtiger Konsum gegen zukünftigen Konsum getauscht werden. Der relative Preis, tz dem dieser **intertemporale Handel** stattfindet, beträgt 1 plus Realzins.

Das Verhältnis zwischen gegenwärtiger und zukünftiger Produktion des Konsumgutes kann man durch eine **intertemporale Transformationskurve** darstellen.

§ 11. Міжнародне інвестування та транс-націоналізація

§ 11. Internationale Direktinvestitionen und multinationale Unternehmen

Міжнародні інвестиції в системі руху капіталу, їх економічна сутність, види та форми.

Форми міжнародного руху підприємницького капіталу. Мотивація прямих іноземних інвестицій. Економічний ефект прямих іноземних інвестицій.

Міжнародні корпорації як суб'єкти міжнародного інвестування. Типи міжнародних корпорацій. Стратегічна орієнтація країн базування та приймаючих країн.

Еклектична теорія міжнародного виробництва Дж.Данінга.

Міжнародне портфельне інвестування як рух фінансового капіталу. Види портфельних інвестицій. Оцінка обсягів портфельних інвестицій та тенденції розвитку світового ринку портфельних інвестицій.

Wörterverzeichnis:

- Direktinvestitionen
- Ertragsrate
- Kapitalabfluss, - zufluss
- Joint Venture
- Grenzprodukt des Kapitals
- Diversifikation
-
-

1. Причини і форми міжнародного руху капіталу

Капітал, будучи одним з основних факторів виробництва, являє собою весь накопичений запас коштів в продуктивній, грошовій і товарній формах, необхідних для створення матеріальних благ.

Kapitalmobilität

Основною причиною і передумовою вивезення капіталу з країни є відносний надлишок його в даній країні, тобто обсягів капіталу. У цьому випадку з метою отримання підприємницького прибутку чи відсотка він вивозиться (перекладається) за кордон. Крім цього, причинами вивезення капіталу можуть бути:

- 1) розбіжність обсягу попиту на капітал і обсягу його пропозиції в різних ланках світового господарства;
- 2) можливість монополізації місцевого ринку приймаючої країни;
- 3) наявність в країнах, куди експортується капітал, більш дешевої сировини і робочої сили. Так, наприклад, німецький робітник в обробній промисловості «вартує» у 4 рази дорожче тайванського, у 9 разів дорожче бразильського і в 54 рази дорожче росіянина;
- 4) стабільна, порівняно з країною-донором, політична обстановка і сприятливий «інвестиційний клімат» в приймаючій країні.

Investitionsklima

Поняття *інвестиційного клімату* в теорії міжнародного руху факторів виробництва відрізняється певною складністю і комплексністю. Воно включає наступні параметри:

- а) державна політика щодо іноземних інвестицій: дотримання міжнародних угод, міцність державних інститутів, спадкоємність влади і т. д.;
- б) економічні умови: загальний стан економіки (підйом, спад, стагнація), положення у валютній, фінансовій та кредитній системах країни, митний режим та умови використання робочої сили, рівень податків в країні і т. п.;
- в) чинне законодавством компаніях: порядок їх створення, діяльності, звітності, переведення в іншу країну, ліквідації; заходи, що регулюють або обмежують їх діяльність (У розвинених країнах з ринковою економікою по відношенню до іноземних інвесторів застосовується так званий національний режим, відповідно до якого діяльність іноземних інвесторів регулюється в основному національними законами, постановами та адміністративними процедурами, призначеними для всіх місцевих підприємств - як національних, так і іноземних).

На практиці необхідність зарубіжного інвестування обумовлюється, очевидно, всім комплексом названих причин з обов'язковим урахуванням всіх складових елементів інвестиційного клімату, а також принципу порівняльних переваг окремих ринків.

Основні форми міжнародного переміщення капіталу в даний час наступні:

- 1) прями інвестиції в промислові, торговельні та інші зарубіжні підприємства;
- 2) портфельні (спекулятивні) інвестиції в іноземні облігації, акції, інші цінні папери;
- 3) міжнародні кредити (позики) позикового капіталу промисловим і торговим підприємствам, банкам, іншим фінансовим установам;
- 4) економічна допомога: безкоштовна або у вигляді пільгових кредитів.

2. Прямі іноземні інвестиції

В останні десятиліття в системі світових господарських зв'язків

все більшого значення набуває рух прямих інвестицій - вкладень капіталу з метою придбання довгострокового економічного інтересу в країні додатка капіталу. Інвестор в цьому випадку забезпечує собі повний контроль над об'єктом розміщення свого капіталу. Прямі інвестиції практично цілком пов'язані з вивозом приватного підприємницького капіталу, не рахуючи відносно невеликих за обсягом зарубіжних інвестицій фірм, що належать державі.

Починаючи з середини 80-х років ХХ ст. темп приросту прямих інвестицій у світовій економіці в чотири рази перевищував темп приросту світового ВВП. І цьому є свої пояснення.

Зокрема, при використанні прямих зарубіжних інвестицій:

- активізується діяльність приватного сектора;
- розширюється вихід на зовнішній ринок;
- полегшується доступ до нових технологій і методів управління;
- зростає ймовірність реінвестування прибутку всередині країни, а не вивіз її в країну базування капіталу;
- не збільшується розмір зовнішньої заборгованості приймаючої країни.

Провідні позиції як в експорті, так і в імпорті підприємницького капіталу займають індустріально розвинені країни, на частку яких припадає 97-98% загальносвітового обсягу прямих зарубіжних інвестицій. Серед них особливо виділяються три центри світового господарювання: США, Західна Європа і Японія.

Проаналізуємо економічні наслідки міграції капіталу як для країн-експортерів, так і для приймаючих країн. Нехай, як і раніше, у світі існують дві країни - А і В.

Вважаючи головною і єдиною причиною міжнародного руху капіталу різну прибутковість його вкладення в різних країнах, припустимо, що в країні А спостерігається відносний надлишок капіталу при обмежених можливостях інвестування внаслідок відсутності, наприклад, природних ресурсів, науково-технічного потенціалу і т. п. У країні В, навпаки, капіталів мало, але вона має у своєму розпорядженні значними природними ресурсами.

Unter **internationalen Direktinvestitionen** versteht man internationale Kapitalströme, bei denen ein Unternehmen in einem Land, in dem es nicht ansässig ist, eine Niederlassung gründet oder erweitert. Das charakteristische Merkmal einer i.D. besteht darin, dass der Ressourcentransfer mit der Übernahme von **Kontrolle** verbunden ist. Also **Direktinvestitionen** sind grenzüberschreitende Unternehmensbeteiligungen (Aktien, Kapitalanteile, langfristige Darlehen) von 10 % und mehr des Kapitals, kurzfristige Finanzbeziehungen, reinvestierte Gewinne sowie von Eignern bereitgestellte Kreditmittel. Zusätzlich zählt der grenzüberschreitende Erwerb und Veräußerung von Immobilien ebenfalls zu den Direktinvestitionen.

Припустимо, що з якихось причин рух капіталів між країнами відсутня. Дана ситуація може бути наочно проілюстрована за допомогою графічної моделі (рис. 1).

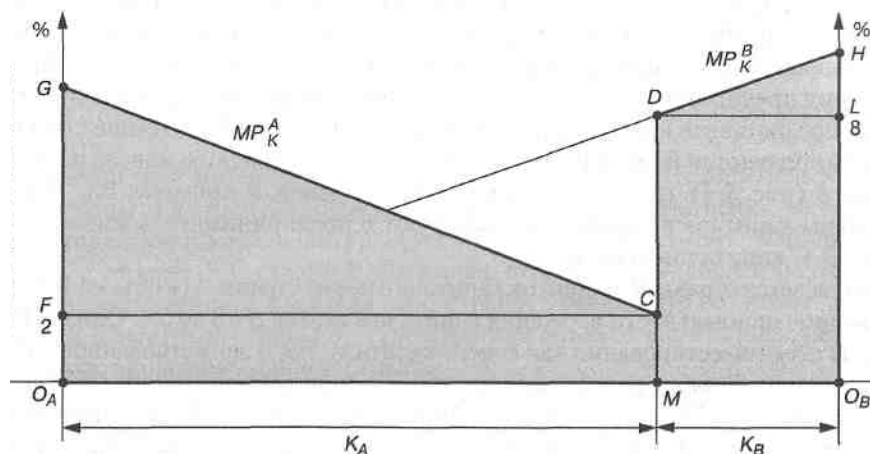

Рис. 1. Сукупний обсяг виробництва за відсутності можливості для іноземного інвестування

У моделі країни А і В у своєму розпорядженні капітал в обсязі K_A і K_B відповідно; загальний обсяг капіталу у світовій економічній системі становить $(K_A + K_B)$. При відсутності міжнародного руху капіталу щодо надлишковий обсяг в країні А буде повністю інвестуватися в національне виробництво.

У відповідності з функцією граничного продукту (граничної продуктивності) капіталу MP_{K_A} ставка відсотка на капітал в країні

А встановиться на рівні, відповідному точці С, і складе для розглянутого прикладу 2%. Що стосується країни В, то відносний дефіцит капіталу в умовах його обмеженої пропозиції спричинить формування більш високої ставки відсотка, що відповідає точці D (8%).

Grenzprodukt des Kapitals

Заштрихована фігура, що знаходиться нижче лінії MPK_A ($O_A GCM$), позначає вартісний обсяг національного продукту, виробленого в країні А з використанням капіталу в обсязі K_A . При цьому прибуток власників капіталу становить величину, відповідну площі прямокутника $O_A FCM$, а площа трикутника FGC відповідає доходам власників інших факторів виробництва, таких як земля і праця.

Аналогічно заштрихована фігура, розташована нижче лінії MPK_B ($MDHO_B$), відображає вартість національного продукту, виробленого в країні В з використанням капіталу в обсязі K_B . Прибуток власників капіталу становить величину, відповідну площі фігури $MDLO_B$, а решта (DHL) являє собою доход власників інших факторів виробництва.

Вся заштрихована площа даної моделі характеризує, таким чином, сукупний вартісний обсяг випуску продукції в обох країнах за відсутності можливості інвестування за кордоном.

Тепер припустимо, що всі обмеження і заборони на міжнародні фінансові потоки повністю скасовуються. У власників капіталу в країні А і потенційних позичальників країни В з'являються сильні стимули до об'єднання своїх підприємницьких здібностей. Кредитори країни А будуть прагнути надати кредити підприємцям країни У, де вище ставки відсотка. Конкуренція їх між собою приведе до встановлення нової рівноваги у точці Е (рис. 2), де ставка відсотка буде дорівнює, наприклад, 5%. При цьому власники капіталу в країні А інвестують в підприємницькі структури країни В обсяг W капіталовкладень.

Що стосується країни В, то приплив капіталу в неї з країни А (в обсязі W) призвів до зниження прибутковості вкладення капіталу в країні В з 8 до 5%. Однак у той же час за рахунок інвестування як свого капіталу, так і запозиченого з країни А, у країні В

спостерігалось розширення обсягів національного виробництва з $(6 + 7 + 8)$ до $(6 + 7 + 8 + 9 + 10 + 4 + 5)$. Щоправда, сегменти $(4 + 5 + 10)$ є продуктом, виробленим за рахунок іноземного капіталу, і його треба віддати країні А у вигляді прибутку інвесторів з країни А. Таким чином, чисте зростання внутрішнього обсягу виробництва в країні складе величину, еквівалентну площі сегмента 9.

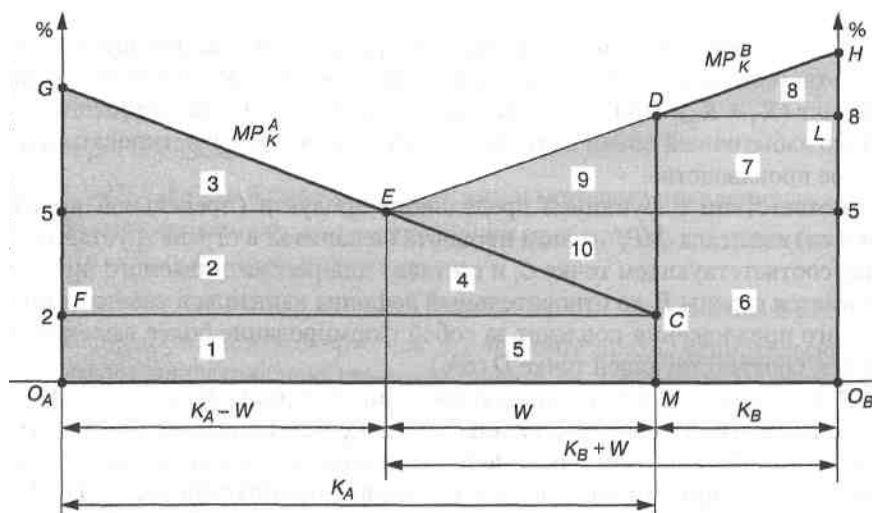

Рис. 2. Сукупний обсяг виробництва в умовах закордонного інвестування

Через падіння прибутковості вкладення капіталу в країні В доходи власників капіталу в цій країні скоротяться з $(6 + 7)$ до 6, а доходи власників інших факторів виробництва збільшаться з 8 до $(7 + 8 + 9)$.

У країні А обсяг виробництва з використанням капіталу, що залишився там, $(K_A - W)$ буде відповідати площі фігур 1 + 2 + 3. Крім того, країні А буде передано винагороду за позиковий капітал в обсязі, відповідному площі прямокутника $(5 + 4 + 9 + 10)$. Таким чином, в країні А в результаті більш продуктивного використання капіталу за рахунок його інвестування в економіку країни В сукупний продукт, вироблений за допомогою того ж обсягу капіталу, виявився більшим, ніж первісний, на величину сегменту 10. Дохід власників капіталу зростає до величини, що відповідає площі фігури $(1 + 2 + 4 + 5 + 10)$, тоді як доходи власників решті факторів виробництва скорочуються до сегмента 3.

З позиції всієї світової економіки в цілому в результаті переміщення капіталу з країни А в країну В сукупний обсяг виробництва виріс на величину, відповідну площі фігури $(9 + 10)$, з якої сегмент 10 належить країні А, а сегмент 9 – країні В. Виграш країни А обумовлений більш ефективним використанням

капіталу цієї країни в результаті його інвестування в країну В, а виграш країни В – збільшенням обсягів капіталовкладень в національну економіку даної країни.

Таким чином, міжнародне пересування капіталу, як і міжнародний рух товарів, призводить до збільшення обсягу сукупного світового виробництва за рахунок більш ефективного перерозподілу та використання факторів виробництва.

Залежно від тих чи інших умов імпорт капіталу може бути або дієвою формою міжнародного співробітництва, або чинником загострення економічних протиріч між державами, особливо такими, що перебувають на різних щаблях економічного розвитку. Тому можливість ефективного використання іноземного капіталу в національній економіці залежить від попереднього відповіді на цілий ряд принципових питань:

- в яких масштабах доцільно використовувати зарубіжні інвестиції;
- у які галузі та в яких формах залучати іноземні фірми;
- як спрямувати діяльність цих компаній на вирішення внутрішніх соціальних проблем;
- як оптимально поєднувати форми економічного та адміністративного регулювання фінансових потоків?

Прямі інвестиції і міжнародні корпорації.

Найбільші обсяги міжнародних прямих інвестицій припадають на частку міжнародних корпорацій, серед яких прийнято виділяти:

- 1) транснаціональні корпорації (ТНК), головна компанія яких належить капіталу однієї країни, а філії знаходяться в багатьох країнах світу;
- 2) багатонаціональні корпорації (МНК), головна компанія яких належить капіталу двох і більше країн, а філії розташовані в різних країнах.

Переважає більшість сучасних міжнародних корпорацій мають форму ТНК. Статистика ООН нараховує сьогодні приблизно 40 тисяч транснаціональних компаній, які грають ключову роль у формуванні сучасної світової економіки, бо створюють реальні передумови становлення міжнародного виробництва з єдиним інформаційним простором, міжнародним ринком капіталу і робочої сили, науково-технічних послуг.

Die Standortmotive der **multinationalen Unternehmen** sind dieselben wie die Beweggründe für internationalen Handel überhaupt. Die Internalisierungsmotive sind weniger gut erforscht, der gegenwärtige Stand der Forschung verweist auf **zwei Hauptmotive**: den erleichterten Technologietransfer und die eventuellen Vorteile der vertikalen Integration.

Транснаціональні корпорації контролюють до половини світового промислового виробництва, близько 70% зовнішньої торгівлі. Загальна сума їх іноземних інвестицій становить близько 2 трлн. дол.. В руках цих компаній знаходиться приблизно 95% світових патентів та ліцензій.

Активізація діяльності ТНК, що спостерігається в даний час, надала абсолютно новий імпульс інтеграційним процесам, що відбуваються у світовій економіці, перш за все тому, що їхні закордонні філії прагнуть стати органічною частиною національних економік приймаючих країн, «проникаючи» і «вростаючи» в національні ринки інших країн. У США, наприклад, 15% виробництва автомобілів – це продукція чисто японських або американо-японських компаній; 62% японських відеомагнітофонів і майже 70% телевізорів проводиться з фірмовими знаками всесвітньо відомих японських компаній далеко за межами країни (не тільки в країнах Південно-Східної Азії, але і в Латинській Америці), 5% виробничих потужностей Японії, 20% - США, від 30 до 40% - Західної Європи розміщені за межами національних кордонів. Ще років десять тому навіть теоретично такий стан справ передбачити було неможливо.

Особливостями сучасної ТНК є:

- 1) органічне поєднання національного і зарубіжного комплексів корпорацій в єдиний глобальний комплекс, де автономні центри, що знаходяться в різних країнах, працюють в рамках єдиної глобальної стратегії;
- 2) вкрай жорстка конкуренція між корпораціями не тільки на світових ринках товарів і послуг, але і на відповідних ринках капіталу, висококваліфікованої робочої сили, технології, інформації і т. п.

Портфельне інвестування

Під іноземними портфельними інвестиціями розуміються вкладення капіталу в іноземні цінні папери, які, не даючи інвестору права реального контролю над об'єктом інвестування, забезпечують в той же час досить високу ліквідність активів. Таким чином, основна мета здійснення закордонних портфельних інвестицій полягає в отриманні максимального прибутку від вкладень при мінімально допустимому рівні ризику від інвестицій. Найчастіше портфельні інвестиції розглядаються як засіб захисту грошових активів від інфляції та отримання спекулятивних доходів. При цьому, якщо портфельні інвестиції дають бажаний результат (за рахунок зростання курсової вартості і виплачуваних дивідендів), то ні галузі, ні типи цінних паперів не мають для спекулянта принципового значення.

Особливо зросли обсяги міжнародних портфельних інвестицій за останні двадцять років. Якщо в середині 80-х рр.. міжнародні операції з цінними паперами становили не більше 10% ВВП в найбільш розвинених країнах світу, то до середини 90-х рр.. їх обсяги зросли до 100% і більше від ВВП цих країн. Відзначимо при цьому, що понад 90% портфельних зарубіжних інвестицій здійснюються між розвиненими країнами і ростуть темпами, значно випереджаючими прямі інвестиції.

При формуванні портфеля інвестицій інвестор повинен, очевидно, володіти апаратом оцінки його якості, яка визначається рівнем прибутковості та ступеня ризику портфеля.

Im Gegensatz zu den Direktinvestitionen steht für die Anleger in (Auslands)-**Portfolioinvestitionen** nicht der kontrollierende Aspekt im Vordergrund. Vielmehr sind die Kapitalgeber daran interessiert, an den Profiten ausländischer Unternehmen in Form von **Renditen** zu partizipieren. Zu den geläufigsten Portfolioinvestitionen zählen Anlagen in **Wertpapieren** wie Aktien, festverzinsliche Wertpapiere sowie Investmentzertifikate.

Прибутковість портфеля.

Припустимо, що інвестори вимірюють свої доходи від цінних паперів відсотком від величини початкових витрат. Тоді очікувана прибутковість (норма прибутку) i -й цінного паперу може бути визначена за формулою

$$r_i = \frac{R_i - I_i}{I_i} \cdot 100,$$

де r_i - норма прибутку на i -у папір (у відсотках);

R_i - прогноз майбутньої ринкової вартості цінного паперу в кінці аналізованого періоду з урахуванням дивідендів;

I_i - розмір початкових інвестицій.

Очікувана прибутковість портфеля в цьому випадку може бути розрахована як середньозважена величина з індивідуальних оцінок прибутковості входять у портфель цінних паперів (активів):

$$r_p = \sum_{i=1}^n r_i \cdot f_i,$$

Наведемо приклад:

Цінний папір	Кількість цінних паперів у портфелі	Початкова ринкова ціна 1 ЦП, грош.од.	Сума інвестицій, грош.од.
<i>A</i>	100	40	4000
<i>B</i>	200	35	7000
<i>C</i>	100	62	6200
Початкова вартість портфелю, грош.од.			17 200

Припустимо, що очікувана дохідність цінних паперів, які входять в портфель, складає: *A* - 16,2%; *B* - 24,6%; *C* - 22,8%. Тоді:

$$r_p = \sum_{i=1}^3 r_i \cdot f_i = 16,2 \frac{4000}{17\,200} + 24,6 \frac{7000}{17\,200} + 22,8 \frac{6200}{17\,200} = 22\%.$$

З наведеного розрахунку випливає, що інвестор, який поставив перед собою мету - максимізацію прибутковості, - повинен, здавалося б, включити в свій портфель тільки один вид активу, що характеризується найвищою ефективністю (у нашому прикладі - цінні папери *B*). Однак такий екстремальний підхід, абсолютно ігнорує аргумент (показник) ризику, навряд чи можна вважати практично прийнятним, оскільки в реальній дійсності спостерігається закономірність зростання ступеня ризикованості цінних паперів зі зростанням їхньої прибутковості (тобто має місце пряма залежність між цими двома характеристиками цінних паперів). Тому більшість інвесторів прагнуть диверсифікувати свій портфель («не складати яйця в один кошик»), знижуючи тим самим ризик від втрати своїх коштів при здійсненні портфельних інвестицій.

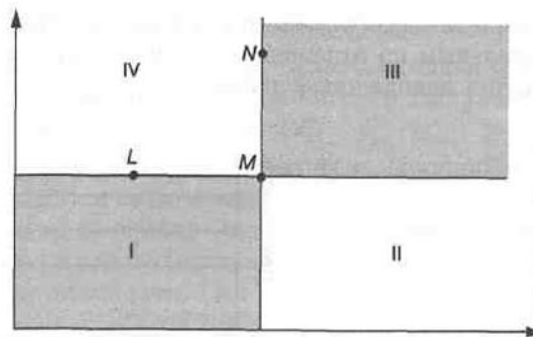
Der internationale Handel mit Vermögenswert kann für beide Handelspartner von Vorteil sein, indem er ihnen ermöglicht, das mit ihrer Rendite verbundene Risiko zu verringern. Handel gewährleistet diese Risikominderung, indem er beiden Parteien ermöglicht, ihre **Portfolios zu diversifizieren**, d.h. ihr Vermögen auf ein breiteres Spektrum von Vermögenswerten aufzuteilen und damit auf jeden einzelnen eine geringere Geldsumme zu setzen (**Theorie der Portfolio-Wahl** von James Tobin sagt: „Man soll nicht alle Eier in einen Korb legen“).

Оптимізація інвестиційного портфеля.

Очікувана прибутковість і ступінь ризику, розраховані для кожного портфеля, дозволяють, ґрунтуючись на співвідношенні цих двох параметрів, вибирати переважну з аналізованих портфелів.

Проаналізувати цю проблему можна за допомогою графічної моделі, представлені на рис. 3.

очікувана дохідність

середньоквадратичне відхилення

Рис. 3. Вибір інвестиційного портфеля

По відношенню до представлених на рис. 3 інвестиційних портфелів можуть бути зроблені наступні висновки:

- 1) портфель L краще портфеля M, оскільки обидва мають однакову очікувану прибутковість ($r_L = r_M$), але портфель L менш ризикований, ніж M ($\delta_L < \delta_M$);
- 2) портфель N має більші переваги, ніж портфель M, бо $\delta_N = \delta_M$, але $r_N > r_M$;
- 3) портфелі цінних паперів, які розташовуються в квадраті IV, слід розглядати як більш привабливі по відношенню до портфеля M;
- 4) портфелі, які знаходяться нижче і правіше точки M, тобто в

квадраті II, необхідно розглядати з позиції інвесторів як менш привабливі, ніж портфель M;

5) вибір між портфелями, розташованими в квадратах I і III, буде залежати від думки інвестора щодо дохідності та ризику з точки зору допустимого компромісу між цими показниками. Цей компроміс кількісно може бути виміряний як співвідношення, що показує, на яку величину додаткового ризику згоден інвестор за отримання додаткової одиниці очікуваного доходу.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке прямі іноземні інвестиції? У чому полягає їх відмінність від портфельних?
2. Яку роль відіграють транснаціональні компанії у процесі міжнародного прямого інвестування?
3. Які складові частини еkleктичної парадигми Даннінга? Як вони співвідносяться одна з одною у реальному процесі прямого інвестування?
4. Що входить у поняття «інвестиційний клімат»?

Завдання для самостійної роботи:

1.

2.

§ 12. Міжнародна економічна інтеграція

§ 12. Internationale Wirtschaftsintegration

Передумови і сутність міжнародної економічної інтеграції. Рівні та форми міжнародної економічної інтеграції. Дезінтеграційні процеси та їх вплив на економічний розвиток.

Статичні та динамічні ефекти економічної інтеграції.
Розвиток міжнародної регіональної інтеграції (Західна Європа, Північна та Латинська Америка, Азійсько-Тихоокеанський регіон).
Європейський Союз, етапи формування та перспективи розвитку.

Wörterverzeichnis:

- Wirtschaftsintegration
- Handelsschaffung (trade creation)
- Handelsumlenkung (trade diversion)
- Zollunion
- statische und dynamische Effekte
- EU

Wirtschaftsintegration stellt einen wirtschaftlichen Zusammenschluss mehrerer Länder zur Förderung des zwischenstaatlichen Wirtschaftsverkehrs dar. Sie ist eine internationale Ordnungspolitik; deutlichstes Kennzeichen dieses Zusammenschlusses stellt die Schaffung einer (internationalen) Organisation mit eigenen Organen dar. Ausgangspunkt ist stets ein völkerrechtlicher Vertrag zwischen den beteiligten Mitgliedsstaaten (beispielsweise, **Europäische Union, Gemeinschaft Unabhängiger Staaten** usw.).

Wirtschaftliche Integrationsprozesse werden typischerweise in mehrere Abstufungen eingeteilt, die aber bei Integrationsprozessen nicht zwangsläufig der Reihe nach durchlaufen werden:

Präferenzzone: Differenzierung der Handelsbedingungen gegenüber einzelnen Handelspartnern (Beispiele: Europäische Freihandelsassoziation, Nordamerikanisches Freihandelsabkommen);

In einer **Zollunion** wird zusätzlich eine gemeinsame Zollpolitik gegenüber Drittländern umgesetzt (Beispiele: Europäische Wirtschaftsgemeinschaft, Mercosur);

In einem **Gemeinsamen Markt** werden zusätzlich zur Zollunion nichttarifäre Handelshemmnisse (z.B. Normen, Gesetze) abgebaut, so dass auf der Outputseite ein gemeinsamer Gütermarkt entsteht (Beispiel: Europäischer Binnenmarkt);

In einer **Wirtschaftsunion** wird darüber hinaus zum einen die sektorale Wirtschaftspolitik (zum Beispiel in der Landwirtschaft) koordiniert oder gar vereinheitlicht (Beispiel: Gemeinsame Agrarpolitik der EU);

In einer **Währungsunion** werden dauerhaft die Wechselkurse fixiert, bei gleichzeitiger vollständiger Konvertibilität oder Einführung einer gemeinsamen Währung (Beispiel: Europäische Währungsunion).

Теорію економічної інтеграції та, зокрема, митних союзів розробив канадський вчений, представник нового класицизму чиказької школи економіки Джекоб Вайнер. Згідно з його теорією митного союзу внаслідок укладення між країнами угоди про митний союз, яка усуває тарифи у взаємній торгівлі між ними, в економіці виникають два типи ефектів:

1) статичні ефекти (static effects) — економічні наслідки, які виявляються негайно після утворення митного союзу як його безпосередній результат;

2) динамічні ефекти (dynamic effects) — економічні наслідки, які виявляються на віддаленіших стадіях функціонування митного союзу.

Розглянемо спочатку статичні ефекти приєднання країни до митного союзу. Утворення митного союзу означає надання взаємних торгових преференцій (наприклад, скасування тарифів) його членами один одному і введення загального митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі відносно третіх країн.

У результаті взаємного усунення мит можуть виникнути два види взаємно-протилежних статичних ефектів:

а) **ефект створення торгівлі** (Handelsschaffung) — переорієнтація місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела постачання товару на ефективніше зовнішнє джерело (імпорт), яка стала можливою внаслідок усунення імпорتنих мит у рамках митного союзу;

б) **ефект відхилення торгівлі** (Handelsumlenkung) — переорієнтація місцевих споживачів із закупівлі товару у ефективнішого позаінтегрального джерела постачання на менш ефективне внутрішньоінтеграційне джерело, яка відбулася внаслідок ліквідації імпорتنих мит у рамках митного союзу.

Виникнення обох статичних ефектів — створення та відхилення торгівлі — можна пояснити за допомогою графіку, зображеного на рис., який, за суттю, є зворотним відображенням введення імпортного тарифу.

Die Bildung von Zollunionen ist mit **handelsschaffenden** und **handelsumlenkenden Effekten** verbunden.

Handelsschaffung entsteht dadurch, dass durch den Wegfall von Zöllen sich ausländische Waren verbilligen, wodurch der Außenhandel angeregt wird. Zu

Handelsumlenkung kommt es dadurch, dass Handelspartner, die außerhalb der Zollunion bleiben, gegenüber jenen innerhalb der gebildeten Zollunion diskriminiert werden.

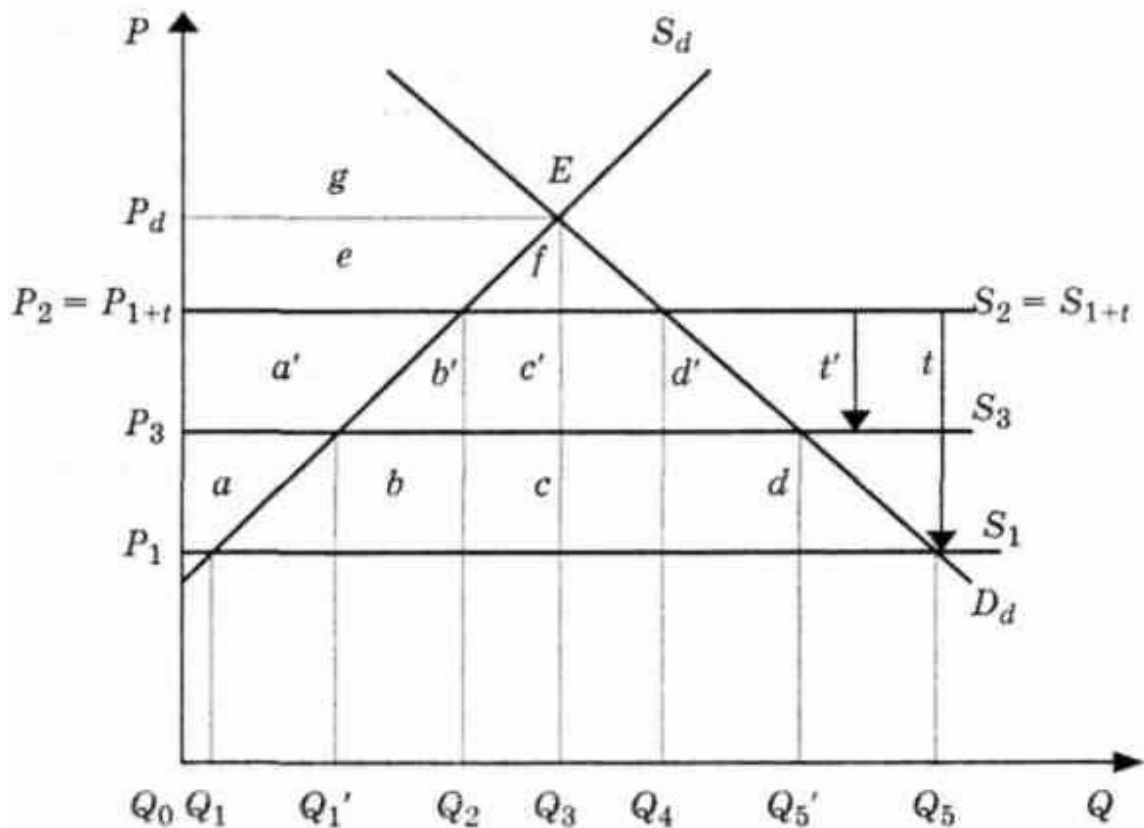

Рис. Економічні наслідки утворення митного союзу

Розглянемо три стадії моделі:

- 1) до утворення митного союзу, коли існує імпортне мито на товар;
- 2) після утворення митного союзу між країнами 1 та 2;
- 3) після утворення митного союзу між країнами 2 та 3.

До утворення митного союзу

Країни 1, 2, 3 продукують товар X та потенційно можуть ним торгувати між собою. Країна 1 лідирує у виробництві товару X, забезпечуючи найвищу якість та найнижчу ціну P , у країні 2 ціна товару $P_2 > P_1$, а у країні 3 ціна товару P_3 , причому $P_1 < P_3 < P_2$.

До утворення митного союзу в країні 2 існує єдине імпортне мито t , яке накладається на товари X з країн 1 та 3. Розмір його мита дорівнює різниці $(P_2 - P_1)$. Отже, ціна імпорту товарів X країною 2 з країни 1 дорівнює ціні товарів X, вироблених всередині країни 2, а ціна імпорту товарів X з країни 3 перевищує P_2 . У цих умовах доцільним для країни 2 є імпортувати товар X з країни 1.

Під захистом митного тарифу t країна 2 продукує та споживає товар у точці E, при цьому лінії S_d та D_d — це лінії внутрішнього

попиту та пропозиції товару X. Якщо ціна дорівнює $P_2 = P_{1+t}$, країна 2 продукує товар X в обсязі Q_0Q_2 , а споживає — в обсязі Q_0Q_4 , імпортуючи Q_2Q_4 одиниць з країни 1.

Існування тарифу забезпечує країні 2 ефект доходів у вигляді збільшення доходів бюджету внаслідок оподаткування імпорту митом. Графічно цей ефект зображено сегментом (сс') і розраховується як добуток розміру імпорту країни 2 та розміру імпортного мита. Сукупна пропозиція товару X країною 1 у країну 2 абсолютно еластична за ціною та становить S_{1+t} за умови існування у країні 2 імпортного тарифу t.

Після утворення митного союзу країнами 1 та 2

Утворення митного союзу двома країнами призводить до того, що товари X, які традиційно купувалися споживачами країни 2 у внутрішніх виробників, стають дорожчими за такі ж, вироблені у країні 1, і тому ці споживачі закупають товар з-за кордону. В результаті виникає імпорتنий товарний потік, якого до утворення митного союзу не було. Ресурси країн згідно з принципом порівняльних переваг використовуються ефективніше, тобто виникає ефект створення торгівлі. Розглянемо цю ситуацію детальніше. Країни 1 та 2 утворюють митний союз, відповідно до умов якого країна 2 скасовує тариф t на імпорт товару X з країни 1. Країна 3 до митного союзу не входить, тому під час ввезення її товару X до країни 2 до його ціни додається тариф t. Після усунення митного тарифу країна 2 буде імпортувати товар X з країни 1 за ціною P_1 . Внутрішнє споживання товару X у країні 2 зросте і буде дорівнювати Q_0Q_3 ; обсяг випуску товару X у країні 2 скоротиться до Q_0Q^1 , імпорт товару X з країни 1 збільшиться до Q_1Q^1 . Утворення митного союзу приведе до зростання споживчого надлишку у країні 2 на $(a' + a + b' + b + c' + c + d' + d)$, тобто тепер споживачі у країні 2 можуть споживати товар X у будь-яких кількостях, обмежених кривою сукупної внутрішньої та зовнішньої пропозиції S_1 та кривою внутрішнього попиту Dd . Проте у даному випадку приріст надлишку споживання не свідчить про таке ж зростання добробуту країни 2 загалом, через те що перерозподільвальні ефекти діють на користь споживачів, а не держави у цілому. Ефект доходу бюджету зникне, оскільки імпортне мито не збирається. Виробники продукції X у країні 2 терпітимуть збитки, пов'язані зі скороченням випуску продукції, які дорівнюють площі сегмента $(a_4 - a')$. Вплив ефекту переділу $(a + a')$ на добробут країни 2 у цілому нейтральний, оскільки доходи виробників продукції X, що конкурує з імпортом, просто перерозподіляються на користь споживачів у країні 2. Чистий статичний ефект країни 2 від створення митного союзу з країною 1 обмежується сумою ефекту захисту $(b + b')$ та ефекту споживання $(d$

+ d'), які у даному випадку, на відміну від введення митного тарифу, вважаються не ефектами втрат, а ефектами приросту, або ефектами створення торгівлі. Ефект захисту ($b + b'$) показує зростання доходів країни 2, яке виникає внаслідок того, що після скасування імпортного мита споживачі отримують Q_1Q_2 одиниць товару X з-за кордону за ціною P , замість того щоб купувати їх у місцевих виробників за ціною $P_2 = P_{1+t}$. Ефект споживання ($d + d'$) показує зростання споживання товару X у країні 2, яке виникає внаслідок того, що після скасування імпортного мита споживачі отримують додатково Q_3Q_4 одиниць товару з-за кордону за ціною P_1 .

Отже, утворення митного союзу країнами 1 та 2 і скасування мит на імпорт до країни 2 будуть мати такі наслідки:

- імпорт країни 2 збільшиться на $Q_1Q_2 + Q_4Q_5$, тобто виникне ефект створення торгівлі;
- споживачі у країні 2 частково переорієнтуються з місцевого джерела постачання товару X на імпортне;
- споживачі у країні 2 збільшать обсяг споживання товару X;
- підвищиться загальний рівень добробуту країни 2.

Після утворення митного союзу країнами 2 та 3

Внаслідок усунення імпортного мита у даній ситуації виникає не тільки ефект створення торгівлі, але й ефект усунення торгівлі, оскільки джерело постачання товару X у країну 2 із країни 3, яка є членом інтеграційного угруповання, не є найефективнішим. Країна 1, яка не бере участі в інтеграції та відокремлена від країн 2 та 3 їх загальним митним бар'єром, може постачати товар X за нижчою ціною.

Розглянемо цю ситуацію детальніше. Країни 2 та 3 утворюють митний союз, відповідно до умов якого країна 2 ліквідує імпортний тариф t на товар X з країни 3. Країна 1 до митного союзу не входить, тому товар X країна 2 не закуповує. Після усунення митного тарифу країна отримала можливість купувати товар X за існуючою у країні 3 ціною P_3 , тобто імпортна ціна товару X зменшується не на розмір мита t , як це було за інтеграції з країною 1, а на розмір t . Отже, внаслідок створення митного союзу імпорт країни 2 у розмірі Q_1Q_2 переорієнтувався з відносно дешевого джерела у країні 1, яка не увійшла до митного союзу, на відносно дорожче джерело у країні 3, що є його членом. Якщо імпортується товар X за ціною P_3 , його внутрішнє споживання у країні 2 дорівнює Q_0Q_5 одиниць; обсяг внутрішнього виробництва скоротиться до Q_3Q_4 одиниць; імпорт товару X з країни 3 збільшиться до Q_1Q_2 одиниць.

Утворення митного союзу приведе до зростання споживчого надлишку в країні 2 на $(a' + b' + c' + d')$, тобто тепер споживачі у країні 2 можуть споживати товар X у будь-яких кількостях,

обмежених кривою сукупної внутрішньої та зовнішньої пропозицій S_3 та кривою внутрішнього попиту D . Вплив ефекту переділу a' на добробут країни у цілому нейтральний, оскільки доходи виробників продукції X , що конкурує з імпортом, перерозподіляються на користь споживачів. Для країни ефект доходу $(c + c')$ зникає, оскільки імпордне мито не збирається. Причому c' перерозподіляється споживачам країни 2 через нижчі ціни на товар X , які виникли внаслідок утворення митного союзу, а c — це прямі втрати для країни 2, які, власне, і є ефектом відхилення торгівлі. Причиною втрат є переорієнтація в рамках митного союзу імпорту країни 2 на відносно менш ефективне джерело (країну 3), що призводить до меншого зниження ціни імпортного товару X , ніж це могло б бути внаслідок усунення нею митного тарифу. Проте паралельно виникає і позитивний ефект створення торгівлі, оскільки через зниження ціни обсяг імпорту країни 2 все-таки зріс на $(Q_2^0, Q_2^1 + Q_2^1 - Q_2^0)$ — чистий статичний вигравш (ефект) країни 2 від створення митного союзу з країною 3 обмежується сумою ефекту захисту b' та ефекту споживання d' .

Відповідь на запитання, чи веде утворення митного союзу країнами 2 та 3 до зростання добробуту цих країн чи до його зниження, цілком залежить від співвідношення абсолютних розмірів ефекту створення торгівлі $(b' + d')$ та ефекту відхилення торгівлі c . Якщо $c > (b' + d')$, то добробут знижується, а якщо $c < (b' + d')$, то добробут зростає. Зауважимо, що зі зростанням еластичності попиту та пропозиції в країні 2, яка імпортує, а також зі зменшенням різниці у цінах між країнами, що входять та не входять до митного союзу (чим ближчі прямі пропозиції S_1 та S_3 одна до одної), збільшується додатний ефект створення торгівлі (збільшується площа $(b' + d')$ та зменшується обсяг ефекту відхилення торгівлі (зменшується площа c)).

Якщо внаслідок утворення митного союзу виникає ефект відхилення торгівлі, то добробут країн, які не беруть в ньому участі (країна 1), погіршиться, оскільки обмежені ресурси використовуються менш ефективно, ніж в умовах вільної торгівлі. З іншого боку, добробут країн-учасниць може погіршитись, якщо ефект відхилення торгівлі за своїми вартісними розмірами буде меншим за ефект створення торгівлі. Як правило, здебільшого внаслідок створення митного союзу відзначаються обидва ефекти, але ефект створення торгівлі більший за ефект відхилення торгівлі, отже, інтеграція у цілому веде до підвищення добробуту країн-учасниць.

Крім розглянутих ефектів створення та відхилення торгівлі, які виявляються негайно після утворення інтеграційного союзу, до статичних ефектів інтеграції належить скорочення адміністративних

витрат на утримання митних та прикордонних органів. Внаслідок зменшення сукупного попиту на імпорту з країн, що не входять у союз, можуть поліпшитись умови торгівлі групи країн, які у нього входять.

Після того, як інтеграція набуває сили, виникають динамічні ефекти, які можуть бути як сприятливими, так і несприятливими для національної економіки. Позитивні наслідки від утворення союзу такі:

- зростає конкуренція між виробниками з різних країн, яка стимулює зростання цін, призводить до покращання якості товарів, стимулює створення та впровадження нових технологій тощо;

- країни-учасниці користуються перевагами економії масштабу виробництва, що дає змогу збільшувати обсяги виробництва та скорочувати витрати;

- збільшується приплив іноземних інвестицій, оскільки корпорації з країн, що не входять до союзу, прагнуть зберегти за собою певний сегмент закритого митним бар'єром ринку за рахунок створення підприємств всередині країн, що інтегруються;

- позиція кожної з країн-учасниць інтеграційного угруповання на торгових та економічних переговорах є вигіднішою порівняно зі становищем окремої країни, що не входить до союзу, і це може забезпечити для країни-учасниці вигідні умови торгівлі або інші переваги.

Основні негативні наслідки, з якими може бути пов'язане приєднання до союзу, такі:

- за певного збігу обставин ресурси можуть відпливати із менш розвинених у економічному відношенні країн-членів союзу до розвиненіших або у напрямку до географічного центру союзу для зниження транспортних витрат;

- якщо встановляться тісніші інтеграційні зв'язки між окремими фірмами країн-учасниць, може виникнути олігопольний зговір, який веде до зростання цін на відповідну продукцію; може зрости кількість зливань, що посилює панування монополій;

- від збільшення масштабів виробництва може виникнути ефект витрат, пов'язаний з формуванням надто великих компаній, які стають неефективними через зайву бюрократизацію та інші чинники;

- за певних обставин витрати на функціонування союзу можуть бути надзвичайно високими, особливо за відсутності належного контролю за здійснюваними ним витратами. Ці проблеми стають відчутнішими зі зростанням ступеня втручання у справи окремих держав з боку органів союзу. Якщо, наприклад, деякі витрати будуть вигідні для певної країни, вона буде наполягати на їх збільшенні,

розуміючи, що вони фінансуються за рахунок внесків усіх країн-учасниць.

У комплексному вигляді важко оцінити усі ці аргументи. Для визначення того, наскільки країна виграла від приєднання до союзу, необхідно з'ясувати, що було б, якби вона не стала членом союзу. Необхідно також врахувати, що деякі наслідки, як позитивні, так і негативні, мають довгостроковий характер, залежать від загального стану справ на світовій арені, а інколи мають суто політичний характер і тому знаходяться за межами економічного аналізу (наприклад, "політичний вплив", "втрата суверенітету").

Запитання для самоконтролю:

1. Що означає процес економічної інтеграції? Які форми інтеграції Вам відомі? Наведіть приклади.
2. Що таке ефект створення торгівлі? Як він виникає і як його можна виміряти? Чому він вважається статичним ефектом?
3. Що таке теорія «другого кращого»? Як вона використовується в теорії митного союзу?
4. В чому полягають динамічні ефекти економічної інтеграції?

Завдання для самостійної роботи:

1.

2.

II СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

INTERNATIONALE WÄHRUNGS- UND FINANZBEZIEHUNGEN

- § 13. Вартість валюти і валютний курс
- § 14. Теорії валютного курсу
- § 15. Міжнародна валютно-фінансова система
- § 16. Міжнародні валютні та фінансові ринки

§ 13. Вартість валюти і валютний курс

§ 13. Währungswert und Wechselkurs der Währung

■ ■ ■

Поняття «валюта», «валютний курс» та його режими.
Конвертованість валюти. Котирування валюти. Валютний паритет.
Рівноважний валютний курс. Агрегована пропозиція та агрегований попит.
Валютний курс в короткостроковому та довгостроковому періодах: графічне пояснення.
Еластичність попиту і пропозиції іноземної валюти. Умова Маршала-Лернера.

■ ■ ■

Vokabel des Themas:

- Wechselkurs
- realer Wechselkurs
- nominaler Wechselkurs
- Konvertibilität der Währung
- langfristiges Gleichgewicht
- aggregierte Geldnachfrage

Головним елементом валютної системи кожної країни є її національна валюта. Всі макроекономічні операції відображаються у національній валюті.

Eine **Währung** ist im weiten Sinne die Verfassung und Ordnung des gesamten Geldwesens eines Staates, die insbesondere die Festlegung des Münz- und Notensystems innerhalb des Währungsraums betrifft. Die meisten Währungen werden an den **internationalen Devisenmärkten** gehandelt. Der sich dort ergebende Preis wird als **Wechselkurs** bezeichnet.

Валюта може класифікуватись наступним чином:

Резервна (ключова) валюта – це особлива категорія конвертованої національної валюти, провідної розвиненої країни, яка виконує функції міжнародного платіжного і резервного засобу, служить базою визначення валютного паритету та валютного курсу для проведення валютної інтервенції з метою регулювання курсу валют країн-учасниць світової валютної системи.

Зараз до резервних валют можна віднести – долар США, Євро, ієну Японії, фунт стерлінгів Англії та деякі ін.

Об'єктивними передумовами перетворення національної валют у резервну є ведуча позиція країни-емітента у світовому виробництві, зовнішній торгівлі, валютно-фінансових відносинах, розвинена банківська (і страхова) системи, ринок позичкових капіталів, валюта повинна вільно обмінюватися на інші грошові

одиниці, без обмежень використовуватися для надання і погашення міжнародних кредитів і позик

Поряд із **резервною валютою** формуються так звані **міжнародні резервні активи** – валютні активи держав (банків, ТНК), що становлять резерви міжнародних платіжних засобів.

Währungsreserven sind die von einer Noten- oder Zentralbank auf der Aktivseite in ausländischer Währung, Edelmetallen, Sonderziehungsrechten und Reservepositionen im Internationalen Währungsfonds gehaltenen Mittel zu Devisenmarktinterventionen und zur Finanzierung von Außenhandelsdefiziten.

Очевидним є те, що для розвитку взаємодії інституційних одиниць різних країн в рамках міжнародної економіки необхідною є наявність певного механізму, який дозволяє, з одного боку, спів ставляти і порівнювати параметри економічного розвитку, а з іншого боку – розраховуватись за товари і послуги, куплені за кордоном. Таким механізмом є валютний курс.

Валютний (обмінний) курс – це ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти. На формування валютного курсу впливають такі фактори: *темп інфляції; стан платіжного балансу; різниця процентних ставок в різних країнах; діяльність валютних ринків і спекулятивні валютні операції; використання певної валюти на євrorинку і в міжнародних розрахунках; прискорення або затримка міжнародних платежів; довіра до валюти на національному і світовому ринках; валютна політика; котирування іноземних валют.*

Als **Wechselkurs der Währung** bezeichnet man den Preis einer Landeswährung in einer anderen Landeswährung. Wechselkurse spielen für Ausgabenentscheidungen eine wichtige Rolle, weil sie uns den Vergleich der Preise in verschiedenen Ländern ermöglichen. Bei ansonsten konstanten Bedingungen führt die **Abwertung** einer Währung gegenüber Fremdwährungen (ein Anstieg des Preises der Fremdwährungen in Inlandswährung) zu einer Verbilligung der Exporte und einer Verteuerung der Importe des betreffenden Landes. Eine **Aufwertung** der Währung (ein Absinken des Preises der Fremdwährungen in Inlandswährung) verteuert die Exporte und verbilligt die Importe des betreffenden Landes.

Валютні курси є декількох видів, в залежності від механізму їх формування та функціонування: **коливні, плаваючі, вільні, тверді, стабільні**.

Коливні курси мають валюти, які прив'язані безпосередньо (чи через "валютний кошик") до провідних валют.

Плаваючі курси мають провідні валюти – долар США, японська ієна та інші. Вони самостійно формуються на ринку під впливом попиту і пропозиції. (держави можуть за взаємною домовленістю визначати межі їх "плавання").

Валютний курс як базове співвідношення цін двох валют може встановлюватись законодавчо або визначатись в процесі їх взаємного котирування.

Найбільш поширеним у валютних операціях, торгових угодах, фінансово-кредитних розрахунках тощо є використання валютних курсів, що встановлюються шляхом котирування іноземних валют.

Валютне котирування – визначення і встановлення курсу іноземної валюти до національної.

Reale Aufwertung

Bei Verwendung der Mengennotierung kennzeichnet ein steigender realer Wechselkurs eine reale Aufwertung;

Folgen: Exporte sinken, da inländische Waren im Vergleich zu ausländischen teuer werden.

Importe steigen, weil ausländische Güter relativ preisgünstiger werden.

Im **Ergebnis** führt die reale Aufwertung für das Inland zu einem Verlust an Wettbewerbsfähigkeit und einer höheren Kaufkraft gegenüber dem Ausland und verbesserten Terms of Trade.

Котирування валют проводять державні (національні) і найбільші комерційні банки. При котируванні валют зазначається курс продавця, за яким банки продають валюту, й курс покупця - курс за яким банки купують валюту.

Історично склалося два методи котирування валют – *прямий і непрямий* (зворотній). При *прямому*, за одиницю чи кратне число одиниць приймається іноземна валюта, яка порівнюється з національною. Тобто вираження курсу одиниці національної валюти через певну кількість одиниць іноземної валюти. Непряме (зворотнє) котирування – це вираження курсу одиниці іноземної валюти через певну кількість одиниць національної валюти.

Кросс-курс означає певне співвідношення двох валют, яке впливає з їх курсу по відношенню до будь-якої третьої валюти (наприклад до долара США, англійського фунта стерлінгів).

Непряме котирування – це величина, обернена до прямого котирування, тобто:

$1 \text{UAH} = (x) 1 \text{USD}$ – пряме котирування

$1 \text{USD} = 1/(x) 1 \text{UAH}$ – непряме котирування

Reale Abwertung

Ein in der Mengennotierung sinkender realer Wechselkurs kennzeichnet eine reale Abwertung;

Folgen: Exporte steigen, da inländische Waren im Vergleich zu ausländischen billiger werden.

Importe sinken, weil ausländische Güter relativ teurer werden.

Ergebnis: Für das Inland bewirkt die reale Abwertung einen Zuwachs an Wettbewerbsfähigkeit verbunden mit einer niedrigeren Kaufkraft gegenüber dem Ausland und verschlechterten Terms of Trade.

У зв'язку з тим, що більшість міжнародних розрахунків відбувається в доларах США, то з метою полегшення розрахунків курсів національні валюти котируються більшістю країн не одна до одної, а до долара США, а через нього - і до інших валют світу, тобто використовується крос-курс. Приклад: якщо непряме котирування гривні до долара складає 1 дол.=8 грн., в пряме котирування долара до євро 1 дол. = 0,75 євро, то крос-курс через долар гривні до євро складатиме: 1 євро = $8/0,75 = 10,6$ гривні.

З практичною метою для оцінки темпів економічного розвитку і економічного прогнозування використовується кілька розрахункових різновидів валютного курсу.

Номінальний валютний курс – курс між двома валютами, ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти:

$$E_n = C_f / C_d$$

E_n – номінальний валютний курс,

C_f – ціна іноземної валюти,

C_d – ціна національної валюти.

Визначення номінального валютного курсу співпадає з визначенням валютного курсу загалом, і встановлюється або на валютному ринку, або іншим способом, діючим в даній країні. Зручністю використання номінального валютного курсу є розрахунок поточної вартості угод та

поточних міжнародних розрахунків з клієнтами. В довгостроковій перспективі він виявляє себе неефективним та незручним, оскільки вартість як іноземної, так і національної валют змінюється паралельно із зміною загального рівня цін в країні. Для того, щоб валютний курс більш реально відображав стан економіки, необхідно прийняти до уваги рівень інфляції як в своїй країні, так і за кордоном. Врахування цього показника дозволяє перевести номінальний валютний курс в реальний.

Der **reale Wechselkurs** zwischen den Währungen zweier Länder ist ein breites summarisches Maß für die Preise der Güter und Dienstleistungen des einen Landes im Verhältnis zum anderen.

Wenn wir den realen Wechselkurs, also den relativen Preis zweier Warenkörbe, von dem relativen Preis zweier Währungen abgrenzen möchten, bezeichnen wir Letzteren als **nominalen Wechselkurs**.

Also die realen Wechselkurse werden allerdings durch die nominalen Wechselkurse und Preisniveaus definiert.

Реальний валютний курс – це номінальний валютний курс, перерахований з врахуванням зміни рівня цін в своїй країні і тій країні, з валютою якої відбувається котирування національної валюти:

$$E_r = E_n * P_f / P_d$$

де E_r – реальний валютний курс,
 P_f – індекс цін в зарубіжній країні,
 P_d – індекс цін в своїй країні.

Формула (2) показує, що реальний валютний курс – це співвідношення ціни кошика товарів за кордоном, вираженої в національній валюті через номінальний валютний курс, і ціни кошика тих же товарів в своїй країні. Індекс реального валютного курсу показує його динаміку з поправкою на темпи інфляції в обидвох країнах. Якщо темп інфляції в своїй країні буде вищим,

ніж закордоном, то реальний валютний курс національної валюти буде вищим номінального.

Щодо режиму валютних курсів МВФ ділить учасників на такі основні групи: з фіксованими курсами, з гнучко фіксованими курсами. В свою чергу, в залежності від конкретної специфіки валютного режиму учасники класифікуються з врахуванням додаткових критеріїв по 10-тих підгрупах.

Фіксований валютний курс – офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, яке припускає тимчасове відхилення від нього в одну чи іншу сторону не більше як на 2,25%.

Fester Wechselkurs (fixer Wechselkurs) ist ein Wechselkurssystem, in welchem ein Staat längerfristig ein festes Umtauschverhältnis zu anderen ausländischen Währungseinheiten, Gold oder einem Währungskorb in inländischer Währung festlegt. Die Noten- bzw. Zentralbank garantiert dieses Verhältnis, da sie fremde Währungen zum festgelegten Kurs an- und verkauft.

Фіксація курсу може відбуватись одним із багатьох способів (фіксація курсу до однієї валюти; використання валюти інших країн в якості законного платіжного засобу; валютне правління; фіксація курсу спільної валюти до однієї іноземної валюти; фіксація національної валюти до валют країн – основних торговельних партнерів; фіксація курсу до валютного композиту).

Обмежено гнучкий валютний курс – офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, яке припускає невеличкі коливання валютного курсу у відповідності з встановленими правилами.

Такий курс може визначатись декількома способами: обмежено гнучкий курс до однієї валюти; обмежено гнучкий курс в рамках спільної політики.

Плаваючий валютний курс – курс, який вільно видозмінюється під впливом попиту і пропозиції, на який

держава за певних умов може чинити вплив через валютні інтервенції. Зазвичай плаваючим валютним курсом може бути такий, який змінюється в будь-яких межах, при цьому немає їх чіткого визначення. Відомими є такі різновиди плаваючого валютного курсу: змінюваний, керований, незалежний.

Flexible Wechselkurse („Floating“) entsprechen dem Prinzip einer marktwirtschaftlichen Preisbildung auf dem Devisenmarkt. Die Kursbildung erfolgt ausschließlich durch das Zusammentreffen von Angebot und Nachfrage, d. h. grundsätzlich ohne staatliche Eingriffe. Der Marktmechanismus auf dem Devisenmarkt, der sogenannte **Wechselkursmechanismus**, sorgt dafür, dass die Angebots- und Nachfragemengen zum Gleichgewichtskurs übereinstimmen (**Devisenmarktgleichgewicht**).

Валютний коридор – встановлені межі коливання валютного курсу, які зобов'язується підтримувати уряд. Валютний коридор може визначатись декількома способами:

- підтримання коливання курсу валюти в межах її паритетної вартості – зафіксованого співвідношення між валютами.
- визначення меж коливання курсу нац.валюти в номінальних термінах без визначення центральної паритетної вартості.
- введення поряд із валютним коридором правил зміни його меж: розширення чи звуження коридору з плином часу, зміна параметрів меж за певних умов.
- визначення механізмів підтримки і захисту валютного коридору методами державної економічної політики. Зазвичай вони включають введення неофіційного внутрішнього коридору коливань

нац.валюти, при досягненні меж якого центральний банк запроваджує валютні інтервенції для вирівнювання курсу.

Світовий досвід показує, що введення валютного коридору виправдане а тих випадках, коли в країні досягнуто стабілізації основних макроекономічних показників, але рівень інфляції продовжує бути високим і це не дозволяє одразу перейти до фіксованої системи валютного курсу. Макроекономічною метою введення валютного коридору є або скорочення темпів інфляції, або стабілізація реального валютного курсу, і як наслідок, вирівнювання зовнішніх платіжних дисбалансів.

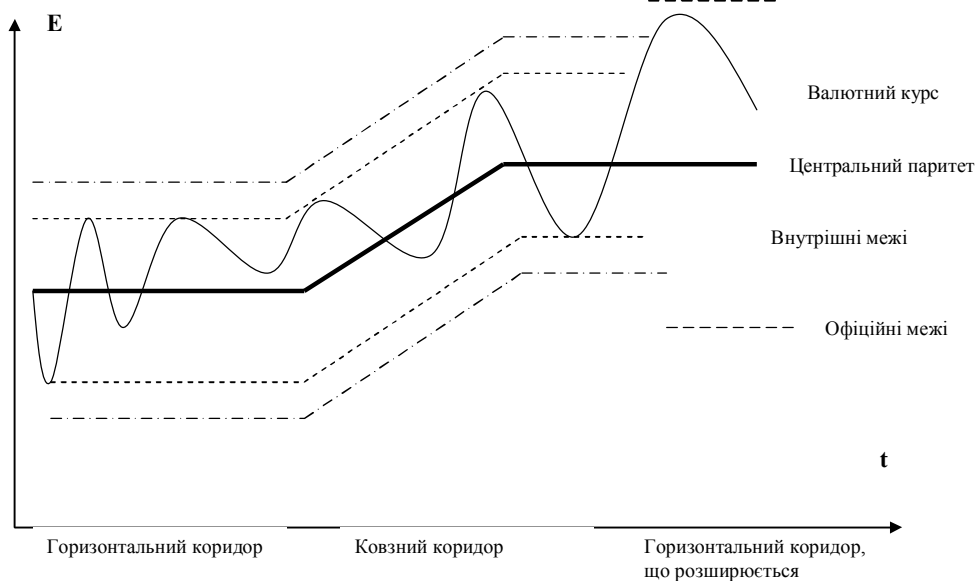

Рис. Параметри валютного коридору

На сьогоднішній день в основі курсів валют лежать співвідношення їх купівельних спроможностей.

Купівельна спроможність (сила) грошей – це сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю порівняно з базовим періодом. Залежить від рівня цін і тарифів та від наповненості ринку товарами та послугами.

Die **Kaufkraft** ist der Maßstab für den **Wert des Geldes**. Die Kaufkraft des Geldes gibt an, welche Gütermenge mit einem bestimmten Geldbetrag gekauft werden kann. Die Kaufkraft des Geldes kann deshalb nur in Bezug auf bestimmte Güter gemessen werden. Dazu wird ein bestimmter repräsentativer **Warenkorb** zusammengestellt, der die typischen Güter enthält, die von einem Durchschnittshaushalt gekauft werden.

Співвідношення купівельної сили валют стосовно певної групи товарів і послуг двох країн - країни А і країни В визначає паритет купівельної спроможності (PPP) .

Залежно від номенклатури товарів PPP може бути частковим (для певного набору товарів) та загальним (для всього суспільного продукту).

Існує декілька методик обчислення PPP. Найбільш простою є визначення паритету купівельної сили валют на основі зіставлення рівня цін стандартного набору (для споживчого кошика) товарів і послуг:

$$PPP = P^A / P^B;$$

де P^B і P^A - рівень цін у відповідних країнах у період.

В середині 70-х років базою валютного курсу служив золотий вміст валют - офіційний масштаб цін - і золотий паритет.

Мірилом співвідношення валют була офіційна ціна золота у кредитних грошах, яка поряд з товарними цінами служила показником ступеню знецінення національних валют. У відповідності із змінним Статутом МВФ паритети валют можуть встановлюватись в СДР чи іншій міжнародній грошовій лічильній одиниці. Новим явищем з середини 70-х років стало становлення паритетів на базі валютного кошика. Це метод співставлення середньозваженого курсу однієї валюти по відношенню до певного набору інших валют.

Важливою проблемою визначення валютного кошика є визначення її складу, розмір валютних компонентів, тобто кількість одиниць кожної валюти у наборі.

Конвертованість національної валюти – це можливість для учасників зовнішньоекономічних відносин, легально обмінювати її на іноземну валюту та навпаки без обмежень.

Konvertibilität ist eine Eigenschaft von Währungen. Eine Währung heißt **konvertibel**, wenn sie von In- wie Ausländern unbegrenzt in andere Währungen umgetauscht werden darf.

Конвертованість валют поділяється на:

- повну і часткову,
- внутрішню і зовнішню,
- за поточними операціями і за переміщенням капіталів і кредитів.

Повна конвертованість валюти означає її вільний обмін на іноземну валюту для всіх категорій власників у будь-якій формі і при всіх операціях без обмежень сум.

Часткова (обмежена) конвертованість означає, що обмін дозволяється тільки для певних власників або по певних видах операцій.

Конвертованість внутрішня – вільний обмін національної валюти на іноземну для резидентів (юридичних і фізичних осіб даної країни) та вільні платежі їх за кордоном.

Конвертованість зовнішня – вільне нагромадження даної валюти на рахунках нерезидентів (юридичних і фізичних осіб іншої країни) переказ її за кордоном чи конвертації в іншу валюту.

Кожен із видів є частковою (обмеженою) конвертованістю валюти. Більш доступною для запровадження є зовнішня конвертованість оскільки вона

сама по собі зумовляє приплив в країну іноземної валюти для нерезидентів.

Конвертованість за поточними операціями – означає, що національна валюта вільно обмінюється тільки для забезпечення повсякденної зовнішньоекономічної діяльності учасників міжнародних відносин (торгівля, страхування транспорт, туризм та інше).

Складнішим для забезпечення є **конвертованість валюти за операціями, пов'язаними з переказом капіталів і кредитів**.

Умовою конвертованості є: розвинена грошова і банківська системи; відлагоджений ринковий механізм; нагромаджений певний золотовалютний резерв; свобода експортно-імпорتنих операцій тощо.

2. Рівноважний валютний курс

Іноземна валюта, як і будь-який інший товар має ціну, яка встановлюється на валютному ринку під впливом попиту і пропозиції. В залежності від ринкових умов вона може зростати в ціні, або навпроти, знецінюватись, девальвувати.

Der Geldmarkt befindet sich im **Gleichgewicht**, wenn das reale Geldangebot gleich der **aggregierten realen Geldnachfrage** ist. Bei gegebenem Preisniveau und gegebener realer Produktion senkt eine Erhöhung der Geldmenge den Zinssatz und ein Sinken der Geldmenge hebt den Zinssatz. Ein Anstieg der realen Produktion hebt bei gegebenem Preisniveau den Zinssatz, ein Sinken der realen Produktion hat die entgegengesetzte Wirkung. Eine Erhöhung der Geldmenge senkt den Inlandszinssatz und führt daher (auch bei gleich bleibenden Wechselkurerwartungen) zu einer Abwertung der einheimischen Währung im Devisenmarkt. In ähnlicher Weise führt ein Sinken der inländischen Geldmenge zu einer Aufwertung der Inlandswährung gegenüber Auslandswährung.

На тлі здійснення міжнародних операцій нерезиденти країни мають потребу у купівлі національної валюти, а резиденти – іноземної. Попит резидентів на іноземну валюту полягає в тому, що їм потрібно оплатити імпорту іноземних товарів, купівлю іноземних цінних паперів, придбати нерухомість за кордоном або просто вони прагнуть заробити на зміні валютних курсів. Якщо припустити, що обсяг сукупного попиту резидентів, рівень цін всередині країни і за кордоном залишаються постійними і міжнародний рух капіталу відсутній. Тим самим попит на іноземну валюту визначається лише вартістю імпорту товарів. Якщо іноземна валюта є дорогою і за її одиницю треба віддати багато національної валюти, то попит на неї, як і на будь-який інший товар у цьому випадку, буде низьким. Якщо іноземна валюта дешевшає, то все менше національної валюти треба віддати за її одиницю з боку резидентів і попит на неї з боку резидентів зростає. Іншими словами, **при зростанні курсу іноземної валюти попит на неї скорочується, а при падінні – збільшується.**

Die Annahme, dass das Preisniveau in **kurzer Frist** feststeht, kommt der Realität in Ländern mit mäßiger Inflation recht nahe, führt aber hinsichtlich der **langen Frist** in die Irre. Dauerhafte Veränderungen der Geldmenge verschieben das **langfristige Gleichgewicht** des Preisniveaus proportional in dieselbe Richtung, haben jedoch in langer Frist keine Auswirkungen auf die Produktionsmenge, den Zinssatz oder die relativen Preise. Ein wichtiger Geldpreis, dessen langfristiges Gleichgewichtsniveau sich proportional zu einer dauerhaften Erhöhung der Geldmenge verändert, ist der Wechselkurs als Preis einer Auslandswährung in Inlandswährung.

Пропозиція іноземної валюти приходить з-за кордону, та з тих країн, для яких ця валюта є національною.

Die Verpflichtung zur **Fixierung eines Wechselkurses** zwingt die Zentralbank zur Aufgabe ihrer Fähigkeit, die Konjunktur durch geldpolitische Maßnahmen zu stabilisieren. Ein Ankauf einheimischer Vermögenswerte durch die **Zentralbank** führt zu einer Abnahme ihrer offiziellen Währungsreserven in gleichem Umfang, sodass Geldangebot und Produktion unberührt bleiben. Entsprechend führt ein Verkauf von Inlandsaktiva durch die Zentralbank zu einem Anstieg der Währungsreserven in gleichem Umfang, hat jedoch keine weiteren Wirkungen.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке валютний курс? Як розуміють пряме і обернене котирування? Яка відмінність між поняттями ціна валюти та купівельна сила валюти?
2. Що таке крос-курс і які є правила для його розрахунку?
3. Що таке рівновага на валютному ринку?

Поясніть це з точки зору короткострокового та довгострокового регулювання.

Завдання для самостійної роботи:

1. Припустимо, що курс японської єни та американського долара встановився $200\text{¥} = 1\text{\$}$ і Ви – валютний трейдер із США – купуєте облігації уряду Японії на суму $200000\text{ \$}$ з виплатою 12,5% річних. Визначте доходи від інвестицій у цінні папери за рік, якщо в кінці року єна здешевлюється відносно долара на 25%.

2. Компанія «Фольксваген» уклала угоду на поставку до США партії автомобілів за ціною $10000\text{ \$}$. Валютний курс на момент укладення угоди становив $1,1\text{\$} = 1\text{€}$. Витрати виробництва на 1 автомобіль склали 6000 € . Розрахуйте: а) як зміниться прибуток експортерів в євро, якщо курс євро зросте на 25%; б) як зміниться прибуток експортерів в євро, якщо курс долара зросте на 15%.

§ 14. Теорії валютного курсу

§ 14. Theorie des Wechselkurses der Währung

Сутність та еволюція міжнародних валютних відносин.
Буржуазні та реформістські теорії валютно-фінансових відносин капіталізму.

Закон однієї ціни. Теорія паритету купівельної спроможності (абсолютний та відносний ПКС).

Теорія паритету процентних ставок.

Математична (функціональна) інтерпретація зв'язку валютного курсу, грошової маси, рівня цін і реального національного доходу. Ефект І.Фішера.

Wörterverzeichnis:

-
-
-
-
-
-
-
-

Обмінні курси валют, являючи собою результат взаємодії попиту і пропозиції валюти на світовому валютному ринку, здійснюють істотний вплив на стін світової валютної системи.

Зокрема, валютний курс, визначаючи характер руху товарів між країнами, здійснює безпосередню дію на фінансові результати функціонування міжнародних компаній. Так, раніше прибуткові контракти можуть несподівано обернутись для них суттєвими збитками, якщо обмінний курс зміниться в несприятливому напрямку. Тому в цих умовах велику роль відіграють такі заходи застереження, як валютне прогнозування (коротко- (експорт-імпорт), середньо- (цінова, ресурсна, інвестиційна політика) та довгострокові (пряме інвестування в крупні промислові проекти)).

Фундаментальну основу для валютного прогнозування та для прийняття заходів щодо валютного регулювання складають теорії валютного курсу, основними серед яких є:

- 1) Теорії паритету купівельної спроможності
- 2) Теорії паритету процентних ставок

Теорії паритетів купівельної спроможності базуються на так званому Законі однієї ціни, у зв'язку з яким ідентичні товари повинні мати одну і ту саму ціну на усіх ринках. В іншому випадку підприємці з метою отримання прибутку будуть купувати відповідні товари на ринку з низькими цінами, і продавати там, де ціни є вищими.

Паритет купівельної спроможності – це рівність купівельної спроможності різних валют при незмінному рівні цін в кожній з країн.

Наприклад, якщо середні ціни в гривнях в Україні в 6 разів вище, ніж у США, то обмінний курс гривні до долара має бути 6 грн. / дол. Цей висновок ґрунтується на припущенні про те, що в умовах досконалої конкуренції (повної відсутності транспортних витрат і міждержавних торгових бар'єрів) однаковий товар буде продаватися за одну і ту ж ціну на ринках різних країн. Тим самим якщо товар у США коштує 1 дол., то при курсі 6 грн. / дол. в Україні він повинен коштувати 6 гривень. Якщо ж з якихось причин курс гривні впаде до 12 грн. / дол., то той же товар повинен коштувати в Україні вже 12 грн. Якщо ж він продовжує коштувати 6 грн., то стає вигідним купити його в Україні за 6 грн. і перепродати в США по $12:6 = 2$ дол., отримавши 100% прибутку за кожен одиницю (!). У результаті товарного арбітражу зростання попиту на дешевий товар підніме його ціну в Україні, зростання пропозиції цього товару знизить його ціну в США, що призведе до подорожчання гривні, чи зниження валютного курсу гривні до його колишнього рівня – 6 грн. / дол. Тобто процес арбітражу продовжуватиметься до тих пір, поки ціни на обидвох ринках не вирівняються, а валютні курси врівноважаться на колишніх значеннях (наприклад, банани в Еквадорі будуть коштувати дешевше, ніж в Україні, але розходження цін буде незначним і відображати лише транспортні чи трансакційні витрати).

Отже, закон однієї ціни (Einheitspreisgesetz) звучить так: в умовах досконалої конкуренції один і той самий товар у різних країнах має однакову ціну, якщо вона виражена в одній і тій же валюті.

Gesetz der Preiseinheitlichkeit (auch: Einheitspreisgesetz) besagt dass in Märkten mit vollständigem Wettbewerb, in denen es weder Transportkosten noch offizielle Handelsbeschränkungen (z.B. Zölle) gibt, identischer Güter in verschiedenen Ländern zum selbem Preis verkauft werden, wenn ihre Preise in derselben Währung ausgedrückt sind.

Якщо P_d^i - ціна товару всередині країни, P_f^i - ціна того ж товару за кордоном, $E_{d/f}$ - валютний курс, то закон однієї ціни виражається наступною формулою:

$$P_d^i = E_{d/f} \times P_f^i,$$

звідки валютний курс виражається як:

$$E_{d/f} = \frac{P_d^i}{P_f^i}.$$

Якщо, наприклад ціна на джинси в Німеччині складає 10 євро за пару, а ціна євро складає 10 грн., то ціна на джинси в Україні повинна становити 100 грн.

Абсолютний ПКС

Купівельна спроможність національної валюти кожної країни залежить від рівня її внутрішніх цін. Відштовхуючись від ідей Д. Рікардо про порівняльні переваги, можна з відомою мірою умовності стверджувати, що в результаті зростання внутрішніх цін купівельна спроможність національної валюти повинна скоротитися, що призведе до пропорційного знецінення її валютного курсу. Якщо рівень внутрішніх цін знижується, то купівельна спроможність національної валюти зростає, що призводить до пропорційного зростання її валютного курсу.

Die Theorie der Kaufkraftparität besagt, dass der Wechselkurs zwischen den Währungen zweier Länder deren Preisniveaueverhältnis wiedergibt.

Теорія абсолютного ПКС (absolute PPP theory) - обмінний курс між валютами двох країн дорівнює співвідношенню рівнів цін у цих країнах.

Якщо P_d - рівень внутрішніх цін, P_f - рівень цін за кордоном, $E_{d/f}$ - валютний курс, то валютний курс на основі теорії абсолютного ПКС виражається наступною формулою:

$$E_{df} = \frac{P_d}{P_f}$$

Корисна сторона теорії абсолютного ПКС полягає в тому, що вона чітко вказує спосіб зміцнення курсу національної валюти - зниження внутрішньої інфляції і зміцнення купівельної спроможності національної валюти всередині країни. Однак у своєму первісному вигляді теорія абсолютного ПКС практично не застосовується з тих же причин, що і закон однієї ціни: важко скласти кошики з абсолютно однакових товарів, що продаються в різних країнах; транспортні витрати і державні обмеження на торгівлю роблять конкуренцію на світовому ринку недосконалою; існує безліч неторгових товарів, ціна яких впливає на рівень внутрішніх цін, але які ніколи не потрапляють в міжнародний оборот.

Die Aussage, dass die Wechselkurse gleich den relativen Preisniveaus sind, wird auch als **absolute KKP** bezeichnet. Die absolute KKP impliziert eine These, die als **relative KKP** bezeichnet wird. Sie besagt, dass sich der Wechselkurs zweier Währungen innerhalb einer beliebigen Zeitspanne um den gleichen Prozentsatz ändert wie die Preisniveaudifferenz zwischen ihren Ländern.

Відносний ПКС

Найбільше практичне значення теорія ПКС має в відносному аспекті. Її ідея полягає у тому, що для більшої надійності зміни валютного курсу зіставлятися повинні не абсолютні рівні цін в двох країнах, а їх відносні величини - зміна з плином часу.

Теорія відносного ПКС (PPP theory) - зміна обмінного курсу між валютами двох країн пропорційна відносній зміні рівня цін в цих країнах.

Якщо P_{ukr}^0 - рівень внутрішніх цін у базовому році, P_{deu}^0 - рівень цін за кордоном у базовому році, $S_{d/f}^0$ - валютний курс в базовому році, P_{ukr}^1 - рівень внутрішніх цін в поточному році, P_{deu}^1 - рівень цін за кордоном в поточному році, $S_{d/f}^t$ валютний курс у поточному році, то валютний курс на основі теорії відносного ПКС виражається наступною формулою:

$$S_0(\text{UAH/EUR}) = P_{ukr}(0) / P_{deu}(0)$$

$$S_t(\text{UAH/EUR}) = P_{ukr}(t) / P_{deu}(t)$$

Поділивши частини рівняння одне на одне, отримаємо

$$\frac{S_t(\text{UAH}/\text{EUR}) = P_{\text{ukr}}(t) / P_{\text{ukr}}(0)}{S_0(\text{UAH}/\text{EUR}) = P_{\text{deu}}(t) / P_{\text{deu}}(0)}$$

Отриману рівність як правило записують в показниках рівня інфляції:

$$\frac{P_{\text{ukr}}(t) / P_{\text{ukr}}(0) = 1 + i_{\text{ukr}}}{P_{\text{deu}}(t) / P_{\text{deu}}(0) = 1 + i_{\text{deu}}},$$

де i – рівні інфляції у двох країнах відповідно.

В кінцевому варіанті математичний вираз відносного ПКС має вигляд:

$$\frac{S_t(\text{UAH}/\text{EUR}) = 1 + i_{\text{ukr}}}{S_0(\text{UAH}/\text{EUR}) = 1 + i_{\text{deu}}}$$

Приклад. Припустимо, що на початку 2004 року, курс євро становив 9,4 грн. при прогнозованих темпах інфляції в Україні на рівні 20%, а в Німеччині – 4% в рік. Тоді у відповідності з теорією ПКС прогнозний курс євро на кінець 2007 року досягне:

$$\frac{S_{2004} = 1 + 0,2}{9,4 = 1 + 0,04}$$

$$S_{2004} = 10,84 \text{ грн.}$$

Представимо відносний ПКС також в виді процентної зміни в обмінному курсі за аналізований період. Віднімемо одиницю з обидвох частин виразу:

$$\text{Тоді } S_t - S_0 / S_0 = i_{\text{ukr}} - i_{\text{deu}} / 1 + i_{\text{deu}}$$

В умовах, коли $1 + i_{\text{deu}}$ наближається до одиниці (рівні інфляції є вкрай низькими), процентна зміна обмінного курсу валют може бути розрахована як різниця в рівнях інфляції в двох країнах:

$$S_t - S_0 / S_0 = i_{\text{ukr}} - i_{\text{deu}}$$

Якщо теорії макроекономічного балансу і ПКС визначають довгострокові перспективи розвитку валютного курсу, то його короткострокові коливання краще піддаються поясненню з допомогою грошових і пов'язаних з нею теорій валютного курсу. Найбільш широким є підхід, відповідно до якого у інвестора є вибір, тримати чи свої накопичення у вигляді готівкових грошей, які не приносять доходу, або ж вкласти їх у будь-які активи (банківські грошові депозити всередині країни та за кордоном, державні чи приватні, національні або іноземні цінні папери, нерухомість, золото, картини великих майстрів, антикварні меблі

тощо), які, з його точки зору, подорожчають у майбутньому і принесуть прибуток.

Ціни товарів, як було показано вище, змінюються з деяким часовим лагом після того, як змінилися відповідні макроекономічні умови, і не встигають за зміною валютного курсу. Це пов'язано з тим, що економіці потрібен якийсь час, щоб пристосуватися до нового рівня грошової маси (прийняти рішення про збільшення зарплати держслужбовцям і пенсій, перерахувати витрати та ін.). Процентна ставка, що представляє собою дохід на фінансові активи, що приносять дохід, так само, як і валютний курс, значно швидше реагує на зміну макроекономічних умов. Припустимо, що інвестор не хоче тримати свої гроші готівкою і не отримувати відсотки і прагне вкласти їх в приносять відсоток фінансові активи. У нього є альтернатива - інвестувати у себе в країні в національній валюті або за кордоном в іноземній валюті. Для цього йому потрібно врахувати, як мінімум, три економічні показники: процентну ставку у себе в країні, процентну ставку за кордоном і динаміку валютного курсу.

Monetärer Ansatz der Wechselkursbestimmung

Правило іноземних інвестицій (foreign investment rule) - дохід на іноземні інвестиції в національній валюті дорівнює сумі / різниці відсоткової ставки за кордоном і відсотка знецінення / зростання курсу національної валюти.

Позначимо:

r_d - процентна ставка усередині країни (domestic interest rate):

r_f - процентна ставка за кордоном (foreign interest rate):

S_t - обмінний курс національної валюти в момент часу t :

S_{t+1} - обмінний курс національної валюти в момент часу $t+1$ у майбутньому (форвардний курс);

μ - очікуваний дохід від інвестицій (expected investment revenues), вважаючи при цьому, що період котирування процентної ставки і форвардного курсу один і той же, наприклад відсоток по 3-місячних державних облігаціях і форвардний курс на три місяці вперед. Тоді очікуваний дохід (μ) від інвестицій в іноземні цінні папери складе:

$$\mu = r_f + \frac{E_{t+1} - E_t}{E_t}$$

Щоб прийняти рішення про те, де - у себе вдома чи за кордоном - вигідніше інвестувати, необхідно порівняти процентну ставку всередині країни з очікуваним доходом при інвестиції за кордон, тобто:

$$\begin{aligned} \Delta \mu &= r_d - \left(r_f + \frac{E_{t+1} - E_t}{E_t} \right) = & (3.7) \\ &= r_d - r_f - \left(\frac{E_{t+1} - E_t}{E_t} \right). \end{aligned}$$

Якщо різниця позитивна, то інвестиції всередині країни вигідніше і ніякого сенсу інвестувати за кордон немає, якщо різниця негативна, інвестиції за кордоном приносять більший дохід. Зауважимо, що дрібна частина рівняння може бути як позитивною, якщо очікуваний в майбутньому курс національної валюти падає (тобто його числове значення більше), ніж в поточному періоді, так і негативною, якщо очікуваний в майбутньому курс національної валюти зростає. Це означає, що зміна курсу в майбутньому позначиться на оцінці прибутковості вкладень.

Паритет процентних ставок

Описана вище ситуація, коли з урахуванням змін валютного курсу вкладення грошей в активи в різних країнах приносять різні доходи, означає, що ринок не перебуває у стані рівноваги: гроші будуть переміщатися в ті країни, де процентна ставка вище.

Приклад. Американські банки виплачують за депозитами 12% річних в доларах, в той час як швейцарські банки – 8% річних у шв. франках. При цьому обмінний курс валют в базисному періоді складає $S_0 = 2 \text{ CHF/USD}$. Звичайно при цих умовах інвестори поспнуть переміщувати свої капітали з Швейцарії у США, де дохідність грошей вища. При цьому на ринку стане продаватись більше шв. франків, а купуватись більше доларів. Звичайно, загальні результати рішення інвесторів на користь американських банків будуть сильно залежати від динаміки обмінного курсу валют через рік на момент отримання вкладів з депозитних рахунків. Припустивши, що долар знеціниться відносно франка, це позбавить інвесторів не лише їх прибутку, але й може призвести до втрати частини їх капіталів. Тому, ризик несподіваної зміни валютного курсу не на користь інвестору повинен бути знівельованим.

+ 2000 фр.

- 2000 фр. + 1000 дол.

+ 12%
 1120 дол.
 2240 фр.
 - 8%
 - 2160 фр.
 + 2240 фр.
 + 80 фр. (фінансовий результат форвардної угоди).

У принципі можлива ситуація, коли грошовий ринок опиниться в стані повного балансу, коли вкладення в активи всередині країни і за кордоном будуть приносити один і той же відсоток з урахуванням змін у валютному курсі. Тому для потенційних інвесторів буде принципово байдуже, в активах якої країни тримати свої заощадження.

Паритет процентних ставок (interest rate parity) - такий рівень процентних ставок усередині країни і за кордоном, при якому рівні за розміром депозити в кожній з них дають однаковий дохід при переведенні в одну валюту.

Der Devisenmarkt befindet sich im Gleichgewicht, wenn die Einlagen in allen Währungen dieselbe erwartete Rendite bieten. Diese Gleichheit der erwarteten Renditen auf Einlagen in zwei beliebigen Währungen, gemessen in derselben Währung, bezeichnet man als **Zinsparität**.

Математично паритет процентних ставок можна представити таким чином. Інвестуючи гроші у фінансові активи, інвестор може заробити у себе в країні $(1 + r)$ у національній валюті. Але щоб інвестувати за кордоном, йому спочатку треба обміняти свою валюту на іноземну і тільки потім купити на неї іноземні цінні папери.

Так, взявши в швейцарському банку 1 франк позики, інвестор вкладе в американський банк $1 / S_0$ (CHF/USD) доларів. До кінця інвестиційного періоду (наприклад, року) ця сума складе:

$1 / S_0$ (CHF/USD) * $(1 + r_{\text{usd}})$ = $1 + r_{\text{usd}} / S_0$ (CHF/USD) доларів

Перевівши цю суму у франки за форвардним курсом S_t (CHF/USD), вона буде еквівалентна

$1 + r_{\text{usd}} / S_0$ (CHF/USD) * S_t (CHF/USD) франків

Якщо немає умов для покриття процентного арбітражу, отримана сума повинна дорівнювати $(1 + r_{\text{CHF}})$, тобто сумі, яка

буде виплачена в кінці року швейцарському банку за позику в 1 франк.

Звідси співвідношення паритету процентних ставок можна записати наступним чином:

$$S_t (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = (1 + r_{\text{CHF}}) / (1 + r_{\text{USD}})$$

Відмінуємо одиницю від обидвох частин рівняння і отримаємо:

$$S_t (\text{CHF/USD}) - S_0 (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = (r_{\text{CHF}} - r_{\text{USD}}) / (1 + r_{\text{USD}})$$

Таким чином, паритет процентних ставок встановлює, що на досконалих фінансових ринках відносна форвардна знижка чи премія до спот-курсу дорівнює відносній різниці між двома відповідними ставками процента.

За умови незначної величини r_{USD} форвардна знижка (чи премія) приблизно дорівнює абсолютній різниці процентних ставок в двох країнах.

$$S_t (\text{CHF/USD}) - S_0 (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = r_{\text{CHF}} - r_{\text{USD}}$$

Перевіримо на прикладі.

$$S_t (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = (1 + r_{\text{CHF}}) / (1 + r_{\text{USD}})$$

$$S_t (\text{CHF/USD}) / 2 = (1 + 0,08) / (1 + 0,12)$$

$$S_t (\text{CHF/USD}) = 1,9286 \text{ фр.}$$

Отже, форвардний курс повинен складати 1,9286 фр. за долар, інакше буде існувати потенційна можливість арбітражу.

Процентна знижка на долар при цьому становить:

$$S_t (\text{CHF/USD}) - S_0 (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = r_{\text{CHF}} - r_{\text{USD}}$$

$$S_t (\text{CHF/USD}) - S_0 (\text{CHF/USD}) / S_0 (\text{CHF/USD}) = 0,08 - 0,12 = -0,04 \text{ (або } -4\%).$$

Таким чином, відповідно до підходу до визначення валютного курсу через правило іноземних інвестицій, валютний ринок двох країн знаходиться в рівновазі тоді, коли між ними існує паритет процентних ставок.

Підсумовуючи правило паритету процентних ставок, тобто якщо вважати, що валютний курс визначається співвідношенням дохідності депозитів у різних країнах, то при існуванні паритету процентних ставок справедливо наступне:

- курс національної валюти зростає при зростанні національних процентних ставок, при падінні процентних ставок за кордоном і при зростанні очікуваного в майбутньому курсу національної валюти;

- курс національної валюти падає при падінні національних процентних ставок, при зростанні процентних ставок за кордоном

і при падінні очікуваного в майбутньому курсу національної валюти.

Ефект Фішера

Теорія паритету процентних ставок як основи визначення валютного курсу в майбутньому була б неповною, якщо не врахувати вплив інфляції. Із загальної економічної теорії відомо, що номінальна процентна ставка завжди включає очікуваний рівень інфляції, з тим, щоб дохід банку за кредитами, що надаються завжди був позитивним. Інвестори, вибираючи, в якій країні і в якій валюті вкласти капітал, обов'язково оцінюють темп прийдешнього знецінення цієї валюти, щоб отримати позитивний відсоток. Як відомо, інвестора цікавить реальна процентна ставка - номінальна процентна ставка, оголошена банком, мінус темп інфляції. Вперше зв'язок між процентною ставкою і темпом інфляції чітко описав І. Фішер.

І. Фішер показав, що зростання прогнозованого рівня інфляції призводить до пропорційного зростання процентних ставок і, навпаки, зниження рівня прогнозованої інфляції веде до зниження рівня процентних ставок. Зазвичай цю закономірність, що відноситься до однієї країни, і називають ефектом Фішера. Однак, використовуючи знання про відносний ПКС і паритет процентних ставок, можна визначити закономірності зміни валютного курсу виходячи з відносних змін інфляції і процентних ставок між двома країнами. Згадаймо, що, з одного боку, у відповідності з теорією відносного ПКС зміна обмінного курсу між валютами двох країн пропорційна відносній зміні рівня цін (інфляції) у цих країнах. З іншого боку, з умови паритету процентних ставок випливає, що зміна обмінного курсу між валютами двох країн дорівнює різниці процентних ставок між цими країнами. Об'єднуючи ці умови в одне рівняння, можна встановити закономірність зміни валютного курсу, яка пояснює ефект Фішера в його початковому тлумаченні.

Bei ansonsten gleichen Bedingungen ein Anstieg der erwarteten Inflationsrate eines Landes den Zinssatz auf Einlagen in seiner Währung langfristig im gleichen Verhältnis wachsen lässt. Entsprechend bewirkt ein Rückgang der erwarteten Inflationsrate langfristig eine Senkung der Zinsraten. Diese langfristige Beziehung bezeichnet man als **Fischer-Effekt**.

Ефект Фішера (the Fisher effect) - у довгостроковій перспективі зміна рівня валютного курсу дорівнює різниці процентних ставок між двома країнами і різниці прогнозованих у них темпів інфляції:

$$r_d - r_f = \pi_d - \pi_f = \frac{E_{t+1} - E_t}{E_t}$$

Формула Фішера встановлює прямий зв'язок між номінальною процентною ставкою, темпом інфляції і валютним курсом: зміна валютного курсу дорівнює різниці в рівнях інфляції між країнами і дорівнює різниці в рівнях номінальних процентних ставок у них. Більш високий темп інфляції всередині країни, ніж за кордоном, призводить до визначення місцевими банками більш високих процентних ставок, ніж за кордоном, оскільки в них закладено інфляційні очікування, що, у свою чергу, веде до знецінення національної валюти порівняно з іноземною. Процентна ставка усередині країни повинна дорівнювати відсотковій ставці за кордоном плюс відсоток знецінення національної валюти за той час, на який встановлено процентну ставку.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке теорія паритету купівельної спроможності? Як вона пов'язана із законом єдиної ціни?
2. Роз'ясніть правило іноземних інвестицій та його взаємозв'язок із теорією процентних ставок.
3. У чому полягає ефект Фішера? Для однієї країни? Для декількох країн?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте паритет купівельної спроможності української гривні та американського долара, якщо умовний споживчий кошик з трьох товарів має вигляд:

Країна	Товар					
	Ціна			Кількість		
	A	B	C	A	B	C
Україна	5	10	100	100	20	10
США	0,1	1,0	2,0	100	20	10

2. Однакові за якістю та споживчим властивостям канцелярські набори коштують: 28000 рублів у Росії, 14000 гривень в Україні. Спираючись на обмінний курс 1 руб. = 0,25 грн. визначте: а) реальний обмінний курс валют; б) як зміниться реальний обмінний

курс, якщо у результаті інфляції в Україні вартість набору зросте на 25%, а номінальний курс залишиться попереднім; в) як повинен змінитись номінальний курс рубля, щоб реальний обмінний курс після підвищення цін в Україні залишився попереднім?

§ 15. Міжнародна валютно-фінансова система

§ 15. Internationale Währungssystem

Характеристика світової валютної системи:
макроекономічний аналіз.

Національні і міжнародні валютні системи та їх елементи.
Еволюція світової валютної системи. Система золотого стандарту. Система золото доларового стандарту. Сучасна валютна система.

Світова фінансово-економічна криза: витоки та наслідки.
Особливості становлення європейської валютної системи.
Криза європейської валютної системи.

Wörterverzeichnis:

- Außewirtschaftliches Gleichgewicht
- Binnenwirtschaftliches Gleichgewicht
- Bretton-Woods-Abkommen
- Goldautomatismus
- Internationaler Währungsfonds (IWF)
- Zahlungsbilanzgleichgewicht
- feste/flexible Wechselkurse

Міжнародна макроекономіка в більшій мірі, ніж міжнародна мікроекономіка відірвана від виробництва та торгівлі товарами та послугами, а також від руху факторів виробництва. В основі її функціонування лежить існуюча валютно-фінансова система, яка опосередковує зв'язки між окремими суб'єктами в міжнародній

економіці. При цьому, основною метою макроекономічної політики є забезпечення внутрішньої та зовнішньої рівноваги.

Die Ziele der politischen Entscheidungsträger offener Volkswirtschaften sind das binnenwirtschaftliche und außenwirtschaftliche Gleichgewicht. Das **binnenwirtschaftliche Gleichgewicht** erfordert, einfach definiert, die Vollbeschäftigung der Ressourcen eines Landes und innere Preisniveaustabilität. Das **außenwirtschaftliche Gleichgewicht** ist hergestellt, wenn die Leistungsbilanz eines Landes weder ein so hohes Defizit aufweist, dass das Land künftig seine Schulden gegenüber dem Ausland nicht zurückzahlen kann, noch einen so hohen Überschuss, dass das Ausland in diese Lage gerät.

Валютно-фінансові відносини пов'язані з функціонуванням валютно-фінансових інструментів при здійсненні зовнішньої торгівлі, наданні економічної і технічної допомоги, наданні і отриманні за кордоном різного роду кредитів і позик, укладення угод щодо купівлі валюти та інше.

Отже, **міжнародна валютно-фінансова система** – це закріплена в міжнародних угодах форма організації валютно-фінансових відносин, які функціонують самостійно або обслуговують міжнародний рух товарів і факторів виробництва.

Розрізняють національний, регіональний (міжнародний) та світовий рівні функціонування валютно-фінансової системи.

Національна валютно-фінансова система – органічна частина системи грошових відносин окремих держав. Їх функціонування регулюється національним законодавством кожної країни. На основі такого законодавства встановлюється механізм взаємодії національних, і "світових" грошей, спосіб їх конвертованості, котирування та регулювання валютних курсів, формування та використання міжнародної ліквідності, золотовалютного запасу, кредитних ресурсів та ін.

Світова валютно-фінансова система – функціональна форма організації валютних відносин на найвищому рівні світогосподарських зв'язків. Розвиток їх регулюється відповідними міжнародними валютними угодами, а керування системою

забезпечується створеними на колективній основі міжнародними валютно-фінансовими банківськими установами та організаціями.

Отже, валютно-фінансова система є необхідною ланкою, яка дозволяє належним чином розвиватись міжнародній торгівлі товарами, фінансовими інструментами і руху факторів виробництва.

Вона складається з елементів 2-ох груп. Валютними елементами системи є національні валюти, умови їх взаємної конвертованості та обігу, валютний паритет, валютний курс і національні та міжнародні механізми його регулювання. Фінансовими елементами системи є міжнародні фінансові ринки і механізми торгівлі конкретними фінансовими інструментами – валютою, цінними паперами, кредитами. Механізми міжнародного фінансування є визначальними елементами макроекономічного корегування, яке здійснюється країнами в умовах відкритої економіки, і будуть детальніше розглянуті нами в подальших темах курсу.

Оскільки валютні елементи валютно-фінансової системи породжують цілий комплекс проблем, не пов'язані безпосередньо з фінансуванням, валютну систему зазвичай розглядають окремо.

Історія валютних систем є довгою та насиченою. Розвиток системи міжнародних валютних відносин можна умовно поділити на 4 етапи:

Золотий стандарт (1870-1914 рр.). Стихійно сформувалася на поч. XIX ст., а офіційно оформлена в 1867 р. в Парижі, тому іншою назвою даної валютної системи є Паризька.

Основні принципи:

а) використання золота як єдиного міжнародного резервно-платіжного засобу;

б) фіксація золотого вмісту національних валют і їх розміру на золото;

в) встановлення обмінного курсу валют на основі золотого паритету;

г) вільна міграція золота між країнами;

д) коливання обмінних курсів у вузьких рамках золотих точок, які залежать від величини затрат на вивезення золота для обміну на іноземну валюту.

Unter dem **Goldstandard** ist ein Währungssystem zu verstehen, das auf dem Wert des Goldes basiert. Realisiert wird dies, indem Münzen aus Gold in Umlauf gesetzt oder Banknoten auf Goldeinheiten ausgestellt werden. Die Banken garantieren einen Preis zwischen der Geldeinheit und dem Gold. **Der internationale Goldstandard** ist mit einer Fixierung der relativen Preise der einzelnen Währungen verbunden, was zu einem fixierten nominalen Wechselkurs führt. Bei dem reinen Goldstandard entspricht die Geldmenge wertgleich dem Goldbestand eines Landes. Das Währungsregime des Goldstandards war **von 1870 bis zum Ersten Weltkrieg** vorherrschend.

Міжвоєнний (золотодевiзний) стандарт. Час великої депресії (1918-1939 рр.) Генуезька валютна система створена згідно рішення міжнародної конференції в Генуї в 1922 р.

Основні принципи:

а) використання національних кредитних грошей (девiзів) як міжнародних платіжно-резервних засобів (анг. фунт стер., фр. франк, дол. США);

б) вільний обмін провідних валют на золото, а всіх інших – на ці валюти;

в) вільне коливання валютних курсів без золотих точок;

Im Jahr 1922 einigte sich eine Gruppe von Länder – Großbritannien, Frankreich, Italien und Japan – auf der **internationalen Wirtschaftskonferenz in Genua** auf ein Programm, das die allgemeine Rückkehr zum Goldstandard und die Zusammenarbeit der Zentralbanken im Interesse außen- und binnenwirtschaftlicher Ziele vorsah. In der Erkenntnis, dass das Goldangebot eventuell nicht ausreichen würde, um die Nachfrage der Zentralbanken nach Währungsreserven zu befriedigen, beschloss die Konferenz von Genua einen eingeschränkten **Gold-Devisen-Standard**, demzufolge kleinere Länder auch die Währungen mehrerer großer Länder, deren Währungsreserven ausschließlich aus Goldbestehen würden, als eigene Reserven halten konnten.

Золотовалютний стандарт (1944 рр.). Бреттонвудська валютна система оформлена в 1944 р. на спеціальній валютно-фінансовій конференції ООН.

Основні принципи:

- а) збереження ролі золота як загального еквівалента;
- б) закріплення ролі основних резервних валют на золотом за фіксованим курсом;
- в) обов'язковий розмін резервних валют на золото за фіксованим курсом;
- г) фіксація ринкової ціни на золото на рівні 35 USD за 1 трійську унцію (= 31,1 г);
- д) заборона вільної купівлі і продажу золота (крім ЦБ);
- е) встановлення країнами-членами твердих паритетів власних валют стосовно USD (+/- 1%)
- є) порівнювання валют одна з одною та здійснення їх обміну на основі фіксованих паритетів до USD;
- ж) створені Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).

Кількаразова девальвація долара у 70-ті роки та стрімке зростання ціни золота спонукали президента США Р.Ніксона у 1973 р. відмінити обмін валют на золото.

Im Juli 1944 trafen sich Vertreter von 44 Nationen in Bretton Woods (New Hampshire), wo sie das Abkommen über die Gründung des **Internationalen Währungsfonds (IWF)** aufsetzten und unterzeichneten. Das durch das **Bretton-Woods-Abkommen** geschaffene System sah feste Wechselkurse gegenüber dem US-Dollar und einen unveränderlichen Dollarpreis für Gold vor: 35 Dollar pro Feinunze (31,1 Gramm).

IV etап. Сучасна валютна система. Основні принципи затверджені на Ямайській (Кінгстонській) конференції країн-членів МВФ у 1976 р.

Основні принципи:

- а) відміна офіційної ціни золота і золотих паритетів;
- б) припинення обміну долара на золото для Центральних банків;
- в) вільне здійснення операцій з купівлі-продажу золота на ринку;
- г) визнання в якості міжнародних розрахункових засобів валют ін. країн та СДР;
- д) виконання МВФ функцій міждержавного валютного регулювання.

Der erste bedeutende institutionelle Schritt in Richtung einer europäischen Währungsunion war das **Europäische Währungssystem (EWS)**. Der mit dem EWS geschaffene Wechselkursmechanismus umfasste zunächst acht Mitgliedstaaten – Frankreich, Deutschland, Italien, Belgien, Dänemark, Irland, Luxemburg und die Niederlande – und trat im März 1979 in Kraft.

Результатом регіональної валютної інтеграції стало утворення Європейської валютної системи (ЄВС) і вона почала існувати на основі вже існуючих елементів міждержавного валютного регулювання, зокрема таких, як «Європейська змія», Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС), європейська розрахункова одиниця (ЕКЮ). Вона була створена у 1977 р. з метою стабілізації валютних курсів, а також зменшення

економічно залежності країн-учасниць від дестабілізуючого зовнішнього впливу.

Am 1. Januar 1999 führten elf EU-Länder die **Wirtschafts- und Währungsunion (WWU)** ein, indem sie den vom **Europäischen System der Zentralbanken (ESZB)** ausgegebenen **Euro** als gemeinsame Währung einführten. Der Übergang vom Festkurssystem des EWS zur WWU wurde im **Vertrag von Maastricht** festgelegt, den die europäischen Regierungschefs im Dezember 1991 unterzeichneten.

Отже, класифікація валютних систем базується на тому, який саме актив визнається резервним, тобто за допомогою якого активу можна врегулювати дисбаланси в міжнародних розрахунках. Такими активами впродовж різних історичних періодів були золото, долар, що обмінювався на золото за визначеним курсом, будь-які інші світові валюти, що слугували засобом міжнародних розрахунків, передусім вільноконвертовані.

Європейська валютна система почала своє офіційне існування в 1979 р. – створена країнами-членами ЄС зона скоординованого плавання по відношенню до долара курсів національних валют з метою забезпечення їх більшої стабільності.

ЄВС базувалася на трьох основних елементах:

1. Зобов'язання країн – членів підтримувати коливання ринкового курсу своїх валют у межах вузького діапазону (+/-2,25% взаємного центрального курсу), який розраховується для кожної пари національних валют, на основі їх власних центральних курсів, що вираженні в ЕКЮ;
2. ЄФВС базується на «кошику» національних валют;
3. Механізм надання кредитної і взаємної фінансової допомоги тим урядам, які переживають фінансові труднощі при підтримці ринкового курсу своєї валюти в межах узгодженого діапазону відхилень.

Запитання для самоконтролю:

1. Що визначає попит на іноземну валюту та її пропозицію? Яким чином встановлюється рівновага на ринку іноземної валюти в умовах фіксованого і плаваючого валютного курсу?
2. Якою була роль долара і золота в рамках Бреттон-Вудської системи? Чому у 1960-х рр. ця система перестала бути ефективною?
3. Назвіть основні етапи еволюції світової валютної системи у XIX-XX ст.

Завдання для самостійної роботи:

1. Великобританія входить до ЄС, однак валютою країни залишився фунт стерлінгів. Аналітичним шляхом виявіть макроекономічні розбіжності у показниках (інфляція, безробіття, реальний приріст ВВП) цієї країни та в середньому по ЄС. Поміркуйте, як би змінилась ситуація у випадку запровадження євро у Великобританії?

§ 16. Міжнародні валютні та фінансові ринки

§ 16. Internationale Finanz- und Währungsmärkte

Валютний ринок: функції та структура. Ринки провідних світових валют.

Валютні операції та механізми їх проведення. Валютний арбітраж та його різновиди. Міжнародна валютна ліквідність.

Глобалізація міжнародних фінансових потоків, сучасні фінансові інструменти і технології.

Міжнародні фінансові центри, передумови формування та порівняльна оцінка розвитку.

Структура та ключові тенденції розвитку міжнародного фінансового ринку.

Wörterverzeichnis:

- Finanzmarkt
- Devisenmarkt
- Geldmarkt
- Kredit- und Kapitalmarkt
- Arbitrage
- Derivate
-
-

Ефективне функціонування будь-якої ринкової економіки потребує добре розвинутого фінансового ринку. Фінансовий ринок являє собою економічні відносини, що виникають між продавцями і покупцями фінансових активів, а також економічні відносини, пов'язані з їх емісією та обігом.

Фінансовий ринок – це складна економічна система, що є:

— сферою прояву економічних відносин при розподілі доданої вартості та її реалізації шляхом обміну грошей на фінансові активи. Під фінансовими активами розуміють грошові зобов'язання та інвестиційні цінності. Інвестиційні цінності – це інструменти утворення фінансових ресурсів (цінні папери, валютні цінності, дорогоцінні метали, нерухомість та ін.);

— сферою прояву економічних відносин між продавцями і покупцями фінансових активів. На фінансовому ринку взаємодіють попит в особі покупця фінансових активів і пропозиція в особі продавця цих активів. Кожний з них має свої інтереси, що можуть збігатися або не збігатися. При збігу інтересів відбувається акт купівлі-продажу, дарування, застави фінансових активів. А це означає реалізацію вартості та споживчої вартості, укладених у даних активах;

— сферою прояву економічних відносин між вартістю і споживчою вартістю тих товарів, що обертаються на цьому ринку. Товари, що обертаються на фінансовому ринку, – це фінансові активи. До них належать гроші (як гривня, так і валюта), депозити, цінні папери різних видів, зобов'язання та борги (що навіть хочуть закласти в бюджет), позичковий капітал, дорогоцінні метали і дорого цінне каміння, об'єкти нерухомості.

Finanzmarkt ist ein Oberbegriff für alle Märkte, auf denen ein Handel mit Kapital stattfindet. Der Unterschied zum Gütermarkt liegt vor allem in der Zukunftsbezogenheit der erworbenen Rechtsansprüche und darin, dass ausschließlich Geldzahlungen – allenfalls ergänzt durch weitere Rechtsansprüche – getauscht werden. Der Finanzmarkt gliedert sich einerseits in nationale und internationale Finanzmärkte und andererseits, abhängig vom Gegenstand der gehandelten Finanzmittel, in **Geldmarkt, Kredit- und Kapitalmärkte** und den **Devisenmarkt**.

Отже, фінансовий ринок – це відносини між населенням, виробниками і державою щодо перерозподілу вільних грошових засобів на основі повної економічної самостійності, механізму саморегуляції ринкової економіки, внутрішньогалузевого і міжгалузевого переливу фінансових ресурсів. Сутність та роль фінансового ринку в економіці держави найбільш повно розкривається в його функціях, основними з яких є [2, с. 34]:

1) мотивована мобілізація заощаджень приватних осіб, приватного бізнесу, державних органів, зарубіжних інвесторів та трансформація акумульованих грошових коштів у позичковий та інвестиційний капітал;

2) реалізація вартості, втіленої у фінансових активах, та організація процесу доведення фінансових активів до споживачів (покупців, вкладників);

3) перерозподіл на взаємовигідних умовах грошових коштів підприємств з метою їх ефективнішого використання;

4) фінансове обслуговування учасників економічного кругообігу та фінансове забезпечення процесів інвестування у виробництво, розширення виробництва та дольової участі на основі визначення найбільш ефективних напрямів використання капіталу в інвестиційній сфері;

5) вплив на грошовий обіг та прискорення обороту капіталу, що сприяє активізації економічних процесів;

6) формування ринкових цін на окремі види фінансових активів;

7) страхова діяльність та формування умов для мінімізації фінансових та комерційних ризиків;

8) операції, пов'язані з експортом імпортом фінансових активів; інші фінансові операції, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю;

9) кредитування уряду, місцевих органів самоврядування шляхом розміщення урядових та муніципальних цінних паперів;

10) розподіл державних кредитних ресурсів і розміщення їх серед учасників економічного кругообігу тощо.

Вищеназвані функції фінансовий ринок здійснює переважно через: відкриття банківських рахунків і заснування спеціальних фондів (пенсійних, страхових тощо); надання банківських кредитів, комерційних та інших позичок; здійснення операцій із цінними паперами підприємств та держави (акціями, облігаціями) тощо.

Забезпечуючи мобілізацію, розподіл і ефективно використання вільного капіталу, забезпечення в найкоротші терміни потреби в ньому окремих господарюючих суб'єктів, фінансовий ринок сприяє прискоренню обороту використаного капіталу, кожний цикл якого генерує додатковий прибуток і приріст національного доходу в цілому. Ці функції й обумовлюють структуру фінансового ринку.

Усі складові фінансового ринку знаходяться у тісній взаємозалежності і взаємодії. Однак, не всі елементи фінансових ресурсів світу перебувають в обігу на світовому фінансовому ринку. Так, фінансова допомога надається хоча і з врахуванням становища її реципієнтів на ньому, однак не за законами попиту і пропозиції, а за дотримання реципієнтами певних економічних умов. Що стосується золотовалютних резервів, то вони лише в окремих випадках були в обігу на світовому фінансовому ринку, коли цього вимагало складне фінансове становище їхніх власників.

Фінансовий ринок підрозділяється на грошовий ринок і ринок капіталів. Під грошовим ринком розуміється ринок короткострокових кредитних операцій (до одного року). У свою чергу, грошовий ринок поділяється звичайно на обліковий, міжбанківський і валютний ринки [3, с. 13].

Sich in der Volkswirtschaft andere Preise durch die Interaktion von Käufern und Verkäufern bilden, so werden auch die Wechselkurse von der Interaktion derjenigen Privathaushalte, Unternehmen und Finanzinstitutionen bestimmt, die zwecks internationaler Zahlungen Fremdwährungen kaufen und verkaufen. Der Markt, auf dem der Handel mit Fremdwährungen stattfindet, heißt **Devisenmarkt**.

Міжнародний фінансовий ринок – це ринок вільних, придатних для інвестування за межами свого утворення та походження грошових ресурсів, міграція яких перебуває під дією попиту та пропозиції, які існують в окремих країнах та регіонах, а також під контролем держав та міжнародних валютно-фінансових центрів. Ця міграція здійснюється вже більше двох століть у формі експорту та імпорту капіталу із країни в країну. Значення міжнародного фінансового ринку важко переоцінити, достатньо лише відмітити, що експорт капіталу із країн «Старого світу» таких, як Великобританія, Франція, Німеччина, став однією з головних причин економічного розвитку США, Канади, Австралії, Індії, Китаю та інших країн [1, с. 113].

Світовий фінансовий ринок являє собою систему ринкових відносин, що забезпечує нагромадження і перерозподіл фінансових ресурсів між країнами, регіонами, галузями та окремими суб'єктами господарювання. Він розвивається на основі національних фінансових ринків під безпосереднім впливом процесів міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації господарського життя, широкого застосування інформаційних технологій у діяльності його суб'єктів.

Devisenhandel findet in vielen **Finazzentren** statt, sein größtes Volumen erreicht er allerdings in London (dem weltgrößten Markt), New York, Tokio, Frankfurt und Singapur. Das Volumen des weltweiten Devisenhandels, das Ohnehin schon enorm war, ist in den letzten Jahren noch einmal explosionsartig gewachsen. Im April 1989 betrug der **Gesamtwert des globalen Devisenhandels** nahezu 600 Milliarden Dollars täglich.

Історично світовий фінансовий ринок є продуктом цивілізації. Він виник з появою торгівлі і розвивався як її похідна частина.

За часів феодалізму постає міжнародний кредит. Він використовується головним чином для фінансування воєн, хрестових походів і утримання королівських дворів Європи.

Згодом частина грошей перетворюється на капітал (XVII ст. – з'являються акції на пред'явника після успішного використання іменних акцій).

Основним каналом експорту позикового капіталу була емісія облігацій зарубіжних емітентів, які потребували фінансових ресурсів. Облігації іноземних урядів розглядалися інвесторами як найбільш привабливі, надійні, а тому й найбільш придатні для міжнародного обігу. До другої половини XIX ст. саме державні облігації були переважаючим різновидом цінних паперів на фінансових ринках країн. Пізніше, з розвитком акціонерної форми капіталу на міжнародному ринку цінних паперів з'явилися акції та облігації національних компаній, що зацікавили іноземних інвесторів. Це були насамперед цінні папери транснаціональних корпорацій, виробнича діяльність яких за межами країни їх базування спонукала фірми до своїх цінних паперів на іноземні біржі. Найбільшу активність в цьому проявили американські компанії, саме завдяки їх діяльності на міжнародному ринку з'явилися як цінні папери «першого порядку» (акції та облігації фірм виробників), так і похідні від них – цінні папери «другого порядку» (емітовані інвестиційними компаніями, які в свою чергу купували та розміщували папери промислових фірм).

Крім грошової форми з'являються також матеріальна, або майнова (земля, нерухомість тощо) і нематеріальна форми (знання, здібності). Операції з капіталом на межі XIX-XX ст. стають дедалі різноманітнішими та складнішими.

Перед I світовою війною ринок капіталу пов'язував фінансові центри в Європі, Західній півкулі, Океанії, Африці та на Далекому Сході. Прокладання трансатлантичного кабелю у 1866 р. скоротило терміни міжконтинентальних ділових операцій приблизно від 10 днів до кількох годин. Цей надзвичайний прорив у сфері комунікацій став найвизначнішою подією. Міжнародні фінансові ринки призупинили своє існування під час I Світової війни, на короткий термін відродились у період між 1925 та 1931 рр., а далі були зруйновані Великою депресією.

II Світова війна надовго поховала МФР, що залишався і далі роздрібненим. До 1950-х років найвизначніші центри світової економіки були пов'язані лише примітивними двосторонніми торговельними і фінансовими угодами.

Рух приватного капіталу відновився в 1960-х роках і динамічно зростав протягом 1970-80-х рр.. Тоді ж в обігу на міжнародному фінансовому ринку почали використовуватись фінансові деривативи – опціони, процентні ф'ючерси та ін.

Сучасний період (з початку 90-х рр..) характеризується безпрецедентними за обсягами потоками фінансових капіталів, крім цього розвинулась і структура фінансового ринку.

Із виникненням євровалют, якими почали оперувати міжнародні банки, на міжнародному фінансовому ринку з'явилися євроакції та єврооблігації – цінні папери, що виникли як надбудова над національними фондовими цінностями. Таким чином, виникнення міжнародного фінансового ринку можна розглядати як наслідок інтернаціоналізації господарської діяльності та виникнення міжнародного підприємництва.

Міжнародний фінансовий ринок є ринком вторинних фінансових ресурсів, своєрідною надбудовою над національними фінансовими ринками. Формування міжнародного фінансового ринку пов'язано з науково-технічною революцією та породженими нею велетенськими за капіталоємністю проектами та необхідністю пошуку для їх реалізації відповідно потужних джерел фінансових ресурсів.

Учасниками міжнародного фінансового ринку виступають уряди, центральні банки, фінансові інститути, великі промислові корпорації, фізичні особи окремих держав, а також міжнародні організації, міжнародні фінансові інститути, наднаціональні корпорації.

За цілями і мотивами участі в операціях на ринку його учасники класифікуються на: інвесторів (здійснюють операції, пов'язані з переміщенням капіталу, з метою його приросту), хеджерів (страхують цінові ризики, ризики трансферів, які властиві фінансовим інструментам, свої активи або конкретні угоди на спот-ринку), спекулянтів (здійснюють купівлю контрактів для їх подальшого продажу за більш високою ціною, отримуючи прибуток від курсової різниці вартостей), трейдерів (намагаються використовувати коливання курсу одного або кількох контрактів, що досягається купівлею контрактів або ЦП за очікуваного підвищення ціни та продажем за її зниження. Трейдери сприяють підвищенню ліквідності ринку) та арбітражерів (отримують прибуток за рахунок одночасної купівлі-продажу одного і того самого активу на різних ринках, використовуючи відмінність курсу на цих ринках. Теоретично арбітражна операція дає змогу інвесторові отримати прибуток практично без ризику та не потребує значних інвестицій).

Als **Arbitrage** bezeichnet man den Vorgang, eine Währung billig zu kaufen und teuer zu verkaufen. Zu den oben angefuhrten Preisen könnte ein Händler beispielweise in New York \$1 Million für \$1,1 Millionen kaufen und sofort in London für \$1,2 Millionen wieder verkaufen. Dies ergäbe einen Reingewinn von \$100000.

Фіансові ринки як одна з важливих складових світового господарства реагують на зміни в економіці та політиці, а також впливають на них.

Структура фінансового ринку кожної країни значною мірою залежить від державної політики з регулювання економіки, зокрема, від заходів валютного регулювання, яке здійснюється передусім задля підтримки стабільності валютного курсу і досягнення рівноваги платіжних балансів. Рух фінансових потоків на фінансових ринках відбувається у вигляді:

- а) валютних операцій
- б) кредитного і розрахункового обслуговування придбання і продажу товарів і послуг
- в) іноземного інвестування
- г) операцій з цінними паперами
- д) перерозподілу національних доходів у вигляді допомоги країнам, що розвиваються
- е) внесків у міжнародні організації

Міжнародні фінансові ринки обслуговують рух грошових потоків, опосередковуючи міжнародний обмін товарами, послугами, рух капіталів. У результаті тривалої конкуренції сформувались світові фінансові центри, де зосереджуються банки та біржі, спеціалізовані кредитно-фінансові інституції. Міжнародні валютні ринки розташовані у світових фінансових центрах – у Західній Європі (Лондон, Франкфурт-на-Майні, Париж, Цюрих), США (Нью-Йорк), на Далекому і Близькому Сході (Токіо), у Південно-Східній Азії (Сінгапур) тощо. На цих ринках банки проводять операції з основними фінансовими активами, у тому числі із ключовими валютами, які широко використовуються у світовому платіжному обігу.

Поряд із світовими центрами торгівлі фінансовими активами діють регіональні фінансові ринки, наприклад, у рамках європейської валютної системи, що виникла на основі регіональної економічної інтеграції країн Західної Європи.

Фінансовий ринок працює таким чином. На моніторі комп'ютера постійно відображається інформація про поточні ціни на фінансові активи. Вони залежать від котирувань на основних фінансових біржах, установлених попереднього дня, від кон'юнктури, можливостей банків та інших економічних і політичних чинників. Для ухвалення рішення про укладання угоди з купівлі-продажу фінансового активу банки обмінюються відповідною інформацією. Передавання інформації здійснюється через мережу супутникового зв'язку, яка охоплює усі країни світу. Монітори встановлені в усіх банках та брокерських фірмах світового значення. Банки вводять у пам'ять мережі власні котирування та умови і обсяги купівлі-продажу. Всі учасники мережі, набравши певний код, можуть отримати один від одного інформацію, що їх цікавить. Як правило, фінансові ринки країни працюють 8-9 годин на добу, але фізично їх функціонування не припиняється ні на хвилину. Свою роботу вони починають на Далекому Сході, у Новій Зеландії (Велінгтон), проходячи послідовно усі часові пояси в Сіднеї, Токію, Гонконгу, Сінгапурі, Москві, Франкфурті, Лондоні, й закінчуючи день у Нью-Йорку і Лос-Анджелесі. Ринки, розташовані в Сіднеї чи Токію вже закриваються, коли починає роботу європейський фінансовий ринок.

Die wichtigsten Teilnehmer des Devisenmarktes sind **Geschäftsbanken, internationale Unternehmen, andere Finanzinstitutionen** und **nationale Zentralbanken**. Der Devisenhandel findet in zahlreichen Finanzzentren rund um die Welt statt, doch die moderne Telekommunikation verbindet diese Zentren zu einem einheitlichen Markt, der rund um die Uhr aktiv ist.

Механізм фінансових ринків створює умови для проведення спекуляцій, оскільки дає змогу проводити угоди за відсутності фінансового активу. В результаті фінансових операцій посилюються стихійний рух «гарячих» грошей, нестабільність валютних курсів та цін на інші фінансові активи. «Валютна лихоманка» згубно впливає на слабкі валюти, підриває стабільність фінансового становища як окремих країн, так і світової економіки та фінансової системи. Валютні негаразди, що підсилюються стихійною діяльністю фінансових ринків, недостатнім банківським наглядом, справляють тиск на економічну політику

країн і є важливою проблемою при узгодженні їхніх дій щодо регулювання економіки.

За деякими підрахунками, щоденний оборот на світових валютних ринках становить 1,5 трлн. доларів.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке стабільність валютного ринку? Як вона пов'язана з умовою Маршара-Лернера?
2. Як впливає ревальвація та девальвація на реальний сукупний попит на валюту?
3. Назвіть основні світові центри торгівлі валютами та їх частки у світовому обороті валютного ринку.
4. Що таке арбітражні операції на валютному ринку? Як обчислити прибутковість арбітражних операцій?

Завдання для самостійної роботи:

1. Курси валют у світових фінансових центрах такі: $1\text{€} = 1,5\text{\$}$, $1\text{€} = 150\text{¥}$. Трейдер володіє сумою 1 млн. доларів США. Розрахуйте валютний арбітраж (тристоронній), якщо % за переказ коштів складе при кожній операції 1,2% від суми.
2. Припустимо, що 1 фунт стерлінгів = 1,69 долара США у Нью-Йорку і 1,71 долара США у Лондоні. Яким чином валютні арбітражри можуть отримати дохід від цих обмінних курсів?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

MAKROÖKONOMISCHE ANALYSE IN DER WELTWIRTSCHAFT

- § 17. Платіжний баланс у відкритій економіці**
- § 18. Моделі макроекономічної рівноваги відкритої економіки**
- § 19. Сукупний попит і сукупна пропозиція у відкритій економіці (AD-AS модель)**
- § 20. Цільове коригування у відкритій економіці**
- § 21. Моніторинг і регулювання міжнародної економіки**
- § 22. Економіка регіонів і країн світу**
- § 23. Глобалізація економічного розвитку**
- § 24. Україна в системі міжнародної економіки**

§ 17. Платіжний баланс у відкритій економіці

§ 17. Zahlungsbilanz einer offenen Volkswirtschaft

■ ■ ■

Система національних рахунків.

Функціональні зв'язки секторів національної економіки.

Платіжний баланс та фактори, що впливають на його стан.

Система подвійного запису.

Структура платіжного балансу. Рахунок поточних операцій.

Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій.

Сальдо платіжного балансу та основні шляхи його регулювання.

■ ■ ■

Vokabel des Themas:

- Zahlungsbilanz
- Leistungsbilanz
- Kapitalbilanz
- Vermögensübertragungsbilanz
- Nettoexport
- Währungsreserven
- Volkseinkommen
- nationales, privates Sparen
- Konsum, Investitionen

Міжнародна макроекономіка займається питаннями взаємодії різних секторів економіки – реального, грошового, державного і зовнішнього – і на основі цього визначає місце і результативність окремої економічної системи (переважно, відкритої) в глобальному економічному середовищі міжнародних зв'язків.

Отже, національна економіка є невід'ємною частиною світової економіки. Якщо вона має міжнародні відносини з іншими країнами, то її економіка може бути представленою у вигляді 4 секторів, які тісно взаємодіють між собою. Це – реальний сектор, державний (бюджетний) сектор, грошовий сектор та зовнішній сектор.

Функціональні зв'язки між найважливішими секторами економічної діяльності прийнято виражати через розроблену міжнародними організаціями систему національних рахунків. **СНР** – це сукупність правил обліку економічної діяльності, які відображають усі головні макроекономічні зв'язки, включаючи взаємодію національної і міжнародної економіки - виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу та фінансів. Ця система застосовується в умовах ринкових відносин.

Der Begriff **volkswirtschaftliche Gesamtrechnung** für die vierteilige Klassifikation der Ausgaben behandelt, dass – bei einer geschlossenen Volkswirtschaft, die keine außenwirtschaftliche Verbindung hat – der Wert des Einkommens dem Wert ihrer Produktion entspricht. Jede Transaktion, die zum Nationaleinkommen beiträgt, wird anhand ihrer Ausgabenform klassifiziert.

Основою обліку в СНР є **інституційна одиниця**, яка виступає економічним агентом при здійсненні економічних операцій.

Економічними операціями у міжнародній макроекономіці слід вважати угоду між інституційними одиницями, при якій передається право власності на матеріальні, нематеріальні або фінансові активи. Можна виділити такі типи економічних операцій:

1. операції з купівлею-продажем товарів;
2. операції з купівлі-продажу послуг;
3. операції з отримання фінансового доходу;
4. операції з обліку поточних та капітальних трансферів;
5. операції з капіталом.

Центральним об'єктом макроекономічного аналізу є **ВНП** – вартість всіх кінцевих продуктів і послуг, що виробляються економікою з використанням усіх факторів виробництва. Тобто, кількісно – це сума усіх затрат на кінцевий випуск продукції в країні за певний період часу (хліб, підручники, послуги – наші лекції в університеті тощо).

Ein zentraler Begriff der makroökonomischen Analyse ist das **Bruttonationaleinkommen** (BNE). Es setzt sich aus dem Einkommen der Produktionsfaktoren eines Landes (unabhängig davon, ob sich ihr Standort im Inland oder im Ausland befindet), den Abschreibungen sowie den Produktions- und Importabgaben abzüglich der Subventionen zusammen.

Основним правилом макроекономічної рівноваги, або рівноваги національної економіки є те, що всі доходи, одержані

країною за певний період, повинні відповідати продукту, виробленою нею за цей же період.

Um die verschiedenen Ausgabenformen zu unterscheiden, die das BNE eines Landes ausmachen, unterteilen es die mit der Erstellung der Volkswirtschaftlichen Gesamtrechnung befassten Ökonomen und Statistiker in vier Kategorien: **private Konsumausgaben** (Konsumausgaben der privaten Haushalte), **Konsumausgaben des Staates** (Konsumausgaben der öffentlichen Haushalte) sowie **Investitionen** (der Betrag, den der Staat und die Privatunternehmen für den Bau neuer Anlagen und Maschinen für die zukünftige Produktion aufwenden) und **Leistungsbilanz** (der Nettoexport von Gütern, Dienstleistungen und Faktoreinkommen).

Таким чином, ми підійшли до розуміння сутності складових валового національного доходу (чи валового національного продукту, спираючись на тільки що сказане правило). Видатки на споживання (C), видатки держави (G), інвестиції (I) та сальдо торговельного балансу, або чистий експорт.

$$Y = C + I + G + NX$$

Y – валовий національний дохід, NX – Leistungsbilanzsaldo, NX = Ex – Im.

Das **Nationaleinkommen** einer offenen Volkswirtschaft ist folglich die Summe der inländischen und ausländischen Ausgaben für die von inländischen Produktionsfaktoren erzeugten Güter und Dienstleistungen.

За допомогою цього рівняння відображаються усі причинно-наслідкові зв'язки в економіці. Будь-яка інституційна одиниця може спожити або вивезти за кордон товарів і послуг не більше, ніж вона змогла виробити сама або ввезти з-за кордону. Для забезпечення балансу реального і зовнішнього секторів вартісний обсяг пропозиції (обсяг випуску або дохід) в ідеалі повинен

дорівнювати вартісному обсягу сукупного попиту (обсяг споживання або витрати), тобто їх різниця повинна дорівнювати 0. Якщо з певних причин реальний сектор буде знаходитись в стані дисбалансу, то буде виникати відємне або додатне сальдо рахунку поточних операцій, тобто існуватиме дисбаланс у зовнішньому секторі. Джерелом для фінансування відємного сальдо поточних операцій може стати грошовий сектор.

$$(Y - C - G) - I = NX$$

$$S - I = NX$$

Die Differenz zwischen Export und Import von Gütern, Dienstleistungen und Faktoreinkommen wird hier als **Leistungsbilanzsaldo** (NX) bezeichnet. Wenn die Importe eines Landes seine Exporte übersteigen, hat es ein **Leistungsbilanzdefizit**. Wenn umgekehrt die Exporte die Importe übersteigen, hat es einen **Leistungsbilanzüberschuss**.

Зробивши деякі математичні перетворення, а саме – введенням категорії заощаджень (які виникають в результаті наявного залишку національного доходу після витрат на споживання), ми отримуємо формулу (3), яка ілюструє нам рівняння платіжного балансу, в якому (I-S) виражається однією частиною платіжного балансу, а NX – іншою, що в сумі дають 0.

$$(I - S) + NX = 0$$

З цього випливає важливий висновок: країна може збільшувати своє національне багатство шляхом накопичення капіталу. Тобто, у відкритій економіці можна заощаджувати за рахунок збільшення обсягу капіталу, або шляхом придбання зарубіжних активів, а закрита економіка – лише шляхом збільшення власного капіталу.

$$S = I + NX$$

Diese Gleichung beleuchtet einen wichtigen **Unterschied zwischen offenen und geschlossenen**

Volkswirtschaften: eine offene Volkswirtschaft kann entweder durch den Aufbau ihres Kapitalstocks oder durch den Erwerb von Auslandsvermögen sparen, eine geschlossene Volkswirtschaft nur durch den Aufbau ihres Kapitalstocks.

Отже, рівняння, наведене вище, ілюструє нам структуру платіжного балансу країни, яка представлена: по горизонталі - рахунком поточних операцій та рахунком операцій з капіталом, по вертикалі – кредитом і дебетом. Необхідно відзначити, що принцип відображення економічних операцій у платіжному балансі має назву «**подвійного запису**», який також застосовується в бухгалтерському обліку (на рівні підприємства), коли реєструють поточні господарські операції.

Die **Zahlungsbilanz** verzeichnet die Zahlungseingänge und Zahlungsausgänge zwischen In- und Ausland. Jede Transaktion, die mit einer Zahlung an Ausländer verbunden ist, geht als **Debet** mit einem negativen Vorzeichen (-) versehen in die Zahlungsbilanz ein. Jede Transaktion, bei der Ausländer Zahlungen leisten, wird mit einem positiven Vorzeichen (+) versehen als **Credit** verbucht.

Рахунок поточних операцій – це частина платіжного балансу, у якій відображають усі економічні операції, пов'язані з рухом матеріальних цінностей (товарів, послуг, факторів виробництва) із закордону, та за кордон, тобто це сума, яку одержують з-за кордону в обмін на наш чистий експорт (включаючи чисту виручку від використання національних факторів виробництва).

Рахунок руху капіталу і фінансових операцій – це частина платіжного балансу, у якій фіксується міжнародний рух капіталу, за допомогою якого фінансується експорт товарів і послуг, тобто це те саме, що надлишок внутрішніх інвестицій над внутрішніми заощадженнями. При цьому інвестиції в умовах відкритої

економіки можуть переважати над заощадженнями, оскільки інвестори можуть фінансувати інвестиційні проекти за рахунок грошей, запозичених на міжнародних фінансових ринках.

В ідеалі тотожність між двома складовими платіжного балансу повинна врівноважуватись.

Але якщо величина $(I - S)$ є додатньою, а NX – від'ємною, то ми маємо додатне сальдо руху капіталу і дефіцит поточного рахунку. Це означає, що ми позичаємо на міжнародних фінансових ринках і імпортуємо більше, ніж експортуємо.

Але якщо величина $(I - S)$ є від'ємною, а NX – додатною, то ми маємо дефіцит руху капіталу і додатне сальдо поточного рахунку. Це означає, що ми виступаємо кредиторами на міжнародних фінансових ринках і експортуємо більше, ніж імпортуємо.

Im Rahmen der Zahlungsbilanzrechnung erscheinen Transaktionen mit Gütern und Dienstleistungen in der **Leistungsbilanz**. Internationale Käufe oder Verkäufe von Vermögenswerten erscheinen in der **Kapitalbilanz**. Die dritte Teilbilanz, die **Vermögensübertragungsbilanz**, verzeichnet in erster Linie nicht geschäftliche Vermögensübertragungen. Jedem Defizit in der Leistungsbilanz muss ein entsprechender Überschuss in den anderen beiden Teilbilanzen der Zahlungsbilanz gegenüberstehen und jedem Leistungsbilanzüberschuss ein entsprechendes Defizit an anderer Stelle. Dieses Merkmal der Zahlungsbilanz widerspiegelt die Tatsache, dass Diskrepanzen zwischen den Exporteinnahmen und den Importausgaben mit der Zusage einhergehen müssen, die Differenz in der Zukunft – für gewöhnlich mit Zinsen – zu begleichen.

Результативність взаємозв'язку між основними секторами економіки та відображенням економічних операцій можна проілюструвати за допомогою наступних перетворень. Так, результатом функціонування реального і зовнішнього сектору можна вважати показники чистого експорту та чистих трансфертів (тобто різниці між трансфертами резидентів даної країни іноземцям та отриманими трансфертами від іноземців); результатом функціонування грошового та зовнішнього секторів

економіки можна вважати чисті державні резерви (йдеться про резерви центральних банків країн) та чистий приплив капіталу (результат від продажу активів іноземцям та придбанням активів за кордоном). А результат взаємодії бюджетного сектору із зовнішнім проявляється у наявності чистих бюджетних доходів, які виражаються у різниці між залученими міжнародними кредитами та виплатою зовнішньої заборгованості.

В якості логічного продовження цьому можна навести основні фактори, що впливають на стан платіжного балансу і змінюють його результат, серед яких:

- нерівномірність економічного розвитку країн,
- циклічні коливання економіки,
- зростання державних видатків за кордоном,
- вивіз та ввіз капіталу,
- інфляція,
- надзвичайні обставини,
- торговельні обмеження.

Запитання для самоконтролю:

1. Чому у макроекономічній тотожності валовий дохід представлено чотирма складовими, які по суті являють собою витрати?
2. Як розуміють принцип подвійного запису? Наведіть приклади.
3. Чи може бути сальдо рахунку поточних операцій та сальдо фінансового рахунку одночасно від'ємними? Чому?

Завдання для самостійної роботи:

1. Функціонування економіки країни А характеризується такими показниками (грош.од.): національний дохід – 1000, споживчі витрати – 700, державні витрати – 100, внутрішні інвестиції – 300, обсяг експорту – 50, обсяг імпорту – 250. Визначте динаміку руху офіційних золотовалютних резервів країни.
2. Дані платіжного балансу країни X свідчать: товарний експорт (+80), товарний імпорт (-60), експорт послуг (+30), імпорт послуг (-20), чисті доходи від інвестицій (-10), чисті трансферти (+20), приплив капіталу (+20), відплив капіталу (-80). Розрахуйте сальдо торгового балансу, балансу поточних операцій, балансу руху капіталів, балансу офіційних платежів.

§ 18. Моделі макроекономічної рівноваги відкритої економіки

§ 18. Modelle des makroökonomischen Gleichgewichts offener Volkswirtschaften

■ ■ ■

Поняття автоматичного та цільового макроекономічного коригування.

Модель «доходи-витрати» Дж.М.Кейнса. Випадок закритої, малої відкритої та великої відкритої економік.

Модель загальної рівноваги Т.Свона.

Внутрішня і зовнішня рівновага у відкритій економіці (IS-LM-BP модель).

■ ■ ■

Wörterverzeichnis:

- offene Volkswirtschaft
- makroökonomische Gleichgewicht
- IS-LM-BP Modell
-
-
-
-

Коректування в малій відкритій економіці

Відкрита економіка відрізняється від закритої тим, що у ній присутній зовнішній сектор – міжнародна торгівля, або експорт і імпорт.

Unter einer **offenen Volkswirtschaft** versteht man in der Makroökonomie eine Volkswirtschaft, die ohne Beschränkungen mit anderen Volkswirtschaften in der Welt in Verbindung steht. Einer offenen steht eine geschlossene Volkswirtschaft, wie sie im Zwei-Sektoren-Modell beschrieben ist, entgegen.

Tatsächlich gibt es praktisch weder gänzlich offene noch geschlossene Volkswirtschaften. Das Modell der offenen Volkswirtschaft soll lediglich die Bedeutung der **Außenwirtschaft** (Im- und Exporte) bei der Entstehung und Verwendung des Volkseinkommens darstellen.

При цьому ІМ як і споживання чи заощадження – ендогенна змінна (залежна від рівня доходів) – $IM(Y)$. Це підтверджується емпірично (...).

Тому і зміни імпорту ΔIM , як і зміни рівня заощаджень ΔS , стимулюються (викликаються) ростом національного доходу, або індукуються тенденціями розвитку доходу.

Як і Z імпорт вважається відтоком капіталу з економіки.

Експорт EX , як і інвестиції, являється екзогенною змінною, яка не залежить від рівня доходів в даній країні і визначається рівнем попиту інших країн на її продукцію.

Тобто будь-які зміни в рівні інвестицій I та рівні експорту ΔEX являються автономними (незалежними) від рівня доходу.

Як і інвестиції експорт вважається ін'єкцією капіталу в економіку за рахунок заощаджень інших країн.

Графіки EX і IM будуються аналогічно графікам заощаджень і інвестицій.

(графік 1)

EX являється прямою лінією, паралельною вісі доходів (Y). IM , що залежить від доходів, являється похилою прямою, визначеною функцією типу

$$IM(Y) = imY + d$$

де d – точка перетину з вертикальною віссю, на якій відкладено EX і IM , яка показує рівень імпорту вже при нульовому рівні доходу. Величина d називається автономним імпортом, величина imY – індукованим імпортом.

Кут нахилу прямої im показує зміни в обсягах імпорту ΔIM , в результаті зміни рівня доходу ΔY і називається граничною схильністю до імпорту.

Гранична схильність до імпорту – це ...
(формула)

Як ми з'ясували раніше, економіка знаходиться в рівновазі, якщо заощадження = інвестиціям. Якщо додати EX до I , а IM до S , то економіка із зовнішнім сектором буде в рівновазі, коли $EX = IM$.

$$I + EX = S(Y) + IM(Y)$$

або

$I - S(Y) = IM(Y) - EX$, відоме макроекономічне рівняння, яке ілюструє ситуацію, що переважання внутрішніх інвестицій над заощадженнями повинно фінансуватись за рахунок додатного сальдо ТБ, по суті за рахунок припливу капіталу з-за кордону.

Трансформація графіка в результаті додавання EX та IM призводить до того, що графіки I змістяться на рівень EX , а пряма функції заощаджень $S(Y)$ не лише зміститься вгору на розмір незалежного від рівня заощаджень імпорту d , але і збільшить кут нахилу по відношенню до рівня доходу (Y) на розмір граничної схильності до імпорту im .

В результаті початкова рівновага виникає в точці A на графіку, де пряма $I + EX$ перетне пряму $S(Y) + IM(Y)$.

(графік 2)

Das **makroökonomische Gleichgewicht** ist ein Begriff aus der Volkswirtschaftslehre. Aufgrund des einfachen Wirtschaftskreislaufs, der das wirtschaftliche Geschehen zwischen den beiden Polen Produzenten (Unternehmungen) und den Konsumenten (Haushalte) zeigt, kann gezeigt werden, dass eine Volkswirtschaft genau dann im Gleichgewicht ist, wenn die Regel „Volkseinkommen = BIP“ gültig ist.

Потреба у макроекономічному коригуванні відкритої економіки виникає тоді, коли змінюються певні зовнішні умови її функціонування, тобто порушується макроекономічна рівновага.

Ну наприклад, за кордоном стрімко зростає попит на вітчизняні товари. Внаслідок цього зростає EX . Пряма підніметься вище на рівень $I + EX_1$.

В результаті економіка отримає більше доходу від EX , тобто $Y_0 - - > Y_1$, що дозволяє витратити більше на заощадження і імпорт.

Точка рівноваги зміщується в позицію B .

Рівноважне рівняння малої відкритої економіки ілюструє, що сума $I + EX$ дорівнює сумі $S(Y) + IM(Y)$. Значить і їх зміна в результаті зміни однієї з складових рівняння повинна призвести до вирівнювання.

Отже,

$$\Delta I + \Delta EX = \Delta S(Y) + \Delta IM(Y)$$

Зміни інвестицій, за визначенням, автономні від рівня доходу, а зміни заощаджень і імпорту – індуковані доходом, що впливає із формул граничної схильності до заощаджень та граничної схильності до імпорту.

(формули)

Якщо виразити із формул відповідно ΔS і ΔIM та підставити їх у праву частину рівняння, отримаємо

$$\Delta I + \Delta EX = s\Delta Y + im\Delta Y$$

Звідси

$\Delta Y = 1/(s + im) (\Delta I + \Delta EX)$, де множник $1/(s + im)$ являється мультиплікатором малої відкритої економіки.

Мультиплікатор малої відкритої економіки - ...

(формула)

Його ще називають мультиплікатором зовнішньої торгівлі.

Als **Multiplikator** wird ein Faktor bezeichnet, der angibt, in welchem Umfang sich der ursprüngliche wirtschaftliche Impuls (unabhängige Variable) auf eine zu erklärende Größe (abhängige Variable) auswirkt.

In einer offenen Volkswirtschaft ist zu berücksichtigen, dass ein Teil der steigenden Nachfrage durch Importe aus dem Ausland befriedigt wird. Der Wert des **Multiplikators** wird geringer, je größer die Importneigung *im* ist.

Абстрагуємось від економіки і з математичної точки зору оцінимо рівняння мультиплікатора закритої економіки та малої відкритої економіки. Очевидним є те, що оскільки коефіцієнт s менше 1, і сума коефіцієнтів $s + im$ теж менше 1, обидва мультиплікатора є завжди більше 1.

У ЗЕ мультиплікатор більший, оскільки знаменник є меншим, ніж у мультиплікатора ВЕ.

Це означає, що обсяг відтоку засобів з економіки в умовах відкритого режиму її функціонування більше на величину витрат на імпорт.

Якщо економіка замкнута, то $im = 0$, і мультиплікатор ВЕ перетворюється в простий мультиплікатор ЗЕ.

Отже, процес мультиплікації полягає в тому, що приріст експорту ібо внутрішніх інвестицій в економіці призводить до зростання її доходу, що в свою чергу, викликає збільшення імпорту.

Розмір мультиплікаторі якраз і свідчить про силу коригуючого ефекту, який виникає при зміні першочергово існуючої економічної рівноваги через збільшення експорту.

Графічно чим меншим є кут нахилу функції $S(Y) + IM(Y)$ до осі доходів (Y), який якраз $= s + im$, тим ближче вона до горизонталі, тим далі справа опиниться точка В, яка відображає новий рівень економічної рівноваги, і відповідно, тим правіше опиниться точка Y_1 , що ілюструє новий, вищий рівень доходу.

Модель коригування малої відкритої економіки є зручним інструментом розв'язання практичних завдань економічних реформ в країнах, в яких зовнішня торгівля в основному є вільною від кількісних обмежень, але розмір яких є недостатньо великим для впливу на світові ціни.

В таких країнах уряд може ставити за мету скоротити дефіцит торгового балансу, для фінансування якого не вистачає внутрішніх заощаджень.

Скоротити дефіцит можна або скороченням імпорту, або збільшенням експорту, або і тим, і тим, одночасно. Будь-яке з прийнятих урядом рішень матиме певний соціальний вплив. Тому перед тим, як приймати політичне рішення, доцільно кількісно оцінити вплив майбутніх змін у зовнішній торгівлі на економіку в цілому.

Ну, наприклад, розберемо випадок, коли рішення стосується обмеження імпорту (шляхом запровадження мит, квот або адміністративних обмежень). Ми вже з'ясували, що для зміни IM . (ΔIM) необхідно скоротити рівень доходу (ΔY), від якого імпорт прямо залежний. Але наскільки? Вирішується це у 2 дії.

Спочатку на основі статистичного аналізу визначається гранична схильність країни до імпорту im (через $\Delta IM / \Delta ВВП$).

Далі, враховуючи, що $im = \Delta IM / \Delta Y$, знаходиться бажаний рівень зменшення доходу, $\Delta Y = \Delta IM / im$, необхідний для досягнення запланованого скорочення імпорту.

Більш складний варіант, коли торговий дисбаланс усувається шляхом збільшення експорту. Складність полягає в тому, що зростання експорту на певну величину не призводить до

покращення балансу на цю ж величину, оскільки зростає імпорт, індукований зростанням доходів від експорту.

Наскільки необхідно збільшити експорт, щоб одразу не лише ліквідувати торговий дефіцит, але і перекрити неминучий ріст імпорту?

Ось послідовність дій.

Спочатку на основі статистичного аналізу визначається гранична схильність країни до імпорту ім. та гранична схильність до заощадження s , на основі чого визначається розмір мультиплікатора BE .

Оскільки торговий дефіцит фінансується за рахунок зміни у внутрішніх заощадженнях, використовуючи коефіцієнт s , обчислюється зміна доходу який би міг призвести до таких змін у заощадженнях, які є необхідними для фінансування торгового дефіциту.

Тобто, $\Delta EX = \Delta Y / k$

З метою більш наочної демонстрації послідовниками Дж.Кейнса була створена модель IS-LM як своєрідна інтерпретація суті кейнсіанського вчення. Вже через рік після виходу роботи Дж.Кейнса Джон Хікс (майбутній нобелівський лауреат) публікував статтю "Mr. Keynes and the Classics", в якій запропонував модель IS-LM для кращого розуміння кейнсіанської теорії. Модель дає можливість аналізувати одночасну рівновагу на товарному (IS) і грошовому (LM) ринках.

Трохи пізніше (в 1944 р.) відомий американський економіст Елвін Хансен ("американський Кейнс", радник Ф.Рузвельта) додає до цієї моделі ринок праці і розглядає, таким чином, одночасну рівновагу на всіх трьох ринках.

Часто модель IS-LM називають моделлю Хікса-Хансена. (Якщо брати до уваги відкриту економіку й аналізувати одночасно внутрішню і зовнішню рівновагу, то можна казати про модель IS-LM-BP).

Модель AD-AS, "кейнсіанський хрест", – це спрощена інтерпретація кейнсіанської теорії. Ставка відсотка в такій моделі розглядається як зовнішній (екзогенний) чинник, який береться до уваги підприємцями при прийнятті інвестиційних рішень. Дослідження грошового ринку, на якому встановлюється певний рівень відсотка, разом з товарним дозволяє перетворити відсоток на внутрішній (ендогенний) чинник.

В моделі IS-LM екзогенними чинниками виступають інструменти фіскальної та монетарної політики – ставка податку, державні витрати, пропозиція грошей. Ендогенними залишаються

обсяг доходу (Y), споживання (C), інвестицій (I), чистого експорту (NE) та ставка відсотка (r).

Рівновага на товарному ринку. Крива IS

Рівновага на товарному ринку встановлюється за умов рівності інвестицій та заощаджень. Саме тому крива, що відбиває цю рівновагу, має назву IS (investment – saving). У спрощеній кейнсіанській моделі припускається автономний характер інвестицій. Дана модель дає можливість враховувати їхню залежність від ставки позичкового відсотка. Беручи до уваги цю залежність, а також функціональну залежність заощаджень від доходу, можна вивести графічне зображення IS (побудова починається з IV квадранту). Таким чином, IS – це крива, що показує можливі комбінації Y і r, при яких реальний сектор знаходиться у стані рівноваги. Зверніть увагу, IS – це не графік функцій

$$Y = f(r) \text{ або } r = f(Y).$$

Це проекція функцій

$$I = f(r) \text{ та } S = f(Y).$$

Графік IS показує, як має змінитися Y за умов зміни r (або навпаки), щоб на товарному ринку був збережений стан рівноваги. Тому рівняння має вигляд

$$I = S.$$

Якщо взяти до уваги більш складну модель з державними витратами, експортом та імпортом, то рівняння IS виглядатиме як

$$Y = C(Y-T) + I(r) + G + NX(e)$$

Всі точки, що розташовані на IS, відбивають стан рівноваги. Це можна довести методом “від супротивного”. Для всіх точок, що вище IS, ставка позичкового відсотка буде вища за рівноважну, тобто

.....

Таким чином, на товарному ринку буде спостерігатися надлишок.

Відповідно, для всіх точок, що нижче IS, буде характерний дефіцит товарів та послуг. IS має від’ємний нахил, оскільки зростання відсотка знижує рівень інвестицій і відповідно обсяг національного виробництва. Нахил IS залежить від граничної схильності до споживання та еластичності інвестицій відносно ставки відсотка (у відкритій економіці ще й від схильності до імпорту). Таким чином, чим нижчий рівень реального доходу, тим більшою повинна бути ставка відсотка, щоб досягнути рівноваги.

Рівновага на грошовому ринку. Крива LM

Рівновага на грошовому ринку передбачає рівність попиту на гроші пропозиції грошей. Пригадайте складові попиту на гроші та

чинники, що на них впливають. З урахуванням цих залежностей будується графік LM (liquidity preference money). Побудова також починається з IV квадранту, де наводиться зворотна залежність між ставкою позичкового відсотка та попитом на гроші з боку активів (з метою ліквідності). В II квадранті наводиться графік залежності попиту на гроші для укладання угод (трансакційного попиту) від рівня доходу.

III квадрант показує, як розподіляється пропозиція грошей між попитом з метою ліквідності та в трансакційних цілях (рис. 8.1.2). Таким чином, графік LM демонструє сукупність комбінацій доходу і ставки відсотка, які задовольняють вимогу рівноваги грошового ринку.

Аналогічно IS графік LM не є графіком функції доходу від ставки відсотка. Це крива, що показує можливі комбінації Y і r , при яких грошовий сектор економіки знаходиться в стані рівноваги.

Всі точки, що лежать вище LM, характеризують надлишок грошей:

.....

Відповідно всі точки, які розташовані нижче LM, відбивають дефіцит грошей.

Рівняння LM можна записати як:

$$M/P=L(r,Y)$$

Крива має додатний нахил, чия величина визначається еластичністю попиту на гроші відносно рівня національного виробництва і ставки позичкового відсотка. Рівновага можлива, якщо зростанню обсягу національного виробництва відповідає вища ставка відсотка.

Більш точне зображення кривої LM передбачає достатньо своєрідну її конфігурацію. Окремий відрізок LM є горизонтальним, що пояснюється так званою ліквідною пасткою (термін введений Д.Робертсоном). Пригадайте, це ситуація в економіці, коли ставка відсотка занадто низька, є сенс очікувати її підвищення в найближчому майбутньому. Тому економічні суб'єкти віддають перевагу зберіганню грошей у вигляді готівки.

Тож графік LM складається з трьох ділянок:

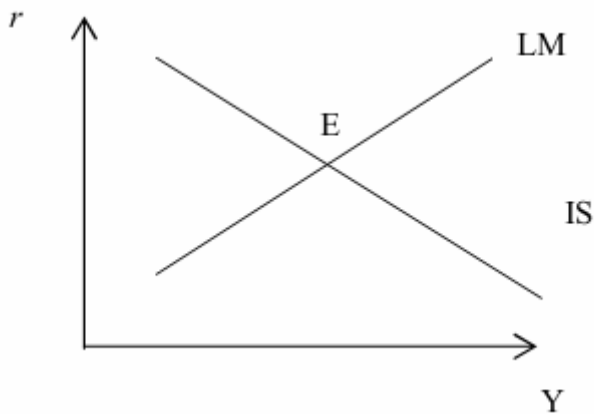
- 1) рівень мінімальної ставки відсотка, коли діє так звана пастка ліквідності; графік горизонтальний;
- 2) проміжна частина з додатним нахилом;
- 3) попит на гроші не реагує на зміну ставки відсотка, графік вертикальний.

Коли є потреба підкреслити ці особливості графіка LM, він зображається так, як на рис. 8.1.3, але у разі більш загального аналізу користуються прямою.

Модель IS-LM у короткостроковому періоді

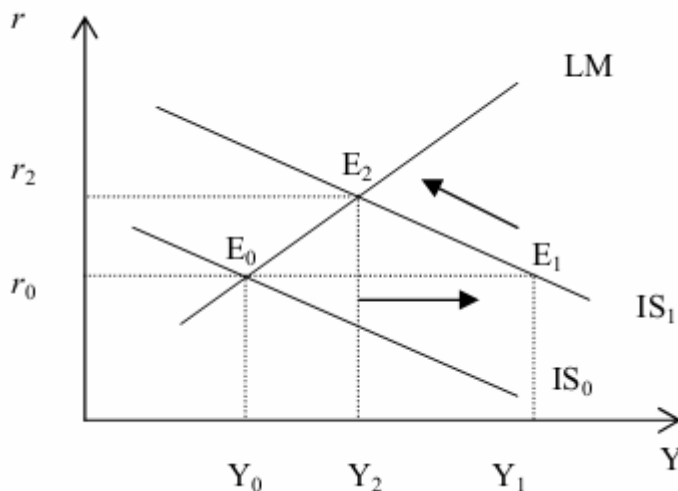
Об'єднання на одному графіку IS і LM дає змогу визначити рівноважний обсяг виробництва дещо інакше, ніж в “кейнсіанському хресті”.

Перетин графіків, точка E, характеризує одночасну рівновагу на товарному й грошовому ринках (рис. 8.1.4). Другою перевагою моделі є можливість дослідження наслідків проведення фіскальної та монетарної політики з метою пошуку їхньої оптимальної комбінації, адже відомо, що кожен з видів макроекономічної політики має певні вади.

Розглянемо вплив стимулюючої фіскальної політики (рис. 8.1.5).

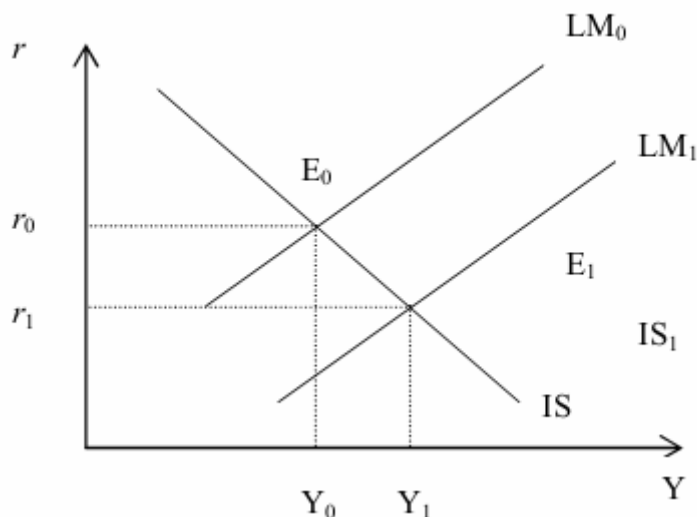
При зростанні державних витрат обсяг доходу зростає з урахуванням мультиплікаційного ефекту (з Y_0 до Y_1). Але більш високому рівню доходу відповідає підвищений попит на гроші, який призводить до зростання ставки відсотка. Через це зменшується обсяг приватних інвестицій і рівновага встановлюється на рівні Y_2 . Це явище має назву ефекту витіснення. Вважається, що державні витрати витісняють приватні інвестиції.

Наслідки проведення стимулюючої фіскальної політики

Стимулююча монетарна політика (політика “дешевих грошей”) призводить до зростання рівня доходу (з Y_0 до Y_1) з одночасним зменшенням ставки відсотка (з r_0 до r_1) – рис. 8.1.6. Проведення політики “дешевих грошей” дає змогу уникати ефект витіснення, але здійснює суперечливий вплив на чистий експорт.

З одного боку, зростання рівня доходу сприяє зростанню імпорту, тож зменшує чистий експорт. З іншого боку, зменшення ставки відсотка збільшує експорт та чистий експорт загалом.

Наслідки проведення стимулюючої монетарної політики

Зовнішньоекономічна рівновага. Модель IS-LM-BP.

Зовнішньоекономічна рівновага означає збалансованість платіжного балансу. Тому врахування зовнішньоекономічної політики можливе за допомогою графіка BP (balance of payments) (рис.8.1.10).

Графік балансу рахунку поточних операцій наведений в II квадранті. Зворотна залежність пояснюється тим, що із зростанням доходу зростає імпорт, тож чистий експорт падає. В IV квадранті представлений баланс рахунку операцій з капіталом: CF (capital flows) – чистий експорт капіталу. Із зростанням відсотка зростає потік капіталів у країну, тобто імпорт капіталу. Зверніть увагу, сальдо рахунку з капіталом взяте з протилежним знаком, що потрібно для рівноваги платіжного балансу. В III квадранті проведена бісектриса, що символізує стан рівноваги.

Таким чином BP демонструє сукупність комбінацій доходу і ставки відсотка, за якими можлива рівновага платіжного балансу.

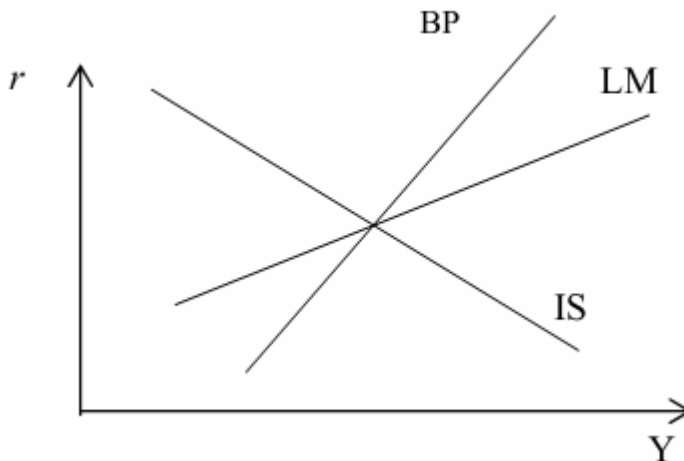
Вона також має позитивний нахил, оскільки із зростанням рівня доходу зростає імпорт, тож торгівельний баланс рухається в бік від’ємного сальдо і для забезпечення притоку іноземного

капіталу (для врегулювання всього платіжного балансу) потрібна більш висока ставка позичкового відсотка.

Рівняння BP:

////////

Зсув графіка BP визначається змінами окремих параметрів міжнародної економіки (валютні курси, рух капіталів тощо). Рівновага в моделі IS-LM-BP спрощено ілюструється так, як показано на рис. 8.1.11:

На початку 60-х років модель була удосконалена Р.Манделлом і Дж.Флемінгом та увійшла в економічну теорію під їхнім ім'ям. Вона дозволяє продемонструвати принципи макроекономічного коригування відкритої економіки з метою досягнення одночасної внутрішньої і зовнішньої рівноваги. Додаються нові чинники – курс національної валюти і світова ставка відсотка. Модель аналізує малу відкриту економіку.

Запитання для самоконтролю:

1. Використовуючи модель IS-LM, покажіть графічно результати проведення: стимулюючої фіскальної політики; стримуючої фіскальної політики; політики “дешевих грошей”; політики “дорогих грошей”.
2. Назвіть основні властивості кривих у моделі Мандела-Флемінга.
3. Що таке мультиплікатор зовнішньої торгівлі? У чому полягає відмінність дії мультиплікатора для малої та великої економік?

Завдання для самостійної роботи:

1. Який вигляд має графік IS, якщо функція споживання $C = 150 + 0,75 Y$, а інвестиції автономні та дорівнюють 100. В якому стані знаходиться економіка?

2. Функціонування малої відкритої економіки, яка знаходиться у стані внутрішньої та

зовнішньої рівноваги, характеризується (у грош. од.): нац.доход (Y) – 1000, споживчі витрати (C) – 600, державні видатки (G) – 200, а інвестиції визначаються рівнянням $I = 400 - 25i$, де i – ставка відсотка. Визначте динаміку зміни рахунку поточних операцій платіжного балансу, якщо уряд країни, провівши розширювальну бюджетно-фіскальну політику, збільшив урядові видатки на 25%.

§ 19. Сукупний попит і сукупна пропозиція у відкритій економіці (AD-AS модель)

§ 19. Aggregierte Nachfrage und aggregiertes Angebot der gesamtwirtschaftlichen Gleichgewicht in der offenen Volkswirtschaft

■ ■ ■

Побудова кривої сукупного попиту та її властивості (AD-крива).

Побудова кривої сукупної пропозиції та її властивості (AS-крива).

Рівновага економіки в короткостроковому періоді.
Адаптація відкритої економіки до екзогенних шоків.

■ ■ ■

Wörterverzeichnis:

- DD-Kurve (Gütermarktkurve)
- AA-Kurve (Vermögensmarktkurve)
- gesamtwirtschaftliche Nachfrage
- exogene (makroökonomische) Schocks
-
-

Макроекономічна рівновага в моделі сукупного попиту та сукупної пропозиції

Ринкова економіка постійно прагне до рівноваги. **Економічна рівновага** - це рівновага між сукупним попитом та сукупною пропозицією, тобто коли $AD=AS$. Рівновага між ними визначає рівноважний ВВП і рівноважні ціни. Перетинання кривих AD і AS встановлює рівноважний обсяг випуску і рівень цін в економіці (рис.).

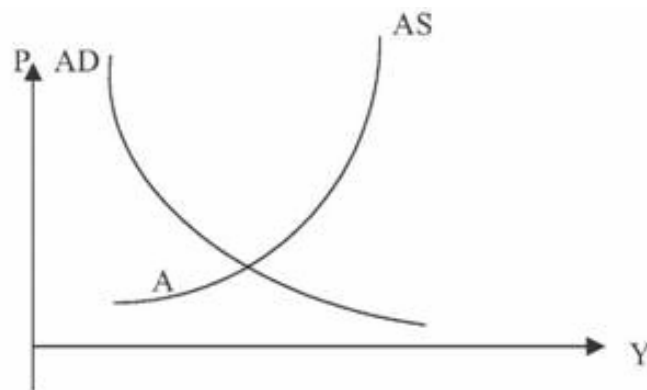

Рис. Економічна рівновага на основі моделі $AD=AS$.

Вигнута форма кривої AS сполучає кейнсіанський і класичний відрізки. У точці A економіка знаходиться в короткостроковій і довгостроковій рівновазі, що забезпечується тільки в умовах повної зайнятості.

Короткострокова рівновага означає, що кількість товарів, які покупці бажають придбати, дорівнює тій кількості, що підприємці планують виробити (якщо під впливом нецінових факторів падіння AD викликає зниження цін, то це стимулює

виробників зменшити обсяг виробництва до рівня сукупного попиту). Якщо зменшення сукупної пропозиції підвищує ціну, то ціна веде до зменшення споживчих витрат (AD) і до нового рівня сукупного попиту.

Довгострокова рівновага означає, що кількість товару, що його покупці готові придбати, дорівнює потенційним можливостям економіки.

Рівновага в економіці постійно порушується, що пов'язано зі змінами в сукупному попиті в результаті зміни запланованих сукупних витрат чи у сукупній пропозиції. Рівновага постійна відновлюється ринком при іншому ВВП і цінах.

При порушенні рівноваги в економіці через коригування цін встановлюється спочатку короткострокова рівновага і продовжується рух економіки до довгострокової рівноваги.

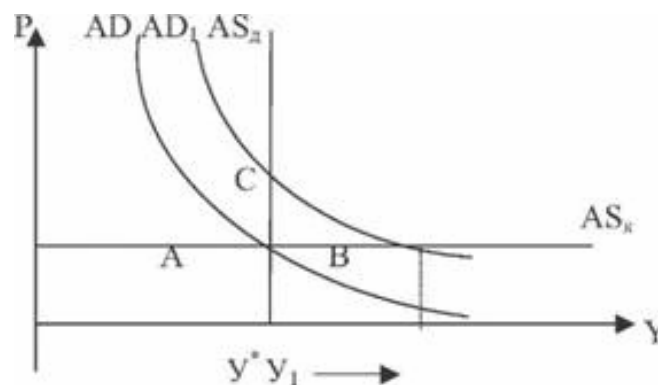

Рис. Короткострокова і довгострокова економічна рівновага в моделі AD-AS

У точці А досягнута короткострокова і довгострокова рівновага (рис.). У результаті зростання грошової маси відбулося збільшення сукупного попиту з AD до AD₁. Короткострокова рівновага встановилася в точці В, де $Y_1 > Y^*$, при незмінній ціні. З часом починають зростати витрати, тому що ресурси обмежені і їхня вартість зростає (заробітна плата, %). Це призводить до росту цін на готову продукцію, що скорочує AD (рух від точки В до точки С). Економіка повертається до попереднього рівня випуску, але при більш високих цінах.

Довгострокова рівновага досягається в точці С. У довгостроковому періоді економіка шляхом саморегуляції повертається до рівня потенціалу, заданого наявною кількістю факторів виробництва і технологій.

В умовах неповної зайнятості виробничих факторів зростання сукупного попиту буде стимулювати збільшення сукупної пропозиції до досягнення потенційного рівня випуску.

Його подальше збільшення призведе до росту витрат, подорожчання продукції, скорочення AD.

У результаті різкої зміни маси грошей в економіці, швидкості їхнього обігу, зміни інвестиційного попиту може виникнути шок попиту. При зміні цін на ресурси, їхньому скороченні, зростанні податків виявляється шок пропозиції. Модель AD-AS дозволяє оцінити вплив шоків на економіку і наслідки стабілізаційної політики держави, спрямованої на відновлення рівноваги.

Адаптація відкритої економіки до екзогенних шоків

Розглянуті вище теорії макроекономічного балансу у відкритій економіці можуть слугувати базисом для пояснення механізму її адаптації до екзогенних шоків – таких змін у міжнародній економіці, які не залежать від економічної політики даної країни. Екзогенні шоки можуть відбуватися у реальному, грошовому, бюджетному та зовнішньому секторах як своєї, так і зарубіжної країни.

Unter einem makroökonomischen Schock versteht man ein plötzlich auftretendes Ereignis, das zu einer Veränderung des aggregierten Angebotes oder der aggregierten Nachfrage führt.

Exogene Einflussgrößen, deren abrupte Veränderung einen Angebotsschock auslösen:

**Rohstoffpreise
Lohn- und Gehaltskosten
Arbeitsproduktivität
technologische Neuerungen
Steuern und Gesetze
Naturkatastrophen**

Exogene Einflussgrößen, deren abrupte Veränderung einen Nachfrageschock auslösen:

**Preisniveau
Einkommen
Steuern
Staatsverschuldungen
Wechselkurse
Konsumentenvertrauen**

Шоки реального сектору

Найбільш типовим з шоків, які відбуваються у секторі реального виробництва, є зміна рівня світових цін на головні експортні та імпорتنі товари цієї країни та зміна смаків та вподобань споживачів.

Зміни світових цін. Автоматичне коригування відкритої ринкової економіки відбувається в результаті виникнення деяких зовнішніх явищ, які можуть чинити вплив на економіку даної країни. Не розглядаючи поки що цілеспрямованого коригування, яке є результатом дій уряду щодо стимулювання економічного розвитку, слід відмітити, що сучасна відкрита економічна система може автоматично адаптуватись до макроекономічних шоків. Найбільш ілюстративним прикладом такої адаптації був стрибок цін на нафту у першій половині 70-х років, який призвів до глибокої структурної перебудови більшості країн світу – як експортерів, так і імпортерів нафти.

Шов від зарубіжних цін (foreign price shock) — коригування відкритої економіки, яке відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між національними та міжнародними цінами через зростання чи падіння останніх.

Шок від внутрішніх цін (domestic price shock) — коригування відкритої економіки, яке відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між міжнародними та національними цінами через зростання чи падіння останніх.

Зміна смаків і сподобань споживачів всередині країни. Іншим шоком, який походить з реального сектору, але тепер вже своєї країни, є зміна смаків споживачів на користь національних товарів. Це є, як правило, наслідком широкої пропаганди, а іноді й законодавчих актів, які вимагають від споживачів купувати національні товари, а від виробників – використовувати певну частку національних компонентів для випуску своєї готової продукції, а від працедавців – наймати відповідну частину робочої сили – громадян цієї країни тощо.

Шоки грошового сектору

Зміна світової відсоткової ставки. Шок, який полягає у різкому зростанні світових % ставок, призведе до більшого відпливу короткострокового капіталу з цієї країни, а в результаті чого при фіксованому валютному курсі виникне дефіцит платіжного балансу, а при плаваючому – потенційно можливий дефіцит. Вплив на сукупний попит виявиться різним. При фіксованому курсі крива ВР зміститься вліво. Центральний банк, продаючи валюту з резервів для підтримки курсу, скоротить пропозицію національної валюти, що зсуне криву LM також вліво. Відповідно, за незмінного рівня цін крива сукупного попиту також зміститься вліво, означивши тим самим падіння рівня сукупного попиту в цій країні в результаті зростання % ставок за кордоном.

Шок від зарубіжної % ставки — коригування у відкритій економіці, яке відбувається в результаті різкої зміни пропорцій

між національними і міжнародними % ставками через підвищення чи зниження останніх.

Зміна національної % ставки. Інший типовий екзогенний шок може відбуватись у грошовому секторі своєї країни. Наприклад, через недовіру місцевих інвесторів до іноземного ринку цінних паперів більшість громадян цієї країни переорієнтують свої інвестиції на місцевий ринок: законодавство викладено рідною мовою, судова система працює без збоїв, немає проблем з репатріацією засобів з-за кордону тощо. Оскільки вплив короткострокового капіталу за кордон скоротиться, крива ВР зсунеться вправо, створивши реальне додатне сальдо платіжного балансу при фіксованому валютному курсі і потенційну можливість виникнення такого сальдо при плаваючому курсі. У першому випадку крива LM зсувається вправо, що стимулює економічне зростання, і відповідно, зростання сукупного попиту, — крива AD також зміститься вправо. У другому випадку зростання курсу національної валюти погіршить поточний баланс, що зсуне криві ВР та IS вліво. Це буде означати падіння доходів і скорочення сукупного попиту — крива AD зміститься вліво. Узагальнимо: макроекономічний шок, який відбувається у грошовому секторі своєї країни, чинить вплив на сукупний попит у відкритій економіці, але напрямок його зміни (зростання чи скорочення) залежить від режиму валютного курсу.

Шок від національної % ставки — коригування у відкритій економіці, яке відбувається в результаті зміни пропорцій між міжнародними і національними % ставками через зростання чи падіння останніх.

Exogene Einflussgrößen, deren abrupte Veränderung einen Angebotsschock auslösen:

Rohstoffpreise
Lohn- und Gehaltskosten
Arbeitsproduktivität
technologische Neuerungen
Steuern und Gesetze
Naturkatastrophen

Exogene Einflussgrößen, deren abrupte Veränderung einen Nachfrageschock auslösen:

Preisniveau
Einkommen
Steuern
Staatsverschuldungen

Wechselkurse Konsumentenvertrauen

Таблиця 1

Вплив екзогенних шоків на сукупний попит у відкритій економіці

Економічні зміни	Фіксований курс	Плаваючий курс
Зміни у міжнародній економіці, які збільшують експорт даної країни	ріст AD	незмінний AD
Зміни в національній економіці, які скорочують експорт даної країни	скорочення AD	незмінний AD
Зміни в міжнародній економіці, які збільшують вплив капіталу з даної країни	скорочення AD	ріст AD
Зміни в національній економіці, які збільшують приплив капіталу в дану країну	ріст AD	скорочення AD
М'яка грошова політика	незмінний AD	ріст AD
Експансійна бюджетна політика	ріст AD	незмінний AD

Розглянутий механізм міжкраїнного переміщення екзогенних шоків свідчить про наступне: що вищий рівень економічної відкритості країни, то сильніший вплив на неї економічної політики інших країн, передусім її торговельних партнерів. Особливо це справедливо в умовах плаваючого валютного курсу. Наприклад, зростання % ставки у великій країні, зокрема, як засіб боротьби з інфляцією, неодмінно призведе до зростання % ставки у всіх малих країнах, які є її торговельними партнерами. Але у більшості з них уряди не захочуть підвищення % ставок, оскільки це може «придусити» інвестиції. Щоб запобігти цьому, уряди малих країн збільшують пропозицію грошей, що викликає потенційний дефіцит платіжного балансу. Національна валюта малих країн знецінюється, але і % ставка скорочуються. У великій країні, навпаки, національна валюта дорожчає, експорт і доходи скорочуються. Відповідно, приймаючи рішення щодо економічної політики, уряди країн, зокрема, найбільш значущих країн у світовій економіці, вимушені враховувати їх наслідки впливу одна на одну та на малі країни. Прагнення забезпечити узгоджені дії у головних сферах економічної політики призвело до створення розгалуженого механізму міжурядової макроекономічної координації, який вивчається в наступній темі.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим відрізняється макроекономічна політика у відкритій та у закритій економіці? Які цілі ставить вона перед собою?
2. У чому полягає зміст встановлення загальноекономічної рівноваги? Назвіть властивості кривих AD та AS.

3. Проаналізуйте види зовнішніх макроекономічних шоків та їх вплив на економіку малих та великих країн.

Завдання для самостійної роботи:

1.

2.

§ 20. Цільове коригування у відкритій економіці

§ 20. Gezielte makroökonomische Regelung in der offenen Volkswirtschaft

Принципи побудови механізмів макроекономічного коригування.

Діаграма Суона.

Коригування відкритої економіки при фіксованому валютному курсі.

Коригування відкритої економіки при плаваючому валютному курсі.

Вплив цільового коригування на ціни.

Стимулювання довгострокового зростання.

Wörterverzeichnis:

-
-
-
-
-
-
-
-

У період між 1950 та 1960 рр. численні наукові дослідження було присвячено пошуку шляхів одночасного досягнення внутрішнього та зовнішнього балансу. Концепцію розв'язання даної проблеми було сформульовано Тревором Своном (Trevor Swan, 1955).

На діаграмі Свона, рис. 7.1 зростання реального обмінного курсу (визначеного певною кількістю національної валюти за одиницю іноземної) означає реальне знецінення національної валюти, тобто покращання міжнародної конкурентної позиції країни. Значенням реального обмінного курсу відповідають певні значення внутрішньої абсорбції (горизонтальна вісь), що складається зі споживання, інвестицій та державних витрат.

Крива ІВ являє собою комбінації реального обмінного курсу та внутрішньої абсорбції, за яких дотримується внутрішній баланс економіки, тобто повна зайнятість та стабільні ціни. Крива ІВ повільно знижується з лівого боку праворуч: падіння реального обмінного курсу зменшує експорт та збільшує імпорт, тому для підтримки повної зайнятості необхідне збільшення внутрішньої абсорбції.

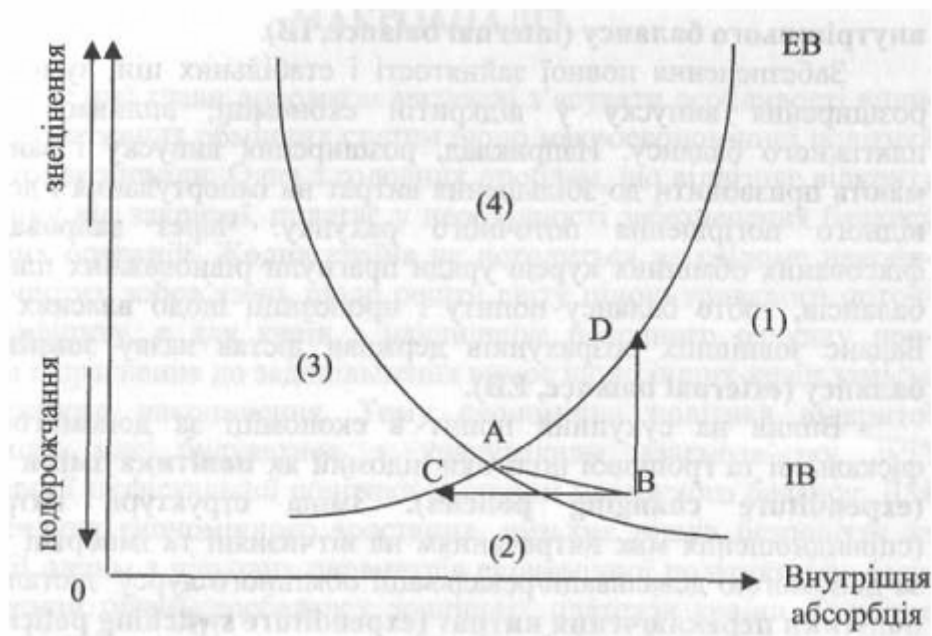

Рис. 7.1. Діаграма Свона

Праворуч від кривої ІВ спостерігається наявність інфляційного тиску на економіку (за даного обмінного курсу рівень внутрішніх витрат є більшим за потрібний для забезпечення повної зайнятості); ліворуч - наявний дефляційний тиск (внутрішні витрати недостатні для забезпечення повної зайнятості).

Крива ЕВ являє собою комбінації реального обмінного курсу та внутрішньої абсорбції, за яких дотримується зовнішній баланс економіки, тобто рівновага поточного рахунку. Крива ЕВ повільно підвищується зліва праворуч: підвищення обмінного курсу призводить до збільшення експорту та зменшення імпорту, тому для запобігання утворенню надлишку поточного рахунку необхідне зростання внутрішніх витрат, що зумовить збільшення витрачання на імпорт. Праворуч від кривої ЕВ внутрішні витрати є більшими, а ліворуч - меншими за потрібні для врівноваження поточного рахунку, тому праворуч спостерігається дефіцит, а ліворуч - надлишок з поточних операцій.

Отже, на діаграмі Свона зображено чотири можливі ситуації в економіці:

сектор 1 - дефіцит поточного рахунку та інфляційний тиск;

сектор 2 - дефіцит поточного рахунку та дефляційний тиск;

сектор 3 - надлишок поточного рахунку та дефляційний тиск ;

сектор 4 - надлишок поточного рахунку та інфляційний тиск .

Точка А - перетин кривих ІВ та ЕВ - відповідає рівноважному стану відкритої економіки, тобто одночасному внутрішньому й зовнішньому балансові. Припустимо, що в економіці, яка потрапила у точку В сектора 1, спостерігається інфляційний тиск і дефіцит поточного рахунку.

Тоді , якщо уряд підтримує фіксований обмінний курс і намагається знизити поточний дефіцит через скорочення реальних внутрішніх витрат , економіка рухатиметься до точки С. Досягнення зовнішнього балансу лише через політику обмеження витрат вимагає такого скорочення внутрішньої абсорбції , яке неминуче призведе до рецесії в економіці та зростання безробіття.

В іншому разі , подолання дефіциту поточного рахунку через девальвацію обмінного курсу призведе до руху економіки у точку D кривої ЕВ. Девальвація водночас із зниженням поточного дефіциту справлятиме додатковий інфляційний тиск в економіці, що графічно зображено як рух економіки у напрямку, протилежному лінії внутрішнього балансу.

Підсумовуючи, зазначимо, що ця спрощена модель дає можливість стверджувати , що досягнення двох цілей - внутрішнього й зовнішнього балансу - не можливе за умови застосування одного з інструментів : фіскальної експансії чи девальвації . Щоб повернутися з точки В у точку А, уряд повинен і вдатися до дефляції , і здійснити девальвацію, контролюючи таким чином інфляційні процеси та досягаючи покращання поточного рахунку, тобто досягаючи двох цілей.

Ідею щодо кількісної відповідності цілей економічної політики та інструментів їх досягнення , відому як "правило інструментів - цілей", було сформульовано Голландським економістом, лауреатом Нобелівської премії Яном Тінбергеном (Jan Tinbergen, 1952).

Концептуальний підхід Свона до розробки економічної політики є корисним і водночас надто спрощеним . Діаграма Свона дає можливість визначити, який саме рівень обмінного курсу є необхідним . Неправильне встановлення обмінного курсу за умов його фіксації, наприклад, переоцінка курсу, призведе до встановлення внутрішнього балансу ціною величезного дефіциту поточного

рахунку; ціною досягнення зовнішнього балансу буде велике безробіття, при цьому обидва баланси неможливі. Модель Свона також допомагає обрати комбінацію політик зміни та переключення витрат для одночасного досягнення внутрішнього й зовнішнього балансу – скорочення / збільшення витрат та девальвацію / ревальвацію. Але підхід Свона зовсім не приділяє уваги міжнародному рухові капіталу, який значно посилювався після другої світової війни та став визначальною рисою сучасної міжнародної економіки. Підхід Свона також не передбачає використання монетарної політики як інструмента впливу на сукупні попит і випуск в економіці, залишаючи в розпорядженні уряду практично лише один інструмент - бюджетну політику. Але використання одного інструмента не дає можливості досягнення двох цілей.

Запитання для самоконтролю:

1. Прокоментуйте діаграму Суона з точки зору досягнення одночасно внутрішньої та зовнішньої рівноваги.
2. У чому полягає відмінність макроекономічного коригування при фіксованому та плаваючому валютному курсі?
3. Чому міжнародна координація економічної політики може бути ефективною?
4. Що таке правило Тінбергена, або правило «цілі-інструменти»?